

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Roger Garaudy
Entegrizm
Kültürel İntihar

PINAR
YAYINLARI

Entegrizm

Kültürel İntihar

İster dinî, ister siyasî olsun entegrizm, yalnızlığın cesaretlendirdiği bir hak gaspından ve gayesiz bir dünyanın anlamsızlığından doğmuştur her zaman.

Yarınları olmayan ümitsiz insanlar, bir yandan hayata artık ne bir mânâ ne de bir kararlılık veremez olan sözde «değerler»i reddeden "nihilizmlerin" kurbanı olurken, diğer yandan da bir tanrının, ama herhangi bir tanrının hükümrانlığını vaadeden yalancı mesihlerin kurtarıcılığının kurbanı da olmaktadırlar.

Entegrizmlerin gerçek olmayan cevaplarından, insanların gerçek soruları bilmelerini sağlayarak, kurtulabiliriz.

Öncelikle, herkese kendinde bulunan zenginlikleri dolu dolu göstermek imkânlarını verecek siyasî, iktisadî ve sosyal bir düzenle ilgili soru. Yine aynı şekilde, böyle bir düzenin üzerine bina edildiği ve dünyayı dinî açıdan görüşün ana kalıpları olan postulatlarla ilgili soru. Pozitivizmin, birbirinden tecrit ettiği nesneler ve kişilerden oluşan parçalanmış bir dünyadan, her varlığın ancak diğerleriyle olan ilişkisi ile var olduğunu ve böylece bir mânâ kazandığı bu dünyanın yaşanmış vahdaniyet şuurunu yeniden diriltmek sorusu.

Sen kendini "bağlı" mı sanıyorsun? Peki ama nereye? Hayatın tam aksi istikametine. Gürültü çağına veya Walkman kulaklıklarına "bağlısın."

Publardaki, süpermarketlerdeki sinek kanatlarının çıkardığı vızılıtları andıran uğultulara bağlısın. Tabancaların, polislerin ve patlamaların ön planda olduğu, yine pub türü mekanlar kullanılarak unutmak için hafıza oyunları, "çok kolay izleyin kazanın" tarzındaki âdi sloganlı lotaryaları ile yalan hayatların filme alındığı televizyona bağlısın. Uzaktan kumandalı robotlar, sökün protezlerinizi sökün! Dışarıda hala gerçek insanlar, insan gibi konuşan insanlar var iken, hapishanelerinizden dışarı çıkın! Petrolün yanında hâlâ güzel kokular, şehvetin yanında hâlâ aşklar, histeri yanında hâlâ musikî, "bilgisayar severliğin" yanında hâlâ âşik veya mistik şair var iken, insanlara karışın.

ENTEGRİZM

Roger Garaudy

Türkçesi: Kâmil Bilgin Çileçöp

ROG R GARAUDY: 1913 yılında Marsilya'da doğdu. Fransız Üniversitesi öğretim üyesi, siyaset adamı ve düşünür. 1945'de Komünist Parti'ye üye oldu. 1945-1951, 1956-1958 yılları arasında Meclis'te, 1959-1962 yılları arasında da Senato'da bulundu. 1956'da Komünist Parti siyasî büro şefi oldu. "Marksist Araştırmalar ve İncelemeler Merkezi" Müdürlüğü yaptı. Daha sonra fikrî anlaşmazlıklar nedeniyle partiyle arası açıldı. 1970 yılında Partiden çıkarıldı. 11 yıl sonra, 1981 yılında müslüman olduğunu açıkladı. Türkçe'ye *Jean Paul Sartre ve Marksizm* (1964), *İslâmiyet ve Sosyalizm* (1966), *Sosyalizm ve Ahlâk* (1965), *Karl Marks'ın Fikir Dünyası, Sosyalizmin Büyük Dönemeci* (1970), *İslâm'ın Vaadettikleri* (1983), *Siyonizm Dosyası* (1983), *Yaşayanlara Çağrı* (1986), *Yirminci Yüzyıl Biyografisi* (1989) ve *İslâm ve İnsanlığın Geleceğı* (1990) isimli eserleri çevrilmiştir.

Elinizdeki eser, Pierre Belfond tarafından *Integrismes* adıyla yayınlanan 1990 baskısı esas alınarak tercüme edilmiştir.

ENTEGRİZM

Roger Garaudy

Türkçesi: Kâmil Bilgin Çileçöp

PINAR YAYINLARI

**Beyazsaray, Zemin Kat,
No: 31, Beyazıt, İstanbul
Tel: 518 15 15**

Pınar Yayınları: 63

ISBN 975-352-037-9

Birinci Basım
Kasım 1992

İkinci Basım
Ocak 1993

Dizgi
Karakalem

Baskı
Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

Kapak
Aycan Grafik

Cilt
Çifçi Mücellit

İÇİNDEKİLER

ENTEGRİZM NEDİR	7
Birinci Bölüm: BATI ENTEGRİZMLERİ	13
Bilimsel Entegrizm	13
Stalinci Entegrizm	22
Roma Entegrizmi	36
İkinci Bölüm: İSLÂMCİ ENTEGRİZMLERİN SEBEPLERİ	59
Sömürgeciliğin Sıkıntıları: Cezayir İslâmcılığı	59
Batının Gerilemesi: İran İslâmcılığı	62
İsrail Entegrizmi ve Ortadoğu'da Entegrizmler	70
Suudi Entegrizmi ve Müslüman Kardeşler	73
Üçüncü Bölüm: İSLÂMÎ ENTEGRİZMLERİN ORTAK PAYDASI ...	85
Fıkıh ile Karıştırılan Şeriat	85
İslâm Rönesansı mı?	99
Dördüncü Bölüm: ENTEGRİZMİ NASIL YENEBİLİRİZ?	105
A) Yapılması Gerekenler	103
Tavizler	103

Entegrizm

Fikri Oyalamalar	110
Bastırma	114
B) Gerçek Çözümler	118
Göçmenler Meselesi: Entegrizm ve Entegrasyon	118
Bu Problemlerin Karşısında Fransızların Tepkisi	121
Dönüş Hipotezi	124
Üçüncü Dünya ile Olan İlişkilerde Gerekli Değişiklik	126
Sonuç: DİYALOG	135
İNDEKS	141

ENTEGRİZM NEDİR?

İster teknokratik veya Stalinci kökenli olsun, ister Hıristiyan, Yahudi veya İslâm kökenli olsun, günümüzde bütün entegrizmler gelecek için en büyük tehlikeyi oluşturmaktadır. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki, ya “birbirimizi yok edeceğiz” ya da diyolog içine gireceğiz, başka bir tercihimiz yok. İşte böylesi bir çağda entegrizmlerin zafer kazanması demek, bütün beşerî toplulukların kendi içine kapanmış, dolaşısıyla çatışmaya hazır fanatik gruplara bölünmeleri demektir.

Bu kitap her çeşidinden entegristlerin dişlerini gıcırdatmalarına yol açacaktır, zira hiçbirisi kendileri hakkında böyle bir tarifi yapılmasını kabullenmek istemeyecektir. Oysa tanım gayet açık; **entegrizm**, dinî veya siyasî olsun bir inanc, tarihinin bir önceki döneminde sahip olduğu kültür yapısı veya müesseseleriyle özdeşleştirmektir. Böylece mutlak bir doğruya mâlik olduğuna inanmak ve onun kabullenilmesini dayatmaktır.

Pozitivist ve arkaik bir bilim anlayışı adına hareket ederek herşeye cevap verme iddiasındaki Batı'nın ezeli hegemonyasına inanan teknokrazi ve bilim entegristleri, Stalinci entegrizm, Roma entegrizmi, İran entegrizmi, Cezayir entegrizmi, İsrail entegrizmi, "Müslüman Kardeşler" entegrizmi, Suudi entegrizmi veyahut Helen entegrizmi. Entegrizmin bütün çeşitleri, kendi kaynakları ve kendi özellikleri içinde bu kitapta tahlil edilmiştir. Öncelikle de, müslüman dünya içinde entegrist depremin merkez üssü konumundaki Suudi Arabistan. İslâmî entegrizm'in çürütülmesi, gerileme dönemine girmiş olan bir Batı'dan değil bizatihi içeriden, İslâmcılığın, İslâmın bir hastalığı olduğunu gösteren Kur'ânî mesajdan gelmektedir.

Bu sentez bizi çeşitli çözümlemeler sunmaya götürecektir.

Herşeyden önce yapılmaması gerekenleri ifade edelim: Ne taviz, ne konudan sapma, ne de baskı; işin kökenine inmeli, yani Üçüncü Dünya ve evimizde Üçüncü Dünya'yı temsil eden göçmen işçilerle olan ilişkilerimizi kökünden değiştirmeliyiz.

Hiçbir problemin dar bir cemaate ve onların doğmalarına dayanılarak çözülemeyeceği çağımızda, entegrizm en büyük tehlikedir. Diyalog, entegrizmin karşıtıdır. Fakat köle ile efendisi arasında diyalog olur mu hiç? Unutulduğu takdirde entegrizme vücut veren temel problemler halledilmedikçe, diyalog bir sahtekârlıktan öteye geçmez. Bunlar, Üçüncü Dünya ile olan münasebetlere, işsizlikten gurbetçiliğe, kültür farklılıklarının ve başkalarının inançlarının tanınmasına kadar bütün bu ilişkilerin ortaya çıkardığı meselelerdir.

Entegrizm, kökleri ekonomi ve politika içlerine kadar uzanan bir problemi ortaya koymaktadır. Fakat aynı zamanda bütün medeniyetleri tehdit eden manevî bir kansere de

işaret etmektedir. Ondan kurtulmak için dünya ne bir Sezar'a veya ne de bir Napolyon'a muhtaçtır. Milyonlarca erkek ve kadının yeni Lutherlerin yeni Gandhilerin çağrısına uyup yürümeleri yeterlidir.

Bu kitap, medyaların şartlandırmaları neticesinde entegrizm ile İslâm'ı özdeşleştirmeye alışmış bütün okuyucuları adeta çarpacaktır.

Oysa ki, Üçüncü Dünya ülkelerindeki entegrizm ve onun bütün şekilleri, Rönesans'la birlikte Batı'nın kendi kültür ve gelişme modelini bu uluslara zorla kabul ettirme arzusundan doğmuştur.

Buradan da kitabın akış planı ortaya çıkmaktadır. İlk sebep, Batı entegrizmi; sonra da ona karşı bir tepki olarak doğan diğerleri.

“Entegrist” kelimesinin kullanılmaya başlanması ve sözlüklere girmesi oldukça yenidir. Ne “Grand Robert”in 1966 baskısında, ne de “Encyclopedia Universalis”in 1968 baskısında yer almıştır. “Petit Larousse”un 1966 baskısında ise genel bir tarifine rastlıyoruz: **“Bir doktrinin yeni şartlara uyarlanmasına karşı duranların takındığı tavır.”**

Küçük *Larousse* sözlüğü ise, 1979 baskısında entegrist tanımını yalnızca katolikliğe mal eder. “Modern hayatın şartlarına uyum sağlamayı reddeden bazı katoliklerin kafa yapısı.” 1984’de çıkan 12 ciltlik *Grand Larousse* tanımı daha bir toparlar: **“Dini bir faaliyet içinde her türlü gelişmeye veya her türlü değişime karşı bir sertleşme ve kemikleşme hali.”** Verdiği örneklerin hepsi de katolikliğe yönelik: “X. Papa (1903-1914) döneminde modernizme karşı özellikle büyük mücadele veren katolik entegrizmi, II. Vatikan ile yeni bir canlılık kazanmıştır.” Kelimenin kullanımını dinî sahanın da ötesine taşıyarak entegrizmin “siyasî doktrin konusunda uzlaşma bilmez muhafazakârlık” olduğunu da ilave eder. Kolejlerde kullanılan fransız sözlüğü *Larousse*’un 1987 baskısı

bundan farklı bir şey söylemez: “Gelenekten yana olduğunu iddia ederek her türlü tekamülü reddeden bazı katoliklerin durumu” der Jean Dubois.

Bütün bu tabirlerden entegrizmin ana nitelikleri ortaya çıkmaktadır. İlk olarak hareketsizlik; “uyum sağlamayı red”, “her türden gelişmeye, evrime karşı kemikleşme”; ikinci olarak da, geçmişe dönüş; “geleniğin takipçisi olmak”, “muhafazakarlık”, ve üçüncü olarak ise, “taassup”, “kapanma”, “doğmacılık”; “sertleşme”, “kavgacı olma”, “uzlaşma kabul etmeme”.

Kelimesi kelimesine söylenecek olursa entegrizm, tekamüle karşı hareketsizlik, modernizme karşı gelenek; tarafsızlığa karşı doğmacılık demektir. Tek bir kelime ile entegrizm laikliğin karşıtıdır, diyebiliriz. Fransız sözlüklerinin ülkemizde devlet ile kilise arasındaki çatışmalar düşünüldüğünde, neden katolik entegrizmi üzerinde ısrarla durdukları böylece daha iyi anlaşılmaktadır. Devlet ve Kilise, biri siyaset diğeri dünya görüşü doğrultusunda kendi müesseselerini kurunca çatışma bir anda ideolojik bir mahiyet kazanmaktadır.

Softalıklar karşılıklı olarak birbirine kuvvet verirken, kavramlarda da bir takım kaymalar olur: Kilise imtiyazlarının müdafaası, inancın müdafaası yerine geçer. Devlette ve okulda laikliğin savunulması, pozitivist inanca dönüşür ve ateizme yürekten bağlanır. İki kurum arasında çatışmaya dayalı bu ilişki insanda var olan iki yönü de böylece açığa çıkarır: Tanrının yüceliği veya insanın kendini beğenmişliği, İsa veya Promethee. Kilisenin yetkilerinin dışına çıkma gayretlerine karşı, lâikliğin gösterdiği sağlam direnç, ruhban sınıfı yanlılarında benzer bir taraftarlığa hayat vermiştir: Pozitivizmin ufuklarını aşan problemleri gündeme getirecek ne varsa hepsinin okullardan uzaklaştırılması. Meselâ, ister Bhagavad-gita, ister Kur’ân olsun, ister yahudi peygamber-

leri, ister İncil olsun, “kutsal” olan her türlü metnin eğitim programlarından çıkarılması. Oysa, “Lâik” kelimesi rahipler sınıfından olmayan kişi anlamına gelmekte, hiçbir şekilde ateizmi ihtiva etmemektedir. Tarafsızlık bahanesiyle agnostisizm (bilinemezcilik) Devlet’in dini haline gelir. “Grand Robert” şu tarifi yapar: Nötr kelimesi latince neuter’den alınmadır: O da “ne o ne bu”, “ne iyi ne kötü, ne güzel ne çirkin” anlamındadır. Aslında, bir insanın tamamen fitrî olan yönlerinin iğdiş edilmesini çağrıştıran garip bir ideal. Gerçi sözlük biraz ileride şu belîğ tarifi ilave etmeyi unutmaz: “Zooloji’de ise bazı türlerde (...) cinsî olmayan varlıklar için söylenir.”

Birinci Bölüm **BATI ENTEGRİZMLERİ**

Bilimsel Entegrizm

Fransız eğitiminde hâlâ “Aydınlanma” döneminin, 18. yüzyıl felsefelerinin izlerini görmek mümkün. Devletin bir uzantısı ve kurulu düzenin bir hakimiyet unsuru haline gelen Kilise’nin —bugün olsaydı daha çok totaliter diye adlandıracağımız— teokratik iddialarına karşı haklı mücadelesi bu felsefenin, Voltaire ile sinsî ve alaycı bir şüphecilğe, Holbach ile kasvetli bir doğmatik inkâra ve nihayet ihtilâl’in tam ortasında karşı ihtilalcilere karşı soykırım projelerine kadar gelip dayanmıştır.

“Benim valilerim, benim jandarmalarım, benim piskoposlarım” diyen Napoleon’un tanrı tanımaz yeni ruhban sınıfı düzeninden ve “Restauration”un kara karşı tepkisinden sonra, İhtilâl’in kazançlarına süreklilik kazandırmak endişesi. Condorcet’ye göre hem vahşî bir anarşi doğuran “Aydınlanma” döneminin sorgulayıcı zihniyeti, hem de harekete karşı, “İlerlemeye” karşı bir silah olmaktan geri durmayan

ruhban sınıfının maarif düşmanlığı bertaraf edilirken, gelişmeyi ve teknik aklı yeni bir dine dönüştürerek sanayicilerin ve mühendislerin iktidarına ideolojik bir nitelik kazandırmak isteyen Saint-Simon gibi teorisyenler peydah olur. Eski rejime geri dönülmesine ve yeni devrimcilerin, sanayicilerin iktidarına halel getirmelerine karşı mücadele veren Saint-Simon “ben sanayicilerden yanayım” diye tavrını açıkça ilan eder.

Bilimi bir doğma haline getirerek dolayısıyla yeni bir din ihdas etmiş olur: “Okulda oluşan bilimsel fikirler bilahare onları kutsal kılacak kılıflara sokulacaklardır. *Yeni Hristiyanlık* adlı en son eserinde maksadının “16. yüzyılda başlamış olan devrimci süreci artık bitirmek” olduğunu yazar. Auguste Comte’un bilim ve siyaset anlayışını harekete geçiren de yine aynı saiklerdir. “Düzen ve İlerleme” onun sloganı olmuştur. “İlerleme” eski rejime karşı yeni sanayi düzenini serbest bırakmak için, “düzen” ise yeni sebeplerin önceden bilinebilmesi için gereklidir. Yeni düzenin ana ilkesi “bilim”dir.

Bilim, müşahade edilebilen olayların, incelenebilen ve ölçülebilen bu olaylar arasındaki ilişkilerin tamamıdır. Bilim burada durmalıdır. Kaynakları 13. yüzyıla kadar giden, insanlığın teolojik çağını şekillendiren sebep ve gayeleri araştırmaya yönelik geri dönüşleri kat’iyyen unutulmalıdır. Metafizik çağ 14. yüzyıldan 16. yüzyıla kadardır. “Batı devrimi” adının verildiği ve Fransız devrimiyle doruk noktasına ulaşan insanlığın en kritik dönemi. Olayları, kanunları ve ölçüleriyle “bilim” çağı demek olan pozitif çağ, Auguste Comte ile başlar. Hem insanlara hem tabiata uygulanan bu çağ, politikayı bir “sosyoloji” içinde masseder. Pozitif çağ, kesin ve ispat edilmiş bir din ile damgalanmış son tarih dönemidir. “Üç hal kanunu”nun hakim olduğu bu tarih felsefesi, yerçekimi kanunu kadar mutlak hakikat ve doğruluk derecesi gösterir.

Bu felsefe “insanlığın yeni ve son dini” olan pozitivist dinin ana prensibidir.

1848’de Comte, —pozitivizm adına— “Batı Avrupa Halkının Pozitif Eğitim İçin Hür Kuruluşu”nu kurar. Bu hareketini zinde kuvvetlere dayandırmak için “muhafazakârlara çağrı”da bulunur ve Rus çarı ile Osmanlı İmparatorluğu sadrazamına bizzat başvurur. İktidarlarını daha da sağlamlaştırmak için bilimsel totalitarizmin bu nevezuhur dinine gerek olduğuna, her ne kadar Çar ve Vezir inanmış görünmeseler bile, Auguste Comte’un pozitivist bir buçuk asırdan beri cumhuriyetçi maarifin zımmî kaziyesi olmaktan geri durmaz.

Bir yandan kilise iddialarının saldırgan bir şekilde geri dönüşü teolojik orta çağ’ın karanlık dönemlerine hapsedilerek reddedilirken, diğer yandan da Batı’ya üstün ırk olduğu güvencesi aşılanır. Batı artık Amerika, Asya veya Afrika’daki ilk kolonilerde Payyenlerin “hıristiyanlaştırılmalarını” vaftiz eden eski kiliselerin öne sürdüğü gibi ilâhî bir seçimle değil, rasyonel, bilimsel ve teknik olmakla, “pozitif” çağa girmekle üstün ırk olmuştur.

Kolonicilik kendini, bir zamanlar olduğu gibi İsa’nın öğretisini yaymakla değil, “teolojik” dönemde kalmış “ilkel” halklara laik ve bilimsel bir medeniyet sunuyor olmakla aklamaya çalışır. Bu ideolojinin en sivrilmiş savunucusu, laik ekolün kurucusu Jules Ferry’nin, aynı zamanda Madagaskar, Tunus, Vietnam gibi yerlerde koloniciliğin yayılmasını sağlayan kişi olması tesadüfle değil, aksine entellektüel bir uyumun varlığıyla açıklanabilir. O Jules Ferry ki, bu ülkelere açtığı seferler ve sahip olduğu askerî hezimetlerden ötürü “Tonkinli” lakabıyla anılır olmuştur.

Bu aydın düşünür, Auguste Comte pozitivistizminin bir başka müridi olan Stuart Mill, İngiltere’de olduğu gibi, Fransa’da da koloniciliğin en sert teorisyenidir. 28 Temmuz

1985 yılında Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada şöyle der: "Evet, bizim belli bir sistem üzerine kurulu kolonici yapıma politikamız vardır. Bu koloni siyaseti üçlü bir temele oturur: İktisat, insanlığa hizmet ve siyaset.." (*Resmî Gazete*, s. 1062)

Ekonomik neden: "Koloniler zengin ülkelerin sermayeleri için kârlı bir yatırımdır; meşhur Stuart Mill bunu ispat etmiştir." Jules Ferry devamla "bir koloninin kuruluşu bir pazarın yaratılması demektir" der.

Siyasî neden: Bütün dünyada üsler elde etmek: "Tunus bize bunun için lâzımdı, Saygon ve Koşinsin bize gerekliydi, bunun için Madagaskar bize lâzım, bunun için Diego-Suarez limanındayız ve burayı asla terketmeyeceğiz" (*Resmî Gazete*, s. 1068)

İnsanî nedenler: Biz medeniyet götürüyoruz. Koloniciliğin bu ideolojik savunması, aynı gün Meclis'de, Jules Ferry'nin amansız inancını sergilemesine yol açar ki, bazı kısımlarını hatırlatmakta fayda var (*Resmî Gazete*, s. 1065-1066).

Jules Ferry: "Camille Pelletan diyesidir ki, 'Silah zoruyla kabul ettirilen bu medeniyet de ne demek oluyor?...' Bakın, baylar, işte size tezimiz, bunun bir siyaset olmadığını, hele tarih hiç olmadığını söylemekte tereddüt etmiyorum: Bu düpedüz siyasî metafiziktir. Baylar, daha yüksek konuşmalı ve daha doğru olmalıyız. Şunu açıkca söylemeliyiz ki, üstün ırkların aşağı ırkların üzerinde tabiidir ki, hakları vardır..."

Aşırı sol sıralarında gürültüler.

—Jules Maigne: "İnsan Hakları'nın ilan edildiği bir ülkede bunu söylemeye nasıl cesaret edersiniz?"

—Le Guilloutet: "Bu, köleliğin ve zenci muamelesinin ispatıdır."

—Jules Ferry: "Eğer saygıdeğer Maigne haklı ise, İnsan Hakları Beyannamesi Ekvator Afrikası'nın siyahları için ya-

zıldı ise, hangi hakla onları mübadeleye, ticarete zorlayacaksınız? Sizi çağırıyorlar ki onlar.”

Jules Ferry, koloniciliğin bütün kaziyelerini ortaya koyar böylece: “İnsan haklarının söz konusu olamayacağı” “geri kalmış” halklar üzerinde Batı’nın mutlak üstünlüğü.

5 asırdan bu yana koloniciliğin her türlü haksız kazançlarına ideolojik zemin oluşturan eli kanlı ve bilinç altına yerleşmiş bu Batı entegrizmi, kolonici maceraların tarih olarak en sonuncusunda o masum rolünü bir kere daha oynadı: Amerikalıların Körfez macerası: Uluslararası Hukuk’un dokunulmaz itibarı adına bir istilaya kurban giden hür bir toplumun müdafası gibi tanıtılmıştır bu olay. Ne var ki, basit bir mukayese bile Birleşmiş Milletler kararları ve “Uluslararası Hukukun Korunması” bahanesi altında sırttan ikiyüzlülüğü açığa çıkarmaya yeter. Zira, sınır ihlali bir süper güç veya onların korudukları bir ülke tarafından yapılırsa, başka tepki görür, bir Üçüncü Dünya ülkesi tarafından yapılırsa bunun tam tersi bir tepki görür.

—28 Ekim 1983: Birleşik Devletler Grenada’yı işgal eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi derhal ülkenin terkedilmesini ister. ABD vetosunu kullanarak kararı geçersiz kılar.

—21 Aralık 1989: Birleşik Devletler Panama’yı işgal eder. Öyle ki, Panama’nın meşru temsilcisinin Güvenlik Konseyi önünde konuşmasını engellemeye kadar işi götürürler.

—Haziran 1967, İsrail, Kudüs, Batı Ürdün ve Gazze’yi işgal eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kudüs’ün uluslararası statüsüne yeniden döndürülmesini ister (3 Temmuz 1969, 267 nolu karar). Birleşmiş Milletler Batı Ürdün, Gazze ve Golan’daki tüm işgal birliklerinin geri çekilmesini karara bağlar (22 Kasım 1967, 242 Nolu karar). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, işgal altındaki topraklarda ya-

hudi yerleşim bölgeleri kurulmasını yasaklar (Mart 1980, 467 Nolu karar).

Uluslararası hukukun yukarıda sıralanan hiçbir kararına saygı gösterilmemiştir. Birleşik Devletler bütün kararlarında veto hakkını kullanmıştır.

Ve işte karşıt örnekler: 2 Ağustos 1990 Irak birlikleri Kuveyt'e girer. Birleşik Devletler Irak'ın derhal ablukaya alınmasını ister ve Körfez'e Vietnam'dan bu yana görülmemiş bir şekilde askerî güç sevkeder. Bu birbirinin zıddı tutumlar niye? Çünkü ilk örneklerde yapılan işgaller Batı'nın kolonici eşkiyalık geleneğine uygun düşerken; Kuveyt misalinde yapılmak istenen Batı koloniciliğinin işbirlikçileri olan diktalarla bağları koparmaya çalışmaktır.

Kuweyt, Osmanlı İmparatorluğu döneminde olsun, İngiliz mandası altında olsun Irak'ın hep bir parçası olmuştur. Irak devlet başkanı General Kasım 1961 başında petrol şirketlerinin imtiyaz haklarını ellerinden almaya karar verince Kuveyt, 19 Haziran 1961'de petrol şirketlerinin iradesi ve Batı'nın onayladığı askerî bir müdahale ile baştan aşağı "bağımsız" bir devlet haline getirilir.

Bütün bunlar Irak'ın ürettiği petrolün rahatça satmasını sağlayacak denize açılma imkânlarını tamamen ortadan kaldırmak ve tarihî ve kökü olmayan zayıf bir devlet kurduarak, Kuveyt'in uçsuz bucaksız zenginliklerini kendi hizmetlerine almak için yapılır. Bir de başına bir kabile reisi atarlar: 1990 Ağustos'una kadar bütün hükûmetler emir Sabah ve ailesi tarafından kurulur. Halkın sadece %3'üne oy verme hakkının tanındığı bir seçimle işbaşına gelen parlamento, buna rağmen 1961'de feshedilir. Irak yöneticilerine tek tercih kalıyordu: Ya bu sözde egemen devlete, Batılı efendilerinin istekleri doğrultusunda petrol fiyatlarıyla oynama imkânı veren kolonici diktaya ebediyen boyun eğecek, ya da bu tahripkâr oyuna bir son verecekti. Bu düşünce, il-

hakı gerçekleştirmek için askerî bir operasyon gibi, kaba bir metodun kullanılmış olması unutturamaz elbette.

Irak hükûmetinin binlerce esire oynattığı rol karşısında, dünyada milyonlarca insan ve ailenin duyduğu sıkıntıyı anlıyoruz. 1990'da görüldü ki, binlerce masum insanın takas parası gibi kullanılması dünya kamuoyunca haklı olarak dayanılmaz bulunmuştur. Ne var ki, bu bile şu korkunç davranışın ne anlama geldiğini unutturmamalıdır: Bu ülkeye uygulanan ambargo, esirler kadar masum olan milyonlarca sivil de açlığa itmiştir.

Saddam Hüseyin'in kişiliğine gelince *Hatıralarım, Asrımızda Münzevi Bir Gezinti* adlı eserimizde onunla ilgili düşüncelerimizi kamuoyuna açıklamış bulunuyoruz. Bu nedenle burada söz konusu olan ne bir diktatörün, ne de onun rejiminin müdafaasıdır, ortaya koymaya çalıştığımız Irak'a karşı yürütülen askerî operasyonların kolonici mahiyetidir.

Kolonici diktaya son verme girişimi, bazı halkları veya bir takım hakları korumak için değil de, Batı'nın gelişmesinin ana nedeni olan Körfez'deki petrolün kontrolünü ele geçirmek üzere Amerika'nın askerî müdahalesine yol açmıştır. Böylelikle, Üçüncü Dünya ülkelerine, zenginliklerinin yağmalanmasına karşı savaşmak gibi niyetlerinden vazgeçmeleri ve ambargo değil de, bir savaş eylemi olan "abluka" tahriklerini uygulayarak ABD'nin Batılı diğer ülkeler üzerindeki hegemonyasını sürdürmeyi istediği mesajları verilmiştir.

Dünya çapında bir casusluk ve katl merkezi olan CIA'nin eski şefi Başkan Bush'un kolonici politikası, koloniciliğin bu yeni saldırısına karşı tepki olarak bütün Arap dünyasında bir entegrizm dalgasının tabii olarak yayılmasına sebep oldu. Bütün Üçüncü Dünya'yı kolonici ilişkilerin devamı ve bütün Batı'yı da ABD'ye karşı bağımlılığın devamı ile tehdit

eden bir savaşı, zenginlerin fakirlere karşı açtıkları savaşı bile bile sürükledi.

Belki de entegrizmin en tuzak dolu şekli şuydu: Geleneklere gerici bir sadakatla bağlılık ve “teolojik” fanatizm lekeleri taşıyan, tek kıstası tabiat ve insanlara bilim ve teknik sayesinde hükmetme demek olan “ilerlemeye” ve “uygarlığa” ilk ağızda karşı duran diğer yaşam biçimlerinin tümü üzerindeki bilimsel ve teknik Batı’nın dokunulmaz üstünlüğüne olan inanç.

Kültür ve medeniyetler hiyerarşisi ile teolojik çağ —ki tanım neticesinde ilkel ve geri kalmış oluyor— hakkında bu pozitivist anlayış “asimilasyoncu” denilen bütün kolonici politikaların ideolojik temelini oluşturmuştur. Maksat, işgalcinin sistemiyle özdeşleşmek uğruna kendi öz kültüründen vazgeçmeyi kabul eden “yerli halkın elit” kesimini entegre etmek. Mesela, 1881’de “koloni” diye adlandırılmayı bırakan ve bir “vilayet” konumuna geçen Cezayir, böylece tamamen Fransa’ya “entegre” oluyordu.

Cezayir müslümanlarını, laik elitler sayesinde fethetme düşüncesindeki Jules Ferry’nin bu büyük fikri şu neticeyi doğurdu: Okul çağına gelmiş müslümanların Fransız okullarında okuyanlarının oranı 1890’da %1,9, 1908’de %4,3, 1944’de ise %8,8 olmuştur. Oysa, Emir Abdülkadir döneminde halkın %65’inin Arapça “okur-yazar” olduğu Cezayir, 20 senelik bir Fransız varlığından sonra bağımsızlığını ilan ettiğinde halkın %65’inin cahil kaldığı bir ülke durumuna düşmüştür. Arap kültürü ayaklar altına alınmış, Fransız kültürü ise, ancak küçük bir azınlığa benimsetilebilmişti.

Encyclopedia Universalis, “asimilasyonun” üç kıstasını koloncilik değil de göç çerçevesinde ele alır:

—Kültür teması neticesinde kendi öz kültüründen vazgeçen göçmen, “kabul gördüğü ülke”nin değerlerini ve davranış biçimlerini zamanla benimser.

—Entegrasyon: “aday” kişiliğinde asimilasyon yönünde gözlemlenecek transformasyonlarla bu dönüşüm belirlenir.

—Çözülme —tarifi aynen aktarıyorum—: “Yeni gelenler ayrı bir kimliği muhafaza ettikleri müddetçe masnetme tamamlanmış olmaz (.....) (sosyal) kimliğin tümüyle kaybolması, topyekün masnetmenin gerçekleştiğine iyi göstergedir.” (*Encyclopedia Universalis*, c. 11, s. 618)

Neticesi “Batı uygarlığı” olan, insanlığın lineer bir tarihî evrim gösterdiği iddiasındaki doğma, sadece diğer medeniyetleri inkâr veya yok etmekle kalmamış, cemiyet boyutunu ferdiyetçiliği adına, insanın yüce boyutunu ise, pozitivizmi adına zaafa uğratan Batı medeniyetinin kendi kendini fakirleştirmesine de yol açmıştır.

Pozitivizm ile birleşmiş bir lâiklik, cemiyet ve yüceliğin inkârı ile karıştırılan bir modernlik anlayışı, Batı’nın manevî çöküşüne yol açmıştır.

Bu toptancı bilimselliğin bütün doğmaları gibi, diğer tüm entegrizmler de arkaiktir (eskidir). Bilimsel pozitivizm bir asırdan beri mururu zamana uğramış bir bilim anlayışına dayanır. Auguste Comte’un mekanist anlayışına göre, değişmez bir uzayda ve lineer bir zaman içinde tamamen ölçülebilen itişmelerle birbirlerine tesir eden sınırlı bütünlerden oluşmuştur dünya. Ve her şey insanın ve onun sorularının dışında mevcuttur. Bu insansız dünya anlayışı iki bin yıl öncesinin Epicure atomculuğu kadar eskidir.

İçinde bulunduğumuz asrın ilk yarısında bilimlerin gösterdiği gelişme, izafiyet teorisinin ve kuantum fiziğinin keşfi sayesinde bizlerin dünya önünde bir donenin değil, keşfedilmeyi bekleyen ve sürekli doğuş halinde olan bir eserin önünde olduğumuzu öğretti. Modern fiziğin temellerini oluşturan bu iki teori bizim görüş açımızı kökünden değiştirmiştir.

Kuantik fizik bakış açısında, diğer objelerden ve insandan kopuk olan, kendine özdeş “obje”nosyonu ortadan kal-

kar: Gözlemci artık iştirakçidir, kâinat, her alt birimin, bütüne olan bağları ile tanımlandığı nisbetler arası bir dokudur. Kitlenin enerjinin meydana çıkmasından başka bir şey olmayacağını söyleyen izafiyet, kozmozu bize, kavranılamaz olan “maddenin” ancak faaliyeti ile kendini gösterdiği bir okyanus gibi tanıtmaktadır.

Einstein, klâsik fiziğin bütün mefhumlarını yerle bir ederken, mantıkta yaşanan bu depremin trajik bir deneyini de yapmış oldu: “Toprak, âdeta ayağımızın altından kayıyor, hiçbir yerde ona dayanacağımız, üzerine bina edeceğimiz somut tek bir şeyimiz dahi kalmıyordu. Aynıyet, obje, illiyet, uzay, zaman, rasyonelin bütün bu güven verici çatısı çöküyordu” diye yazar *Benim İnandıklarım* adlı eserinde.

Bilimin geçmiş ve ölü bir anlayışı üzerine bina edilen bilimsellik, bir nevi hurafeler şeklini alır. Daha doğrusu, “bilimin” bütün problemleri çözebileceği kaziyesini temel alan totaliter bir entegrizm olur, onun ölçemeyeceği, deneyemeyeceği ve önceden bildiremeyeceği hiç birşey yoktur. Bu güdük pozitivizm, hayatın en büyük boyutlarını ihmal ediyordu: Aşk, sanatkârane yapıcılığı, imanı.

Bu gerici bilimsel entegrizm, teknokratik bir zihniyeti besleyen batı kültüründeki çözülüşün aynı zamanda hem bir etkeni hem de bir işaretidir. İnsani hedefler üzerinde düşünmeksizin teknik konulardaki hakimiyetimizin yayılması, insanın ve çevrenin canlı bir şekilde gelişip serpilmesine değil, tahrip olmasına yol açmıştır.

Bugün “marksizm” diye adlandırılan ama, aslında onun bozulmuş bir hali olan düzen, Batı’nın bu pozitivist bilimselliğinin lekelerini taşır üzerinde.

Stalinci Entegrizm

Marx’ın düşüncesi, genelde “marksizm” diye adlandırılan akıma pek az benzer.

Marx bugün yaşasaydı kendi düşüncesini “ekonomik determinizm” olarak tanımlayanlara söyleyecek bir çift söz olurdu. “Eğer marksizm bu ise, şurası muhakkak ki, Karl Marx, yani ben marksist değilim.”

Marx'ın sahte mirascılarındaki entegrist bozulmaların hepsi “bilimsel” sosyalizmin tanımında yapılan hata ile başladı. “Bilimsel” terimi pozitivism mânâsına alındı. Pozitivizm, yani insana, insanın tarihine ve insanın yaptıklarına ait bilgiyi “olguların” ve “kanunların” bilgisine indirgeyerek ve bundan da bir ahlâk ve bir politika çıkararak mutlak hakikate erişmek iddiası. Bu ise, bilim ve tekniğin bizim için birer araç olduklarını, amaç olmadıklarını unutmaktır. Sosyalizm, ancak ve ancak kullandığı vasıtalarda “bilimsel” olabilir.

Marx “bilimsel sosyalizm” ile “ütopyayı” karşı karşıya getiriyor değil. “Tam insan” ütopyasının 19. asrın ortasında ütopyaadan “gerçek bir harekete” geçmeye muktedir bir tarihî gücü —işçi sınıfını—, nasıl bulup ortaya çıkardığını gösterir. Piyasa ekonomisi karşısında, insanları izole eden rekabet karşısında, “şuurlu bir plan içinde hareket edilerek her bireyin serbestçe kendini göstermesinin, herkesin serbestçe kendisini göstermesinin bir şartı olacağı bir toplum oluşturacaktır bu güç” (komünist manifesto).

O, sosyalizmin bir teoremin sonucu olduğunu hiçbir zaman ileri sürmemişti.

Marx, ekonominin en küçük bir bilimsel analizine kalkışmadan önce, sosyalizmin bütün büyük konuları hakkında fikir beyan etmiştir. *Kapital*'den tam yirmi sene öncesinden, 1843'den itibaren o bir sosyalisttir. Bu bir manevî tercihtir, zamanının felsefecilerinin diliyle “insanı, aşağılanan, köle haline getirilen, terkedilen, küçümsenen bir varlık konumuna sokan bütün ilişkileri tersyüz etmenin kesin buyruğu” diye adlandırdığı bir iman hareketidir. Aynı tarihlerde prole-

teryanın “tarihî görevine”de işaret eder: “İnsanın topyekûn yeniden fethi”.

Marx sosyalizmi tarif ederken, onu amaçlarıyla tarif eder: “İçinde bir Azarya taşıyan herkesin bunu dolu dolu geliştirebileceği” kültürel, siyasî ve ekonomik bir ortam sunan bir toplum meydana getirmek. Marx’ın düşüncesi entegrist doğmacılığın aksi olan tenkitçi felsefenin bir ürünüdür.

Doğmacılık, kişinin kafasına yerleşmek ve ona mutlak hakikatı söylemek iddiası veya hayali üzerine kuruludur. Tenkitçi felsefe ise, buna karşılık, tabiat hakkında, tarih veya tanrı hakkında ne söylüyorsak, bunun neticede bir insan tarafından söylendiği şuuruna sahip olmak demektir. Dolayısıyla o anki tecrübelerimize ve bilgilerimize bağlı olarak geçici bir tasdiktir söz konusu olan. Marx’ın “bilimsel” sosyalizmi bu mânâda, ama yalnızca bu mânâdadır. Yoksa pozitivist bir yönü, gerçeğin değişmez ve tam “yansıması” iddiasındaki bilimsel entegrizm yönü yoktur. Tarihinin şu veya bu döneminde dünyanın yapısını ezeli ve evrensel bulan “rasyonalist” entegrizme ise hiç kaymaz.

Engels, “Ütopik Sosyalizm” ve “Bilimsel Sosyalizm” adlı kitaplarında sosyalist doktrindeki bu tarihî nisbiliğin altını çizer. Mübeşşirlerin getirdikleri hakikatleri ideolojik kuruntudan arındırarak değerlendirir: “Sosyalizm, zamandan, uzaydan ve insanlık tarihinin gelişiminden bağımsız (...) mutlak adaletin, aklın ve hakikatin ifadesidir” kuruntusudur bu. Değişmez bir aklın veya ilahî bir vahyin meyvesidir sanki.

Sosyalizmi bir bilim haline getirmek için bir kere onu “gerçek bir zemin üzerine” oturtmak gerekiyordu. “Yapılacak iş olabildiğince mükemmel bir sosyal sistem kurmaktan ibaret değildi. Kaçınılmaz bir şekilde sosyal sınıfları ve onların birbirlerine hasım olmalarını doğuran ekonominin tarihi seyrini incelemek ve böylece ortaya çıkan ekonomik durum

içinde çatışmayı çözecek araçları bulmaktır.” Bu “Bilimsel sosyalizm” anlayışı, Marx’ın ikinci nesil temsilcilerinin çoğunda hakim olan pozitivist entegrizmden temelden farklıdır. “Bilimsel teori “ile “ideoloji” arasındaki bu Mannes’cı karşıtlık gereğince Althusser, Marx’ın “epistemolojik bir kopma” ile ideolojiden bilime bir sıçrayışta geçişinin 1844-1845 yılları arasında olduğunu 1961 yılında kesin bir şekilde doğrular. 1982’de yazdığı “John Levis’e Cevap” da bu tezin Fransa’da bile savunulamayacağını yazar. Çünkü Marx’ın 1857-1858 yıllarında çıkan kitabı “Grundrisse”un bu zaman zarfında bir tercümesi yayınlanmıştır. Bu kitapta “yabancılaşmaya çok sık rastlandığını” hüznle itiraf etmek zorunda kalır Althusser. Hatta Althusser, 1867’de çıkan *Kapital*’de bile, aynı şeyin söz konusu olduğunu teslim eder. Şurası kesin ki, Marksist olması için Marx’a pek zaman kalmamıştı.

Bu kopma reddedilir reddedilmesine ama bir bakılır ki, Marx ile Althusser’in arasındadır. Marx “ideoloji” tarafındadır bu kopuşun, Althusser “bilim” tarafında. Marx’da sosyalizm anlayışı bilginin tenkitçi felsefesi esasına dayanır. *Feuerbach Üzerine Tezler* adlı eserinde 18. asır Fransız filozoflarının deneyci materyalizmlerindeki temel hayatı ayırdediyordu. Onlar bilginin “aktif anını” yani insanın, eşyayı tanıyabilmek için, yaptığı eylemi yakalayamamışlardı. Eşyayı duymak için şemalar, onu kavramak için hipotezler tasarlayarak onun önünde giden ve geliştirdiği bu şemaların, hipotezlerin, modellerin doğruluğunu tecrübeyle tahkik eden insanın bu eylemini görememişlerdir. Bilgi, “modellerin” bir inşasıdır ve bu modellerin değerinin tek kıstası deneydir.

Kant, Fichte ve Hegel tarafından geliştirilen bilginin bu aktif anına Marx o kadar önem atfetmiştir ki, marksist felsefenin ana kaynağının Alman idealizmi olduğunu her zaman ilân etmiştir. Alman idealizmi üzerinde ısrarla duruyorum, çünkü felsefenin içinde Feuerbach da var elbette ama, temel

kaynak olarak o zikredilmemiştir. Engels “Ludwig Feuerbach” adlı eserinde Feuerbach’ın Hegel’den son derecede fakir kaldığını tekrar eder durur. *Köylülerin Savaşı* kitabının 1874 baskısının önsözünde şöyle der: “Alman felsefesi, özellikle de Hegel’inki önceden var olmasaydı eğer, bilimsel sosyalizm belki de hiç kurulmayacaktı”.

1891 de tekrar beyan ve teyid eder: “Biz, Alman sosyalistleri, yalnızca Saint-Simon, Fourier, Owen değil, Kant, Fichte ve Hegel’den geliyor olmaktan da gururluyuz.” Onun derdi ütopyacılar gibi sosyalist bir sistem kurmak hiç değildir. “Geleceğin meyhaneleri için reçete yazmıyorum ben” der. Zamanın en gelişmiş kapitalist toplumu İngiltere’nin büyüme kanunlarını ve yapısını analiz ediyordu sadece.

İki ana özellik çıkarır: Piyasa ekonomisinde, yani insanın çalışması dahil herşeyin mal olarak algılandığı bir toplumda, insanî hiçbir hedefi olmayan bir orman düzeni kurulur. Darwin’i okuduktan sonra Marx Engels’e “Kapitalizmin pazar ekonomisi, ekonominin hayvanî şekillerinden kurtulmuş değildir” diye yazacaktır.

“Joseph Bloch’a Mektup”da tabloyu şöyle tamamlar: “Karşılıklı olarak birbirine engel olan sayısız kuvvet, sonsuz miktarda paralel kenar kuvvetler ve buradan çıkan bir bileşke, tarihî olay. Kör ve şuursuzca, bir bütün gibi hareket eden bir kuvvetin ürünü gibi kendi kendine bakılabilen bir bileşke, zira, kişinin istediği bir şey bir başkası tarafından engellenmekte ve ortaya çıkan da hiç kimsenin istemediği bir şey.

İşte bu Darwin’ci rekabetlerden, zenginliğin ve iktidarın bir tarafta, sefaletin ve bağımlılığın ise diğer tarafta artan bir şekilde kutuplaşması neticesi doğmaktadır.

Sosyal ilişkilerin, şuurla ve tamamen insanî olarak bir başka şekilde düzenlenmesinde Marx sadece hedefleri tanımlar.

“Üretim vasıtalarının özel mülkiyette olması insanın bozulmasına yol açar. Komünizm, bunu kaldırarak insan cevherini insan tarafından, insan için en gerçekçi biçimde temizlemektedir. Komünizm, insanın tam ve şuurlu olarak yeniden fethidir. Sosyal insanın, yani insanoğlunun daha önceki gelişmelerinden kazandığı zenginliklerinden hiçbirisinden vazgeçmez. İnsan, üniversal bir şekilde, dolayısıyla topyekün bir insan sıfatıyla kendi üniversal varlığına uygun hale girer” diye yazar Marx 1844 *Elyazıları*’nda (Bozulan çalışma).

19. yy. İngiliz ekonomisinin gelişme kanunlarını inceleyen Marx sosyalizmi, tam olgunluğa eren bir kapitalizmdeki çelişkilerin aşılması olarak tasavvur ediyordu. Ona göre Fransız devrimi bu modeli vermişti. Bir sosyal sınıf olan burjuvazi, ekonomik olarak hâkim durumdaydı, ama ne var ki, sosyal ve siyasî ilişkiler feodal yapıların hâlâ varlıklarını sürdürmelerinden ötürü bu gelişmeye uygun düşmüyordu. Devrim, işte bu köhnemiş yapıları yıkacak, siyasî ve sosyal rejimi ekonomik gerçek ile uyum içine sokacaktı. Özellikle İngiltere ve Fransa olmak üzere, Batı Avrupa’nın sanayileşmesiyle birlikte hızla büyüyen işçi sınıfı Marx’a göre “yükselelen yeni sınıftı”. Bu sınıfın, ekonomik gerçek ile sosyal ve siyasî yapıları uyum içine sokmak gibi bir misyonu olacaktır. Nedir bu ekonomik gerçek: Yarattığı sistemlere artık hiç hakim olamayan burjuvazi üzerinde kurulan proletarya hegemonyası.

Oysa, tarihe baktığımızda, marksizmden kaynaklandığını söyleyen ilk devrim, Marx’ın hipotezine uygun düşen şartlarda gelişmemiş ve patlak da vermemiştir,

İngiltere’den farklı olarak 1917 Rusya’sı sanayileşmeden o kadar uzaktı ki, işçi sınıfı faal nüfusun ancak %3’ünü teşkil ediyordu. Dolayısıyla burjuvaziden nöbeti devralamazdı. O, burjuvazi ki, oldukça zayıftı ve çar rejiminin feodal kalıntılarına karşı kendi öz devrimini yapmaktan uzaktı.

Böyle bir durumun, devrimin kendi gelişmesi açısından ne gibi sonuçları oldu? Bir devrimin böylesi şartlar içinde kapitalizmdeki tezatların olgunlaşmış olmasından doğması mümkün değildi. İster istemez o günün konjonktürüne bağlantılıydı; 1917 Rusyasında köylülük ile hâlâ yaşanan bazı feodal kalıntıları arasındaki sürtüşme; bu köylülük ile Lenin'in *Kapitalizmin Rusya'da Gelişimi* adlı eserinde tahlil ettiği taşrada kapitalist işletmelerin yeni şekilleri arasındaki tezatlar, nihayet, sistemin bu problemlerin üstesinden gelmek hususunda ne kadar aciz kaldığını gösteren savaş ve bozgun, bütün bunlar devrimi hazırladı. Öyle ki, Lenin tam bir paradoksla karşı karşıyaydı: Proletaryası olmayan bir proleter devrimini, sosyalist amaçlar uğruna savaşımayan köylülerle gerçekleştirmek.

Dolayısıyla bu bir konjonktürel devrimdi. Aynı zamanda da, yine aynı sebeplerden ötürü tam zamanında gerçekleşen bir devrimdi. Marx ve Engels'in telkin ettiklerinin aksine, uzun bir olgunlaşma süreci geçirmeden, şimşek gibi çıkmıştır. Bir takım gayri mütecanıs tezatların yaşandığı an yakalanmış ve harekete geçilmiştir. Eski sistemle iplerin kopduğu noktayı temsil eden bir hücum.

Lenin, marksist şemadan uzaklaşıldığının pekâla bilincindeydi. Kautsky gibi ortodoks değil de, aslında doğmatik olan marksistlerin tenkitlerini derhal reddettiği doğrudur. Ne diyordu bu adamlar: "Rusya'da objektif şartlar daha henüz oluşmadı(...) dolayısıyla devrim yapılmamalıydı." Lenin kulak bile asmaz bu itiraza.

Daha 1902'lerde *Ne yapmalı?* adlı risalesinde Lenin, devrimci şuurun ekonomik ilişkiler ve sendikal mücadeleler küresi içinde bulunan işçi sınıfında kendiliğinden doğamayacağını, bu devrimci şuurun bu küreye "dışarıdan" getirilmesi gerektiğini izah ediyordu. Komünist partinin vazifesi, işçi sınıfına tarihî misyonun bilincini, bu misyonu ifa etmek için

lüzumlu strateji ve teşkilatlanma biçimlerini “dışarıdan” getirmektir.

Fransız devrimi örneğine dayanarak Marx’ın tasarladığı devrimci şema Lenin tarafından böylece yıkılır. Ekonomik açıdan hakim olan sınıfın artık bir gerçek olan kendi ekonomik hegemonyası ile, siyasî ve sosyal müesseseleri uyum içine sokması beklenirken, tam tersine, elverişli tarihî konjonktürler değerlendirilerek, partinin öncülüğünde siyasî iktidarı ele geçirmek, sonra da bu iktidar sayesinde sosyalizmin ekonomik şartlarını oluşturmak ilkesi söz konusu olur.

Tarihî paradoks, burada, proleteryasız ya da en azından henüz gelişmemiş bir proleterya ile bir “proleter” devrimin yapılmak istenmesindedir.

Sapmanın bedeli korkunç olacaktır. Trotski’nin altını çizdiği gibi, parti sınıf adına konuşur, sonra organlar parti adına, yöneticiler organ adına konuşur ve neticede bir kişi herkes namına hem düşünür hem konuşur.

Lenin bu paradoksu ve getireceği tehlikeleri çok iyi biliyordu. 1917’de devrimin ilerleyiş dönemlerinde *Nisan Tezleri* ve *Devlet ve Devrim* adlı eserleriyle. *Ne yapmalı?* kitabında savunduğu tezlerine zıt tezleri geliştirir. Oysa, bu tezleri devrimci hareketin geriye çekildiği dönemde yani 1905’de hararetle müdafaa ediyordu. Marx’ın 1917 tarihli *Kugelman’a Mektuplar* adlı eserine yazdığı önsözde Marx’ın hiçbir şeyi “kitlelerin tarihî inisiyatifi” kadar mühimsemediğini hatırlatır. Arkadaşlarından bazıları ondaki bu davranış değişikliğini protesto ederler; çünkü onlara göre “kendiliğinden” olma hali “dışarıdan getirilen şuurun” tam tersiydi; Lenin onlardan 1917’de 1905 devrimini yapmak isteyen “yaşlı bolşevikler” olarak bahseder. “Milyonlarca insanın inisiyatifle harekete geçmesi, birkaç yönetici ve teorisyenin hatta en dahiyane fikirlerinden bile daha çok zekice olan bir şeyleri her zaman kazandırır” diyecektir.

Zalimane bir düşmanlık besleyen ve uzun süre Rusya'yı "kuşatma" altında tutan Avrupa'lı bir ortam içinde bu devrimin kurtuluş misyonuna sadık kalmak için ne imkân ne de zaman bulamayacağına Lenin işin başından itibaren inanmıştı. Ölümünden önce "Birlikte Çalışma" üzerine yayınladığı en son makalede kararın alınmasında ve geliştirilmesinde köylüler dahil, geniş kitlelerin bir araya getirilmesini en iyi sağlayan formülün kooperatif olduğunu gösterir Lenin. Fakat bu "özyönetime" ulaşmak için de, köylüler kendi tecrübeleriyle ikna olabilsinler diye, bir yirmibeş otuz seneyi göze alır.

Eğitim ve kültür konusunda ise, aynı demokrasi tasasını yani katılımcı olunması kaygısını taşır. Birlikte çalışma üzerine yazdığı makalede "kültür devriminin" ne olduğunu anlatır. Eğitilmemiş bir halk içinde geniş kitlelerin karar aşamasında gerçek bir katılımı bulunmaları beklenemez. Binaenaleyh biz, der, bu kültür devrimi gerçekleştiğinde ancak sosyalist bir ülke haline geleceğiz ve işte o zaman eğitilmiş büyük kitleler, kararların alınmasında etkili bir şekilde söz sahibi olabileceklerdir.

Bu da devrimin ağır bir ritim ile lütufkâr bir arkadaş çevresi içinde gelişmesini varsayar. Ekonomik durumları ve işçi sınıflarının maddî ve kültürel gücü ile bu yola baş koymuş, iyi hazırlanmış halkların örnek teşkil edecekleri ve yardım yapacakları da unutulmaz. Lenin pekâlâ biliyordu ki, Avrupa'lı proleterler kendi öz devrimlerini yapmadıkça sosyalizm, sürgit bir yapılaşma içinde olamazdı ve Rusya gibi bir ülkede de gerçek bir sosyalizm hüviyetini bulamazdı.

O, bütün hesabını Alman devrimi üzerine yapıyordu. Cysa Almanya'da Spartakist hareketin ezilmesi ve Karl Liebknecht ile Rosa Luxemburg'un öldürülmeleri onun bu hesabını boşa çıkarıyordu.

Eserinin başarısızlığa mahkum olduğunu o zaman an-

lar. “Büyük kitlelerin alınan kararlarda gerçek bir katılımının olmadığı ve en iyi eğitilmiş militanlarımızdan bazılarının idare ettikleri Sovyetlerimiz, bugünkü çalışma şartları içinde sosyalizmi halkla birlikte değil, ama halk için yine de kurabilirler” diye yazacaktır. 1920’de Lenin daha o yıllarda korkunç anların gelişini görür gibidir. “Birinci düşmanımız, bürokrattır. Devlet veya parti içinde idari bir vazife almış komünist militandır dedikten sonra, proleter devlet’ten dem vuran Trotski’ye verdiği cevapta “Neden bahsediyorsunuz siz? Bu bir masal! Devletimiz prensipte zaten proleter bir devlet, bir defa köylülük hâkim, sonra da tahrif olmuş bir bürokrasi hüküm sürüyor. Bundan âlâ proleter devlet mi olur” diye ilâve eder.

1921 sonlarına doğru hastalığı nedeniyle duruma vukufiyetini tamamen kaybeder. 1924’de de ölür. Ancak 1980’e gelindiğinde yayınlanan Boris Bazhanov’un, *Stalin’in Bir Eski Sekreterinden Hatıralar* adlı kitabında, ölüm döşegindeki Lenin’in konuşabildiği kısa anlarda “Başarısız olduğumuz su götürmez. Sihirli bir formül ile yeni sosyalist bir toplum kurmak istedik. Oysa ki bu, yılların ve bir kaç neslin geçmesini gerektiren bir süreçtir. (.....)Asırlar boyunca kazanılan alışkanlıklar ve insan zihniyeti öyle bir anda değişmezdi” dediği ifade edilir.

İtalyan komünist partisi yöneticisi Antonio Gramsci’nin deyişi ile “Marx’ın Kapitaline karşı yapılan devrim” Lenin’in korktuğu yolda ilerledi. Stalin idaresi altında ve merkezî devlet şartları içinde Fransız devrimi sırasında yaşanan olaylar meydana gelir: İnsan Hakları’nı ilan ettikten ve en demokratik Anayasa’yı (1793 anayasasını) resmen neşrettikten sonra, cumhuriyetçi rejim Avrupa’nın istilası karşısında halkın selameti için çalışan bir hükûmete dönüşür ve terör estirir. Aynı şekilde, karşı devrim ve yabancı istilası gibi benzer iddialarla “sosyalist demokrasi” rüyaları da en aman-

sız “proloterya diktatörlüklerine” dönüşür ve şedid bir siyasi entegrizm oluşturmaz.

Dış baskılara dayanma ve rakip ülkelere denk bir güce sahip olma zarureti, bu ülkeyi henüz tanımadığı sanayileşmeye mutlak öncelik vermeye sevketti. Bu uğurda harcanan insan malzemesi 5 yaşındaki çocukların dahi maden ocaklarında çalıştırıldığı, işçi ölüm oranlarının sanayicileri ürktürecek seviyede olduğu 19. yüzyıl İngiltere ve Fransa’sında yaşanan sanayileşme dönemlerindeki kadar korkunç boyutlara ulaşır.

Bu sanayileşme I. Napoleon’dan III. Napoleon’a kadar gelen diktatörlerce devam ettirilir.

Batı ile arasındaki gecikmeyi “kapatmak” ve SSCB’yi büyük bir askerî ve sınaî güç haline getirmek şeklinde beliren sovyet saplantısı, sosyalizmin insanî hedefini ortadan kaldırır. Büyüme, önceliklerin öncesi, araç değil amaç olur. İlkeler de insanlar gibi yamyassı edilir. Marx’da planın gayesi, ekonomiyi rekabet ve çatışma ortamından çekip çıkarmak ve onu insanî amaçlara hizmet edecek şekilde düzenlemek iken, Stalin’den Kuruşçef’e ve Brejnev’e kadar, bütün kararları zirvedekilerin tekelinde tutmak için halkın inisiyatiflerini boğan, ve her kademede kör, hatta kanlı bir itaatı isteyen merkeziyetçi ve bürokratik bir idareye dönüşür.

Üretim vasıtalarının sosyalleştirilmesi özyönetimli kooperatiflerin kurulması şeklinde değil de tam aksi istikamette anlaşılır; ekonomiyi kaosa, hürriyeti zindanlara sürükleyen bir devletleştirme ortaya çıkar.

Bu devlet anlayışında başlangıçta işçiler ve köylülerden müteşekkil birer konsey olan Sovyetler, giderek bürokrasi makinesinin “basit aktarma kayışları” durumuna düşerler.

Sosyal hayata ait bütün insanî anlatımlar ya ezilir ya da tahrif edilir. İnanç, tevekkülün bir “ideolojisi”, tanrı-tanmazlık devletin dini olarak mülahaza edilir. Oysa ki Marks

Hegel Hukuku Felsefesinin Tenkidine Giriş adlı eserinde (Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından) diğer halkların aleyhine oluşturulan "kutsal ittifak" ruhunu "halkın afyonu" olarak nitelerken, yine aynı sayfada ve aynı düşünce hareketi içinde, dinde, "Beşerî sıkıntının bir ifadesini ve yine bu sıkıntıya karşı bir itirazı görüyordu."

Sanat kollarından resmî propagandanın "aktarma organı" olmaları istenir. "Sosyalist gerçekçilik" tezatların ve trajedilerin ortaya çıkmaması için, gerçeğin ele alınıp işlenmesini yasaklar.

Düşünce, pozitivist bir yaklaşımla tanımlanmış bir gerçeğin yansıması olarak değerlendirilir, ve felsefenin Stalinci kutsal kitaplarında tanımını bulur: Materyalizmden üç prensip, dialektikten dört kanun, tarihten beş aşama.

Böylece, eylem felsefesinin varlık felsefesine karşı sürdürdüğü marksist muhalefet, devrimci bir materyalizm ile muhafazakârlığın ve gericiliğin temeli olan bir idealizm arasında, kısır ve tarih karşıtı bir Mannes'ci antitez haline dönüşür.

Dialektik, gerçeğin deneye dayalı sorgulanmasında canlı ve tenkitçi bir metod olmaktan çıkar ve cansız kanunlarla dolu bir fihriste tekrar bürünür. Fikirlerin tarihin muharrik gücü oldukları hayaline karşı savunma arayışlarında kesin bir ilerleme demek olan ve sosyal hayatı organik bir bütün gibi çözmeye çağıran Marx'ın tarihî materyalizm faraziyesi, eskilerin mucizeciliğine benzeyen bir tarih felsefesi şeklinde mumyalanır; toplumlar, sonunda yine kaçınılmaz bir şekilde komünizmde durmak üzere bir merhaleden bir başkasına zarurî olarak geçerler.

Sovyet sistemini sosyalizmin tek ve değişmez modeli gibi mülâhaza eden tanrısız bir teolojinin eseri böyle bir entegrizmin ihraç edilmesi, Avrupa komünist partilerini de, Üçüncü Dünya ülkeleri komünist partilerini de, genel bir iflasın

eşiğine sürükledi. Üçüncü Dünya Komünist partilerini de diyoruz, çünkü bu model, Batı'nın bizzat kendi öz tecrübelerinden İngiliz ekonomi siyasetinden, Alman felsefesinden veya Fransız sosyalizminden yola çıkılarak geliştirilmiştir. Bunun dışında yine Üçüncü Dünya'da sosyalizm, kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş dönemi olarak görülmektedir. Batı'nın yaşadığı ne feodal ne de kapitalist yapılardan hareket etmeyen bu toplumlarda temel bir takım kaymalar yapmadan bu şablonu nasıl uygulayabiliriz? Avrupa komünist partilerine gelince, her ne kadar Marx, Batı Avrupa'da olgunluğa erişen bir kapitalizmin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkacak tarihî hareketin analizini yapma örneğini verdiyse de, Sovyet Devrimi istisna teşkil eden bir ortamın şartlarında doğmuştur. Sovyet modelini cihanşümûl bir model olarak sunmak Batı'nın tarihî gerçeğini hiç kaale almadan evham yüklü bir genelleştirme yapmakla ancak mümkündür.

Bu entegrist ahlâksızlık Marx'ın marksizmini de kendi zıddına dönüştürdü. Marx'a yaşadığı çağın toplumlarındaki tezatları tahlil etmek ve onları aşmaya muktedir bir proje geliştirmek imkânı tanıyan tarihî inisiyatif metodolojisi, dogmatik bir sistem durumuna düşer. Ancak geçmiş asrın toplumlarını anlamak için yararlı faraziyeler olabilecek formülleri basmakalıp tekrar edip duran bir sistem. O formüller ki, asrımızın karşı karşıya kaldığı problemler ve asrımızın gerçeği karşısında daha farklı çalışma faraziyelerine artık hiç hayat veremedikleri için kullanılamaz duruma gelmişlerdir. Zira, sosyalizm 1917 Rusyası gibi az-gelişmiş bir kapitalizmin aşaması olamazdı. Konkjonktürel bir patlama neticesinde değil, gelişimini tamamlamış bir kapitalizmde tezatların organik gelişmesinden doğabilirdi. Piyasa ekonomisinin hoyratca ve topyekun tahribatından ise hiç değil. Sonra gelsin tepedeninme ve kaba kuvvete dayanan, bir memleketin teknik ve siyasî gelişmesinin ve kendi öz tarihinin meyvesi olan

sosyal ve iktisadî yapısının gerçeğini hesaba katmayan bir planlama.

Birbirinden tamamen farklı şartlar içinde doğan ithal bir "model" in, bir ülkeye "yamanması" zorlama rejimlerin doğmasına yol açabilirdi ancak. Polonya'da Macaristan'da Bulgaristan'da, Çekoslavakya'da Doğu Almanya'da bu modellerin şiddete başvurulmadan yok olup gitmeleri hem şaşırtıcı hem sevindirici. Bu da devrimler ve karşı devrimler tarihinin belki de tek istisnai durumu.

Burada bütün entegrizmlerde görülen temel karakter karşımıza çıkmaktadır. Bir metodu, bir inancı, bir politikayı tarihin bir önceki döneminde büründüğü kalıp içine irca etmek. Ve bu doğmacılığın kaçınılmaz sonucu: Engizisyon. Çünkü ben eğer mutlak hakikate sahip olduğuma emin olursam, onu reddeden her kim olursa, ya psikiyatri kliniğine yatırılması gereken bir hasta ya da hapsi veya ölümü hakeden şuurlu bir asidir.

Muzaffer olan bütün entegrizmlerin en uç mantığı işte bu.

Bu pozitivist entegrizm kaçınılmaz olarak bir takım karşı tepkilere vücut verecektir. Bu sefer bunlarda da başkalarını dinlemeyi reddetme, mezhepcilik, ayrımcılık, Batı'lıların, brüt millî hasılanın elde edilışinde, Batı'nın büyüme modeline az veya çok benzedikleri oranda dünya ülkelerini "az gelişmiş" veya "gelişmiş" sınıflandırmasına tâbi tutmalarına benzer, herşeyi kendine göre ayarlama iddiası gibi aynı davranış özellikleri baş gösterir. Balzac bu tür bir medeniyetin muharrik ilkesini ta o zamanlar söylemiş: "Satın almak ve satmak; işte hayatın bütün gayesi".

Sözlüklerin de bizlere hatırlattıkları gibi, bu entegrizm önce modernizm'in bütün çeşitlerine karşı tepki gösteren ve "geçmişe dönüş" özlemi içinde olan katolik kilisesinde başladı: Bunun günümüzdeki temsilcisi ise, hristiyanlığın ancak

protestan reformuna karşı yürütülen katolik reformu dönemlerindeki şekliyle yaşayabileceğini söyleyen monsenyör Lefebvre'dir.

Batı'nın kendi hayat tarzını bütün dünyaya kabul ettirmeye ve kendi dışındaki ulusların getirecekleri özel katkıları hiçe sayarak "kendine benzetmeye" çalışması da, entegrizmin sadece farklı bir örneğidir.

"Entegrizm" kavramını 19. yy sonunda Fransa'da katolik kilisesine karşı veya 20. yy'da İslâm'a karşı sürdürülen polemiklerden arındıracak olursak eğer, siyasî veya dinî olsun, âdeta ilâhî bir seçimle, mutlak, tamamlanmış, kesin bir hakikati elinde tutmak ve netice itibariyle diğerlerinin fikirlerine hiç değer vermemek ve bu görüşünü kabule zorlamak iddiasındaki bütün hareketler entegrizmi oluşturur. Entegrist de böylece "totaliter"e çok yakın kimse olur.

II. Vatikan konsilini bir parantez gibi alırsak bu sadece katolik kilisesi için veya İslâm'ın bir fesadı olan İslâmcılık için geçerli demek değil. Bunların dışında, meselâ nazi entegrizmi vardır, "Stalinci komünizm" in, tanrı tanımaz ve doğmatik "lâikciliğin", İsrail'de kolonici ve nasyonalist bir politikanın kutsallaştırılmasının, veya Çin'deki yalancı "kültür devriminin" ve günümüzde uyguladığı baskıların da birer entegrizmi vardır.

Entegrizm çağımızın bütün dinî ve siyasî hareketlerine bulaşan bir hastalıktır.

Roma Entegrizmi

Roma entegrizmi, geçmişten bahsetmek demek değil. Şüphesiz, engizisyon, modernizme karşı savaştan X. Papa, 1954 yıllarında işçi papazları yıldırım gibi çarpan XII. Papa pek çağdaşlarımız sayılmazlar. Fakat onların müritleri geleceğimizi ipotek altında tutmaya devam ediyorlar. Nasıl ki, dünün "pozitivistleri" bugün karşımıza bilgisayar tutkunları

olarak çıkıp, teknokratik ve bilimsel totalitercilikleri ile hâlâ hüküm sürüyorlarsa, 1908 'e kadar "Roma Engizisyonu Heyeti" diye adlandırılan Vatikan Hükûmet organı, o tarihte "Kutsal Görev Heyeti" adıyla 1965'de ise bu sefer "İman Doktrini için Heyet" adı altında faaliyetlerine devam ediyor. Bu heyetin hali hazırdaki müdürü kardinal Ratzinger ise, o çağdaşımız.

II. Vatikan konsili, Kilise dünyaya açılsın, problemlerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilsin düşüncesiyle kilisenin modern çağa adaptasyonunu sağlamak için Papa XXIII. Jean tarafından toplantıya çağrılır. Bu konsil, dünyada ve kilise camiasında büyük bir umut ve beklentiye yol açar. 10 Mart 1989'da *La Croix* dergisinde Yves de Gentil-Bouchin, bu beklentiye şöyle dile getirir: **"Konuşmadan önce dinleyen, hükmetmek yerine kabul eden, suç duyuran değil de daha çok tebliğde bulunan bir Kilise".**

Oysa, bugünün hiyerarşik kilisesinde konsil'den çeyrek asır sonra, bütün entegrizm çeşitlerinin özelliklerini görüyoruz: Geçmişe dönüş ve kendi kanununu otoriter bir biçimde kabul ettirme isteği.

—Sosyal planda: Halkcılık üslûbu kullanılarak fakirler için öncelikli bir tercih olarak muhafazakârlığa dönüş

—Siyaset planında: II. Vatikan'dan ziyade 30. Konsili ve I. Vatikan konsiline daha yakın olarak, otoriter bir merkeziyetçiliğe dönüş.

—Kültür planında: Tamamen Batı'lı mânâda bir inanç anlayışının kabulü.

Diğer planlarda olduğu gibi, sosyal planda geçmişe dönüş, Konsil öncesi dönemlere dönüş demektir.

1966'da yayınlanan *Gaudium* ve *Spes* metninde ifade edildiği gibi II. Vatikan'ın büyük yeniliği dünyaya açılmasıydı. Dünyayı yönetmek sevdasından vazgeçip, aksine "yeryüzü gerçeklerinin muhtariyetini" tanıyarak İncil'in alçak gö-

nüllülüğü ışığında dünyaya hizmet etmesiydi (s. 151). “Kilise, âhîret hayatına olan umutların dünyadaki görevlerimizin önemini azaltmadığını, fakat aslında yeni saiklerle bu görevlerin tamamlanmasını sağladığını öğretir” (s. 112).

Sonuç gayet açıktır: “Yeryüzünde ilâhî kanunu geçerli kılmak” (s. 179).

Latin Amerika’nın dışında hiçbir yerde kilise’nin kurtarıcı misyonu üzerine verilen bu mesaj yankı yapmadı. Sefalet ve baskı ile dolu bir tarih ve “temel kilise cemaatlerinin” somut pratikleri, bu çifte tecrübeden 1970 yılından itibaren kurtuluş teolojileri doğar. Bu teolojilerin kurucuları arasında bulunan Peru’lu Cizvit Gutierrez, Brezilya’lı Papaz Leonardo Boff, Salvador Cizviti Ellacuria ve Uruguay Cizviti Segundo tarihin ve günlük hayatın dışında kalan ahlâkî bir vaazı “yukarıdan” getirmekle yetinmiyorlardı. İnsanın sosyal ve siyasî kurtuluşunu, yani tarihî kurtuluşunu günahattan kurtuluşuna bağlıyorlardı.

Kendi kaderlerini ellerinde tutmaya kararlı “Temel Kilise Cemaatleri’nin” cemaat pratiklerine ve hakimiyet durumuna karşı dikkatli olan bir teoloji, teolojinin geleneksel yürüyüşünde köklü bir değişikliği gerektirir. İncil âyetlerinden, kurulu düzene her zaman için kefil olmaya yaramış siyasî bir doktrin —Bossuet’nin *Kutsal Yazı’dan çıkarılan Politika’sı* gibi— veya sosyal bir doktrin çıkarmak yerine, kurtuluş teolojisi âlimleri, aksiyonlarını İncil ışığında yönlendirmek ve aydınlatmak gayesiyle, fakir olmanın bir hiç demek olduğuna, insan olmanın da Allah’ın suretinde yaratılmış olmak demek olduğuna inanan insanların durumunu yaşıyorlardı herşeyden önce.

1979’da Cerf Yayınları’nda çıkan *Bir İdeoloji Olarak Kilise’nin Sosyal Doktrini* adlı kitabında Peder Chenu, “sosyal doktrin” lafzının, Gaudim ve Spes anayasasından uzaklaştırıldığını ve Konsil sekreteryasının kelimenin yenilenme-

sini metnin neşredilmesinden sonraya bıraktığını yazar (s. 88).

Peder Chenu Konsil anlayışı içinde kalarak yukarıda zikredilen eserinde “Toplum üzerine hıristiyan bir doktrin” geliştirmek için tündengelimli metodun kullanılmasının reddedilmesindeki teolojik nedenleri sıralar:

İsa’nın kesin ve topyekûn kurtuluşu hep kısmî tarihî kurtuluşlar içinde muhtariyet kazanır. Bunun gibi, insanlığın safaletinde de, umutlarında da sadece sürekli halini dikkate alacak olan bir soyut ilahiyatın reddedilmesi mi gerekir acaba? Bu tip bir teoloji ekonomik ve politik iktidarı elinde tutarak statükoyu korumaya çalışanlara hizmet etmiş ve hâlâ da etmektedir (.....) Bugün artık toplumların gelişmesi —popolorom progressia— kilise’nin hep kendi imanını ifade edegeldiği zihin yapılarını sorgulamaya başlamıştır. Kili-se’nin, tabiata giydirilmiş bir ilâhî düzenin hizmetinde gör-düğü insan, kendi öz hürriyetinin yaratıcısı olarak ortaya çıkmakta, gösterdiği gayret onun bir şahsiyete dönüşmesine yol açan düzenin devamlı surette bir doğuş içinde olmasını sağlamaktadır (.....) Yeryüzü gerçeklerinin uruc ve tecessüm teolojileri, ezilmişlerin mesih itikadından doğan “kurtuluş teolojileri” “sosyal doktrin” dosyaları üzerinde inşa ediliyor değiller (s. 91).

Papa, Katolik dünyanın tek başına neredeyse yarısını teşkil eden ve daha önce de 7 defa gittiği Latin Amerika’ya 1985 yılında yaptığı bir gezisinde kıta insanların içinde bulundukları problemleri acıklı bir şekilde dile getirir: Açlık. İnsan haysiyetini zedeleyen şartları mahkum ederek, “Dünyanın biçare insanlarıyla dayanışma bayrağını açar.” “Dünya nimetlerinin dağıtımındaki adaletsizlikleri ve dengesizlikleri göstererek, daha adil bir düzenin kurulması için çağrıda bulunur.” “Peder, açız” diye bağırışan bir heyete şu cevabı verir: “Tanrıya olan açlığınızın sürmesini, ekmeğe olan açlığı-

nızın ise bitmesini ve bu ekmeği bulmanın yollarının da bulunmasını arzu ediyorum. Hergün yenilen ekmeğe değil, Tanrıya aç kalmanızı arzuluyorum.”

Ne asil cümleler! Gelgelelim gerçek ve gündelik uygulama farklı.

Ziyaretlerin seçimi bile ilginç. Arjantin cuntası askerlerinin şefi Galtieri gibi, zavallı insanların açlıklarının ve ezilmişliklerinin sorumlusu acımasız diktatörlerle samimi görüşmeler yapıyor, ama buna karşılık direniş sırasında öldürülen peder Camillo Torres'in annesinin veya Nikaragua'daki peder Ernesto Cardenal'in görüşme talepleri reddediliyor.

23 Kasım 1984'de “Kurtuluş Teolojisi'nin Bazı Yönleri Üzerine Eğitim” yayınlanır, bunu İnanç Doktrini Rahipler Heyeti Başkanı Kardinal Ratzinger'in 4 Nisan 1986'daki saldırganlığı biraz kapalı bir yazısı takip eder: “Kurtuluş teolojisi ve Hristiyan Hürriyeti”. Bu, kuzey Brezilya metropoliti Msr Frogoso'nun sözünü ettiği “Kurtuluş Teolojisiyle Mücadelede Latin Amerika'nın Tamamı İçin Geliştirilmiş Bir Planın” ilk resmî ifadesi olmuş oluyor.

Kardinal Ratzinger'in metnine iki cizvit papazı cevap verir. Bunlardan ilki; Salvador katolik üniversitesi rektörü Peder Ellacuria —ki 1989'da rejimin kiralık katilleri ve Amerika'lı koruyucuları CIA tarafından öldürülür— 1984'de ilahiyat mecmuasında yayınlanan “Kurtuluşun ve Bazı Yönleri Üzerinde Eğitimin Teolojik Etüdü” adlı makalesi ile; diğeri ise peder Segundo, 1985'de Madrid'de yayınlanan *Kurtuluş Teolojisi, Kardinal Ratzinger'e Cevap* adlı kitabı ile.

Her ikisi de kurtuluş teolojisi esasının, Konsil ruhuna uygun olarak, imanı bir tarih mayası haline dönüştürmek olduğunu gösterirler. Kardinal Ratzinger'in Eğitim ile kastettiği, “Kilise'yi topyekün saran bir temadır: II. Vatikan'ın ve Konsili takip eden dönemin olumsuz yönde değerlendirilmesidir”. Bu da madde ile mânâ, dinî ile laik, kişisel günahlarla

toplumsal günahlar arasındaki eski ikileme yeniden dönüş, daha çok alâkâsızlık neticesi denebilecek iradî bir fakirlik ile baskı neticesi maruz kalınan fakirlik arasındaki belirsizliğe dönüş demektir.

Günah teolojisinin somut olarak neyi ifade ettiğini en çarpıcı biçimde, Papa'yı Brezilya'lı bir politikacının cenaze törenindeki davranışlarıyla resmeden kardinal Rossi göstermiştir. *Kurtuluş Teolojisinin Hakikatleri, Hataları ve Tehlikeleri* adlı bir dökümana Rio de Janeiro'daki Dugue de Caxias metropoliti Dom Mauro Morelli'den cevap gelir.

Kişisel günah ile adaletsiz sosyal yapı arasındaki alâkanın siyasî mânâsı 19 Mayıs 1985'de Jornal de Brasil'de yayınlanan bu tartışma sonucu gün yüzüne çıkar. Kardinal kurtuluş teolojisini "fakirler için seçme özgürlüğü bahanesiyle bulanık sulara avlanmakla" suçlarken, askerî diktatörlük Brezilya ekonomisini feodaller ve kaçakçılardan oluşan soysuz bir oligarşiye emanet ediyordu. İşte size polemikten bazı bölümler:

—Dom Angelo Rossi: "Kurtuluş teolojisi müdafileri kavgalarını ve hak iddialarını fakirleri ve nasipsizleri ezen menfur "sosyal günah" üzerine yoğunlaştırmışlardır. İktidarlarnı kötüye kullanan yöneticilerimizde olduğu kadar, sağlıklarını yerinde ve bir işleri varken daha fazla ve daha iyi üretmeyen veya tasarrufta bulunmayı düşünmeyen mâdunlarda var olan kişisel günahın kesin etkisi konusunda hiç mi hiç ısrarcı olmamışlardır."

—Dom Mauro Morelli: "Kişisel günahın varlığını inkâr ediyor değilim. Benim itirazım, onun halkın sefaletinden mesul tutulmasındadır. Dom Angelo, yoksulluğunun suçunu yine kendisinde gördüğü halka saldırıyor. Kişisel günahları yüzünden "daha iyi ve daha çok üretmeyen ve tasarruf etmesini bilmeyen veya düşünmeyen" işçilerin yaşadığı şu Brezilya nerede? Ne zamandan beri zavallı Brezilya halkının gü-

nahı metropolit kardeşimizin kutsal ellerinden o müthiş tokatı yemesini hakettiriyor. Dökümanın, Brezilya'yı bir açlar, köksüzler, toplum dışı kalan insanlar diyarı yapan büyük günah ve günahkârlardan açık seçik ve cesurane bir şekilde bahsetmeyişi ne yazık. Ve bütün bu olanların gerçek sorumlularını, kaçakçılar ve askerî diktatörleri asla ifşa etmeyişi”

—Dom Angelo Rossi: “Sefaletle veya açlığa yol açabilen kuraklık, su baskınları ve gerilla gibi diğer felaketlerin sebepleri olduğu olağanüstü haller her zaman vardır. Bugün bütün toplumların en önemli ve başlıca problemi tarlaların şehre gitmek üzere terkedilmesi, işsizliğin acıklı noktalara gelmesidir. Bunun yanında onu da söylemek lâzım, bazılarında toprağa karşı belli bir kayıtsızlık veya toprakla uğraşmayı bırakma, alkoliklik, karnaval sırasında aşırı ve hesapsız bir harcama gibi davranışlar görülmektedir.”

—Dom Mauro Morelli: “Eğer halk hayat suyundan içiyorsa, eğer halk Karnaval’da kendinden geçecek kadar eğleniyorsa, bu Kardinalin daha derinlemesine okumasını icap ettirir. Bir metropolit olarak ben bunu onaylamıyorum. Bir rahibi meşgul etmesi gereken ilk soru şudur: Halk niye böyle yaşıyor? Bundan da önemlisi halkın ne yiyip ne içeceği, ne giyineceği ve nerede barınacağıdır. Hayat suyu ile körkütük sarhoş olunmasını tasvip etmiyorum. Fakat uğradığı soygunlardan sonra ona kalan hayat suyu ve karnavallardır. Toprakların “terkedilmesi”ne gelince, fakir Brezilyalıların o küçük ama zengin topraklarını uluslararası ve millî loncaların ellerine bıraktıklarını resmî istatistik rakamlarına göre konuşan metropolit kardeşime belirtmek isterim. Brezilya’da 12 milyardan fazla lakayt kişi bu “terketme” ve vatana ihanet suçunu işlemiştir. Brezilya fakirlerinin işledikleri bu günahların sonucunda 400 ile 750 milyon hektarlık bir ekilebilir tarla büyük toprak ağalarının ellerine geçer. Bunlar da utanmadan bu 400 milyon hektardan 200 milyon’unun bir

işe yaramadığını söylerler. Döküman teolojisine dayanarak derim ki, fakirlerin günahları yüzünden büyük şehirlerin kenarlarında bu sefalet yuvaları oluşmaktadır.”

İki ay geçmeden 29 Temmuz 1985’de aynı operasyon Brezilya’dan sonra Pinochet’nin Şili’sinde de tekrarlanır: “Los Ander Deklerasyonu.” İlk imzacı, Medellin başpiskoposu kardinal Lopez Trujillo’dur. Kardinal Ratzinger’e de gönderilen metin Pinochet “medyalarında” fevkalâde kabul görür. Bu metine göre kurtuluş teolojisi Tanrı Sözü’nü “siyasî” bir okuma şekline özellikle dönüştürmekte ve “Kilise’nin sosyal doktrininin Latin Amerika insanların sefaleti ve fukaralığı aşmaları için uygun bir doktrinal araç olmadığını” mülahaza etmektedir.

Adolfo Perez Esquivel 10 Şubat 1986 tarihli *La Croix* dergisinde bütün bu manevraların derin mânâsını açığa çıkarıyordu: “Hiyerarşimiz baskının varlığını ifşa etmekten imtina etmiştir çoğunlukla. Kilise kurtuluş teolojisinden gurur duymalıdır. Buna mukabil, nüfuz teolojisinden ise endişe etmelidir.

—Nüfuz teolojisi mi. Ne demek istiyorsunuz?

—Meselâ, Arjantin askerlerinin, kurtuluş ümidi olmayan çarmıha gerilmiş İsa tasvirinden yola çıkarak, sapık bir İsevîlik’le halkı tahakküm altında tutmak için teolojiyi kullanmaları. Din, insanları hürleştirmeli, nüfuz altında tutmamalıdır. Kurtuluş teolojisinin tek yönlü olarak ele alınıp mahkûm edilmesi, nüfuz teolojisini savunanların ekmeğine yağ sürmektedir. Böylelikle insan hakları için savaşılan her hristiyanı rahatlıkla sapkınlıkla suçlayabilirler”.

1984 sonunda yani Eğitim’in yayınlandığı tarihte, CIA tarafından hazırlanan ve Nikaragua’lı Kontra’lara dağıtılan *Gerillaya Karşı Mücadelede Psikolojik Operasyonlar* isimli el kitabının varlığı ortaya çıkar. Bu el kitabı, dinin propagandada nasıl kullanıldığının bir etüdü. Kontra’nın faaliyet-

lerini “Demokratik ve hıristiyan bir haçlı seferi” olarak nitelendiriyor ve adamlarının “hıristiyan gerillalar” diye çağrılmalarını teklif ediyor. Bu eser, Brezilya’da “Banzer planı” ve 7 Şubat 1985’de Lima’da çıkan “Santa fe Dökümanı” ile aynı siyasî çizgidedir: Reagan ideologlarının tavsiyeleri şu (3. Teklif): “Birleşik Devletlerin dış politikası kurtuluş teolojisinin üzerine korkusuzca gitmeye başlamalıdır”.

Burada Birleşik Devletlerin her zamanki politikaları ile endişe verici bir beraberlik söz konusu. 1969 Rockefeller raporu, 1980 Santa fe raporu, 1987 Amerikan orduları 17. Konferansı, 1988 Santa fe 2. raporu, bunların hepsi aynı yönde hazırlanmış raporlar: Kurtuluş teolojisi ve fakirlerin öncelikle tercih edilmeleri marksizmin Latin Amerikaya girmek için kullandığı yollardır. Bunlarla mücadele edilmelidir. Kardinal Ratzinger’in en büyük delili işte bu husustur.

“Constantin’ciliğe”, yani dinî hiyerarşinin iktidarla dayanışma içinde olmasına yeniden dönüş, siyasî entegrizmler gibi kitlelerin büyük mümayişlerini hedef alan halkçı bir dil kullanarak kendini örtbas etmeye çalışsa bile, konsilin “tanrının insanlarına” açılışından sonra Kilise, idaresindeki monarşinin ihyası yönünde görüntülerin ortaya çıkmasına sebep olan otoriter ve merkeziyetçi bir politikayı da beraberinde getirmektedir.

Geçmişe dönüş, bir yerde roma merkezizetçiliğine dönüş demektir.

Kiliseyi, hep iktidar ve para yandaşı yapagelen ve asırlarca süren siyasî ve sosyal Constantin’cilikten sonra II. Vatikan Konsil’iyle birlikte Kilise’nin modernleşme yolunda aldığı en büyük mesafe, dünyaya bu açılışında, fakirlerin sefaleti hakkında İncil’in gösterdiği hassasiyeti hatırlamış olmasıdır.

Peder Chenu, bir yerde konsil anayasası gibi sayılan *Milletlerin Nuru* adlı eserin ikinci bölümünde Kilisenin

“halk” olarak, Tanrının halkı olarak tarif edildiğini, “Ne surette ciddi olurlarsa olsun hiyerarşik fonksiyonların ikinci planda bırakıldığını” yazar 24 Mayıs 1983 tarihli *Le Monde* gazetesinde çıkan “Halkçı Kilise” adlı makalesinde. Peder Chenu daha 1983’de şöyle diyordu: “Papa II. Jean Paul, merkezî Amerika ziyaretinde birçok kereler “Halkçı Kilise” ifadesini mahkûm etmediyse de acı bir şekilde yermiştir. Oysa, Latin Amerika’da, 1968’de Medellin’de, 1979’da Pueblo’da güçlü yankılar uyandıran bu terim, İncil’deki şekliyle Tanrı’nın hükümrانlığının ezilmişlerin ve fakirlerin topyekûn kurtuluşunda olduğunu ilan etmeye çağırıyordu.”

Aynı makalesinde devamla peder Chenu şunları ilave eder: “Oysa yine Konsil, öğretici-ruhbancı kilise ile eğitilmiş halkçı kilise arasında uzun zamandan beri sertleşmiş bulunan farkı ortadan kaldırmış değil de aşmış bulunmaktadır.”

O günden beri bu açıklık giderek büyümüştür. Dom Frogoso 1989’da “kazaî, hukukî, kilise yasalarına uygun bir kilise ile Dom Helder Camara’nın gibi halkı dinleyen açık bir kilise arasındaki büyük gerginliklere” işaret eder.

80. yaşgünü münasebetiyle aziz François’ya ithaf edilen Brezilya’daki hac yeri Caninde’de 30 kadar piskopos ve başpiskopos’a hitaben yaptığı bir konuşmada Dom Helder Camara şunları söyler: “Aziz François fakirliği seçti. Ey aziz François, işte senin halkın (...) Büyük toprak ağaları tarafından bizden çalınan bu topraklar, üzerinden başka yerlere sürüldüğümüz bu topraklar, bizlerin ekip-biçtiği ama karnını doyuramadığı bu topraklar, birçok kardeşimizin üzerinde açlıktan öldüğü bu topraklar. Sanır mısınız ki Tanrı Brezilya insanının bu çılgınlığını duymayacaktır?”

Bu tür bir sosyal yöneliş, Konsil’in de arzuladığı gibi kilise idaresinde piskoposlardan bir “konsey” oluşturulmasını, tanrının insanlarıyla hiyerarşi arasında sürekli bir diyalogun kurulmasını öngörmektedir. Lakin 1985 yılında *İman*

Üzerine *Müzakere* adlı kitabında kardinal Ratzinger, entegrist Lefebvre'in kaba saba bir şekilde ilan ettiğini, zarif ve saygılı bir üslubla dile getirir: Konsilin bilançosu negatiftir.

Kardinal Ratzinger, daha sonra 1968 Temmuzunda Şili'de "Monsenyör Lefebvre'in ortaya koyduğu akım, pozitif unsurlar içeriyordu; konsil sonrası Kilise içinde beliren eksikliklere karşı gösterdiği tepkide özellikle" diyecektir.

"Konsil öncesine" dönüş hasreti, bu eskiyi ihya stratejisi, Lefebvre'i taretmek için geçirilen uzun tereddütlerden sonra, entegristlerin Roma Kilisesi bünyesinde yeniden toplanması şeklinde kendini ifade etmektedir.

Paris katolik enstitüsü profesörü peder Claude Geffre, 1989'da ilk sayısı çıkan *Concilium* adlı mecmuada Roma'nın kefaleti altında olan "Lefebvre'siz bir gelenekçiliğin" tezhürlerinden bahseder. Söz konusu olan, Kilise'nin büyük organlarının ve piskoposluk müessesesinin "yeniden ele alınışı", ilahiyatçıların ve 1985 yılında din eğitimi milli merkezi müdürlüğü görevinden istifa ederken peder Grolleau'nın da işaret ettiği gibi, bazılarının "hakikatı ama bütün hakikati" tekelinde tuttuklarını düşündükleri bir hiyerarşide "Roma merkezizetiçiliğine dönüş" diye adlandırdığı olgunun yola getirilmesidir.

1989 yılı bu entegrist politikaya karşı açık protestoların yapıldığı yıl olmuştur. 27 Ocak 1989'da Almanya, Avusturya, İsviçre ve Hollanda katolik fakülteleri profesörlerinden 72 ilahiyatçının imzasıyla yayınlanan "Cologne Bildirisi" Roma merkezizetiçiliğine karşı çıkarak, öncelikle "mahallî kiliselerin vesayet altına alınmalarını protesto ederler." Roma örgütü, metropolit ve onların yargılama kurullarının oluşturulmasında mahallî kiliselerin tekliflerini dikkate almamaktadır. (...) Kilise'nin papa ile piskoposlar arasında bir konseyin kurulmasına açık olması ki, bu II. Vatikan konsilinin ana so-

nuçlarından birisidir de, yeni bir Roma merkezîyetçiliğine kurban gitmektedir.”

Millî piskoposlukların ve yöre halkının isteği hilafına Roma piskopos atamalarında bulunmaktadır. Cologne’de Avusturya’da, Salzburg’da bunun örneklerine rastlanmaktadır.

Lyon, Paris ve Toulouse Katolik Enstitülerinden, Lille fakültesinden 130 kadar Fransızca konuşan mümtaz ilahiyatçı, Uluslararası İlahiyat Komisyonu’na bir mektup yazarak, Almanca konuşan meslekdaşlarının dile getirdikleri meselelerin Kilise menfaati için hakettikleri ciddiyetle incelenip, tartışılmasını istemişlerdir.

23 Şubat 1989’da ise, Louvain üniversitesi ilahiyat cemaatine mensup 52 üye Cologne bildirisini destekleyen bir beyanname yayınlayarak II. Vatikan konsili tarafından lüzumlu addedilmesine rağmen, “Papalık hükûmeti ile cemaat arasındaki her konudaki diyalogun sistematik bir şekilde çatışmasını” protesto ederler.

Roma, merkezî otoritesini, sadece psikoposların atamasında gösteriyor değil. Hemen hemen bütün sahalara el atmış durumdadır. Meselâ 1972’de Latin Amerika piskoposluk konseyi (CELAM) başkanını kendisi seçmek ister, Vatikan buna müdahale eder ve kendi adayını başa geçirir.

Yine 1989’da 45 bin rahip, 310 bin rahibe üyesi bulunan Latin Amerika Dindarlar Konfederasyonu (CLAR) konsilin anladığı mânâda bir İncil öğretim programı hazırlar. Kurtuluş teolojisi çerçevesinde ana cemaatleri oluşturan fakirlerin öncelikli tercihleri, Kelâm ve Hayat işlenecektir. Genel sekreter olarak da içlerinden bir rahibeyi seçerler. 40 Şubat tarihinde CELAM bu çalışmayı toptan mahkûm eder. Merkezî Roma’da bulunan “Rahipler Heyeti” (CRIS) konuyu kendi hesabına ele alır ve 5 Temmuz 1989’da CLAR tarafından seçilen

rahibeyi görevden uzaklaştırarak kanuna aykırı olmasına rağmen, otoritesini kullanarak yeni bir genel sekreter seçer.

CLAR başkanlığı 12 Eylül'de CRIS müfettişi kardinal Hamer'e bir yazı yazarak "Bir rahibeyi genel sekreterliğe kabul etmemek kadın dindarların hayattaki kabiliyetlerini tanımamak, Latin Amerika kilisesi bünyesindeki kadın çoğunluğun varlığından bihaber olmak demektir. (...) Ve bizler böylesine vesayet altına alınmış bir kuruluşun çalışamayacağını düşünüyoruz" der.

CLAR'ın merkez olduğu çatışma, aslında ikinci temel bir sorunu da açığa vurmaktadır: Tanrı'nın kulu olarak Kilise. Âdeta mahiyetini merkezî otoritenin tayin ettiği bir başka papazlık kurumu ihdas edilmiş durumdadır. Kilise otoritesi, Kilisenin üstündedir, ne onun içindedir ne de onunladır. Piskoposlar "imanın ve hakikatin efendileridir" (CRIS notu, Dİ-AL 1408 numara).

Cologne bildirisinin altını çizdiği merkezî otoriteye dair ikinci önemli husus, teolojik araştırma ve incelemelerin "vesayet altında tutulmasıdır". İlahiyat fakültelerindeki öğretim yetkileri öyle düzenlenmiştir ki, üniversitelerin kendi hocalarını kendilerinin seçme hakları rafa kaldırılmıştır. Yeni Roma merkezîyetçiliği'nde herşey, teolojilerin 1968 Papalık Genelgesi Humanae Vitae'ye göre, olan konumları sanki seçimin ana kıstası imiş gibi cereyan etmektedir. Doğum oranlarının ayarlanması veya doğum kontrol hapları konusunda papanın şahsî görüşleri, üzerinde tartışma açması durumunda bir ilahiyatçının "Hristiyan doktrinin en mühim noktalarına saldıran kişi" olarak ihracını gerektiren doğmalar bütünü gibi farzedilmektedir.

Kardinal Ratzinger'in 26 Haziran 1989 tarihli "İlahiyatçının Kiliseye İntisap Arzusu" üzerinde tedrisat çalışması hertürlü diyaloga kapıları kapatmaktadır. İlahiyatçıların protestolarına verdiği cevapta, "Kilise otoritesi İsa adına icra

edilen bir otorite olması hasebiyle, Tanrı kelâmının tek otantik müfessiridir” açıklamasında bulunur. Papa ve piskoposlar “hatadan münezzehtir” olarak nasıplandırılmış kişilerdir... Ahlâkî değerler, kilise otoritesi tarafından eksiksiz olarak öğretilirler. İlahiyatçılara, otoritenin bu kararlarını şerh etmek ve onları açıklamak düşer, o kadar.

Geçmişe yönelik hertürlü iç muhasebeden tamamen uzakta, kompleksi olmayan bir muzafferiyetçilik vardır Kardinal Ratzinger’in tedrisinde: “Kilise”, der, “kişiye rağmen, kişinin dinde zorlanmaması gerektiğine her zaman dikkat etmiştir”. Herşeyden önce “Roma Engizisyonu Papazlar Topluluğu” adındaki bir topluluğun başında olan kardinal, ne İspanya’da alevler içine atılan insanları, ne Amerika yerlilerini nedense hatıra getirmemektedir.

Kültür planında geçmişe dönüş, kilise içinde Batı- merkeziliğe, yani hıristiyan inancının yalnızca Batı’daki şekliyle ifade edilmesine yeniden dönüş demektir.

Papa II. Jean Paul, İspanya’nın kutsal şehri Santiago de Compostela’da 1982’de yaptığı bir konuşmada, Kilise, Avrupa ve Avrupa kültürü arasındaki bu derin ve çözülemez rabıtaya çağrıda bulunuyordu: “Avrupa [...] kendini bul, kendin ol! Özünü keşfet! Köklerini parlat! Tarihini muzaffer ve diğer kıtalar üzerindeki mevcudiyetini hayırlı kılan otantik değerlerini canlandır!” Avrupa’nın ve kültürünün kutsallaştırılması, manevî hegemonyasının takdis edilmesi, eski kolonizliğin günahlarının bağışlanması Meksika’lı bir grup papazı Meksika ziyareti sırasında Papa’ya şunları yazmaya iter: “Misyonerlik çalışmalarının beşinci yüzyılı bir bayram gibi kutlanmasın. Aksine, olanlar için yerlilerden özür dilsin. Kilise, yerlilerden çalınan toprak, sosyal yapı, hürriyet kültürü ne varsa geri almak için var gücüyle mücadele etsin.” (1477 Nolu DİAL, 28 Mart 1990).

1987 mayısında peder Chenu, Kilise tarihî perspektifi

içinde inancın ifade edilişinde kültür farklılıklarının gerekliliğine bütün genişliğiyle temas eder: “İmparator Konstantin’in 15 asır önce kilise’ye sosyo-politik statüsünü kazandırmasından bu yana, hristiyanların inancı “Roma’lı” bir izahatta, makulede ve lügatta kararını bulur. Tâ ki, 16. asırda yeni dünya keşfedilene kadar. Roma resmî kilisesinin mücadele verdiği birtakım istisnaî mânâların dışında, aynı malzemelerle koloniciliğin açtığı yol ve sağladığı vasıtaları kullanarak gelişir misyonerlik. Hristiyanlığı kabullenmek, kendi öz kültürüne yabancılaşmak demektir. Buna bugün bile şahit oluyoruz. Üçüncü Dünya ülkelerinin 1955’de Java’da bir araya gelerek kendi öz kültürlerine sahip çıkmaları için II. Dünya Savaşı’nın kargaşası gerekti. Kilise anladı ki, yerli kalabilmek ve kültürlerin çokluğu içinde evrenselliğini gerçekleştirebilmek için Avrupa’lı libasını imanından soyup çıkarmaya mecburdu.

İmandaki bu değişiklik Konsil’den bu yana Üçüncü Dünya’nın gündeminde. Ne var ki, *Le Monde* gazetesinin din konularını işleyen muhabirinin 12 Şubat 1982 de yazdığı gibi, üstelik Papa’nın dünyayı bu kadar çok dolaştığı bir dönemde “Kilise’nin merkezci ve tek düzeci bir mesaj teklif etmekle kalmayıp, giderek artan tempoda Batı’nın kültür diliyle konuşması” tam bir tezat teşkil etmekte.

Papa II. Jean Paul’un 29 Haziran 1990 tarihinde bir fetva gibi neşrettiği, “Yeni dünyanın İsa’nın öğretisine kavuşmasının 5. yüzyılı münasebetiyle Latin Amerika dindarlarına papalık mektubu” Batı entegrizminin bu iki yüzünü tam olarak gözlerimiz önüne sermektedir: Bütün kültürlerin kaynağı ve modeli Batı ve bu etno-merkezci dogmacılıktan hâsıl olan tahakküm.

Vesikanın başlığı bile bu düşünceyi yansıtmakta: 1492, bir kıtanın soykırımı ile başlayan, Avrupa’nın ilk büyük sömürgeleştirme teşebbüsünün yıldönümü olarak geçmez. Kır-

kaltı sayfalık metinde % 80'i ya fetih sırasında, ya zorla çalıştırılarak, ya da sifilis ve çiçek salgını neticesinde ölen yerlilerden tek kelimeyle bile olsun bahsetmez. 1492'de sanki "İsa öğretisinin" başlatılmasından başkaca hiçbir şey vuku bulmamıştır.

Suçta kefil olan resmî kilisenin rolü üzerinde ise hiçbir özeleştirî yapılmaz. Zamanın papası açık şekilde "İsa öğretisinin verilmesi" bahanesiyle yeni dünyayı İspanya ile Portekiz'in ellerine bırakır. Bu arada mektupta, sömürgeciliğin fenalıklarını haykıran bir kaç gözüpek din adamı zikredilir yalnızca. Kolonlar tarafından piskoposluktan atılan "yerlilerin koruyucusu" hayran olunası, Bartolame de Las Casas gibi.

Mektup kaldı ki, "sömürgecilerin yaptıkları bazı suistimallerinden" söz eder, yoksa sömürgeciliğin ilkelerini, yerliler üzerinde kolonlara keyfî bir iktidar kurma imkânı sağlayan ve böylece kölelik düzenini geri getiren sistemi sorgulamaz. Peder Montesinos, Monsenyör Bartolome de La Casas ve diğerleri işte buna karşıydılar; Ne Roma ne de kilise hiyerarşisi hiç oralı olmadılar.

"Yerli kültür" hakkında kırkaltı sayfa içinde sadece iki satırla, o da "manevî ve insanî değerler ürettiği" gerekçesiyle belli belirsiz selâmlamak için bahsedilir. Tabî bu arada bu değerlerin neler oldukları ve fatihler tarafından, onlarla birlikte, nasıl yok edildikleri özellikle unutulur. Bu kültürün bütün yazılı metinlerinin, engizisyonun verdiği ateşte yakılma cezasıyla tamamen yakıldığı da. Tıpkı başpiskopos Diego de Landa'nın maya kültürünün bütün yazılı eserlerini ve kutsal kitaplarını odun kümeleri üzerinde tutuşturarak yakması ve bu kültürün sanat eserlerini "putları kırarcasına" paramparça etmesi gibi.

Papa II. Jean Paul'e göre, bu fetihten ve Amerika'ya itihal edilen bu yeni engizisyonndan sonra çıkartılan bilanço

“genelde bakıldığında müspet” gözükür (Mektubun 4. paragrafı).

Bundan dolayıdır ki, rahip ve rahibelerin uymaya davet edildikleri ve Papa'nın “İncil'in başka kültürler içine dercedilmesi dediği “Yeni İsa Öğretisi” ve ona ait direktifler geçmişin izlerinden gidecektir. Hristiyanlıkta artık köklerini çeşitli kültürlerden ve yerli manevî değerlerden alan, onları döleyen, onların daha gür çiçek açmasını sağlayan ve en azından onlardan birşeyler öğrenmeye çalışan bir inanç sistemi görmek söz konusu olmamaktadır. Hristiyan mesajının evrenselliğine, “katolikliğine” ait yeni ifadeler kazandıracak insanî zenginlikleri bulmak da söz konusu değil. Hayır, Latin Amerikalı rahip ve rahibelere “misyonların” geleneksel tarihini devam ettirmenin dışında bir görev verilmemiştir. Batı'nın sömürgeci tahakküm anlayışında herşey dışardan getirilmelidir.

Böyle bir tezin içinde kurtuluş teolojilerinin mahkûm edilişi entegrist yaklaşımın tam bir ifadesidir. Papa II. Jean Paul “gerçek hürriyet ve otantik kurtuluşun” tanımını yaparken, kardinal Ratzinger'in telaffuz ettiği 1984 ve 1986 mahkumiyetlerini hatırlatır ve onların “Kilise'nin misyonu ve doktrini ile tam bir ihtilaf içinde olan politika uşaklığının ve aldatıcı ideolojik ütopyaların maskelerinin düşürülmesine” âdeta “peygamber eli değmişçesine” yardımcı olduklarını açıklar.

“Politika uşaklığı” suçlamasıyla kurtuluş ilahiyatçılarına yapılan bu saldırının küfür mahiyeti bu yüzleştirmenin siyasî yönünü açığa çıkarmaktadır. İlahiyatçılar kendi cemaatleri içinde kurtuluş hareketlerine katılınca “politika uşaklığı” oluveriyor. Papa, Pinochet ile görüşünce “fakirler için katı bir anlayışa ve hakkı hıyar hususunda anormal uygulamaya” dikkati çekme imkânı veren “gerçek hürriyet ve otan-

tik kurtuluş” oluveriyor (20. paragraf). Aynı paragrafta bu sapmanın “İsa’nın fakirliğini bilmemekten” kaynaklandığı da belirtilir. Oysa, İsa’nın bilinçli fakirliği ile, kitlelerin maruz bırakıldıkları fakirliğin bu kabil özdeşleştirilmesi “fakirliğin” faziletlerinin hep ön plana çıkarılmasından her zaman hoşnut kalan zenginlerin oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Tanrı aşkının bir nişanesi olarak İncil’in gösterdiği iradî fakirlik ile zulüm sonucu halkların mahkûm edildiği sefalet birbirine karıştırılınca, kurtuluş ilahiyatçılarını “şiddet yanlısı” ve “partizanca tutum içinde” (20. paragraf) olmakla suçlamak mümkün olabilmekte ve Marcos’un insan avlarına, Arjantin’li subayların katliamlarına veya Pinochet’nin ölüm zindanlarına göz yumulmaktadır. Papalık işte bu isimlere, yaptıkları işleri “şiddet” olarak değil de daha çok “eğilim” olarak değerlendirerek elini uzatmaktadır.

Sefaletin ve baskının tüm trajedilerine çare olarak bu sıkıntı verici karışıklıkların adına, II. Vatikan konsilinin ismine varıncaya kadar dışladığı “Kilise sosyal doktrinine” (21. paragraf) yeniden dönülür.

Bütün bunlar yine “itaat” adına istenir. “Hiyerarşi” ve “Hiyerarşiye ait” kelimeleri mektupta tam onbir kere üzerlerine basılarak yer alır. Mektupta piskoposlar, incelemeleri, araştırmaları ve yayınları kontrol etmekle yükümlü “ilahî ve katolik hakikatin şahitleri ve otantik doktorlar” (23. paragraf) olarak tanımlanırlar. Latin Amerika rahipler konfederasyonu CLAR’in kendi seçtiği yönetimin “nüfuz teolojisi” adına Roma tarafından feshedilmesi böylece izah bulur. Kardinal Ratzinger “papalık müessesesinin lahûtiliğinin” daha da yaygınlaştırılmasını teklif ederek bu “nüfuz teolojisinin en uç neticelerine varmak ister. Bu yanılmazlığı 1871’de ilk defa olarak ilan eden ve konsiller içinde en entegrist olanı I. Vatikan konsilinin yaptığından da öte bir merkezîyetçilik ve tahakküm arayışı içinde olur.

Burada da yine papanın sözleri ile gerçek uygulama arasında hatırı sayılır bir farklılık var.

1980'de çıktığı ilk Afrika gezisinden hemen sonra papa II. Jean Paul imanın bir nevi "afrikalaşabileceği" yönündeki dileklerini dile getirir. Hatta hristiyanî mesajın çeşitli kültürler içine dercedilmesinden bile bahseder. "Bu dercetme", der, "tecessümdeki büyük sırrın bileşenlerinden birini temsil eder." Gelgelelim, 1989 Aralık ve kasımında bütün dünya piskoposlarına papalık hükûmet kurulu tarafından "geçici metni" gizlice gönderilen evrensel din eğitimi projesinde İsa'nın mesajı, kardinal Danielou'nun dediği gibi "asya hristiyanlığı"nın orijinal şekliyle değil, İznik ve İstanbul konsillerinde olduğu batılı mânâ içinde, düşünce yapısını Yunan felsefesi kalıplarına döken ve kilise yapısını da Roma İmparatorluğunun teşkilat şemasına göre şekillendiren haliyle takdim edilir.

Ahlâka gelince, itaate ve yasaya ağırlık vermesiyle, Âhîret Mutluluklarından (Hz. İsa'nın dağda verdiği vaaz) ziyade On Emir'den, konsil öncesinde de olduğu gibi, daha çok esinlenmiş benzemektedir.

Bununla birlikte Üçüncü Dünya'nın konsil sonrası beklentileri çok büyüktü. Batı merkezci yaklaşımın ve bunun hristiyan inancına aşılacağı kültürel yapının değiştirileceği umuluyordu.

1977'de Abidjan başpiskoposu monsenyör Yago'nun başkanlığında yapılan Kara Afrika Hristiyan İlahiyatçıları Toplantısı'nda konuşan peder Ebussi Bulega Afrika teolojisinde "kopernikçi bir devrim"den bahseder: Ona göre "Afrika, kendi etrafında dönme, kendisi olma şeklinde ifade edilebilecek yeni fikri artık idrak etmişti."

Peder Jean —Marc Ela, "Hristiyanlıkta evrenselliğin, onu bugüne kadar taşıyan yahudi— akdeniz kültürü değerleri gibi bir kültür olarak gözüktüğü sürece kendiliğinden ko-

lay olmayacağını” hatırlatır (...) “Katolik demek Roma’lı demek değildir”.

Kamerunlu bir cizvit olan peder Hegba, *Kiliselerin Vesayetten Kurtulması* adlı kitabında, hristiyanlığın evrensel değerini muhafaza etmek için imanın sömürge olmaktan çıkarılmasını ve batı kültürünün göreceli hâle getirilmesini hararetle savunur. “Hristiyanlık bir Batı dini değil, fakat batının tekeline aldığı, ona felsefesinin, hukukunun, kültürünün silinmez mührünü vurduğu ve onu dünyanın diğer halklarına böylece tanıttığı bir doğu dinidir. Aynı dine şimdi de biz silinmez mührümüzü basmalıyız. Ama Aristo-Thomas d’Aguin felsefesini, Alman veya Anglo-sakson protestan düşüncesini, ya da Gaulois örf ve âdetlerini, Greko-romen, Portekiz, İspanyol, Alman örf ve âdetlerini ilahî vahiy düzeyine çıkararak “hristiyanlaştıramadığı” yerde tanrılaştıran Avrupa’nın yaptığı gibi değil.” “Bizler geleneksel Afrika dininin meşrû varisleriyiz” diyen Yaundé piskoposu monsenyör Zoa’nın beyanatından sonuçlar çıkaran peder Ossana’ya göre, Afrika insanını “bütün diğerlerine olduğu kadar İsa’nın cülüsüne de hazırlayan geleneksel Afrika dini, Ahdi Atik kıymetini haizdir”.

Kilise ile dünya kültürlerinin derinlemesine kaynaşmasından doğacak bir teoloji taraftarı olan Kamerun’lu peder Jean-More Ela “İsa öğretisinin dercedilmesi olayının” bu problemi çarpıtmaya yarayacak bir bahane olmaması gerektiğini de vurgular.

Batılı modeller karşısında duyulan bu güvensizlik bir iman zaafına değil, imanın onun içinde ifade edildiği bir kültür zaafına tanıklık etmektedir.

Entegrizmin batılı olmayan şekillerini anlayabilmek için şu soruları kendi kendimize sormalıyız. Entegrist bir gerileme içinde olan bir modele karşı oluşan, kâh pozitivist entegrizm ve Stalinci entegrizm adı altında “ilerici” bir hüviyet

gösteren, kâh katoliklikte olduğu gibi evrensel bir değer olma iddiası taşıyan reddetme tepkileri nasıl oldu da ileriye değil, de, geriye giden bir harekete dönüştüler.

Sömürgecilik ve yeni-sömürgecilik yerli kültürlerin entegrist bir reddiyesiydi. “Kimlik” entegrizmi ise bu reddiye-nin reddiyesidir. O da topyekûn bir reddetme davranışı içine giriyor.

Entegrizme karşı verilecek mücadeleyi kendi öz entegrizmimizden yola çıkarak sürdüremeyiz. Yani hani şu “kendi kendisine yeterlilikten” kendi üzerimize kapanmaktan, evrensel değerler taşıyan ve sözde çok müstesna olan ve diğer bütün kültürlerin ona göre ayarlanması gereken bir kültürün üstünlüğünden emin olmaktan hareketle bu mücadele verilemez. Bir insana benim kültürümü, benim inancımı, benim inançsızlığımı paylaşmıyor diye “entegrist” damgası vurulamaz. Onun “entegrizmini” kendi öz inancının koordinatları belirler: Sahip olmakla övündüğü mesajının “bütünlüğü”ne kıyasla imansız ve tarafgir mi?

Bir kere entegrizme yöneltilecek eleştirinin etkili olabilmesi herşeyden önce ancak başkalarının inancı veya kültürü hakkında doğru bilgilere sahip olmakla mümkündür.

Karşımızdaki insanın, inancını ve kültürünü “bütünüyle” müdafaa etmek diye adlandırdığı şeyin aslında bir “entegrizm” olduğunu zira inancını tarihinin daha önceki dönemlerinde sahip olduğu yapısal ve kültürel bir şekliyle özdeşleştirdiğini, inancını kendi “bütünlüğü” içinde hiç algılamadığını anlamasına ancak böylelikle yardımcı olabiliriz.

Diğerlerini bilmediğimiz için sahip olduğumuz kültürün üstün olduğuna inanmak, acayip bir yeterlilik hissi. Kendi kültürünü ve kültürünün sapmalarını diğerlerini tanımayınca tenkitçi bir bakışla nasıl görebileceğiz?

Biz “laik”, “hıristiyan” veya “marksist” Batılılar için entegrizmle mücadele, öncelikle kendi öz eleştirimizle başlama-

lıdır, evvelemirde kendimize has bir entegrizmin var olduğuna inanarak, kendimizi dünyanın efendileri ve eğiticileri olduğumuza inandırmış sömürgeci yaklaşımı terkederek. Kendi kültürümüzü diğer kültürlerin bulunduğu ortak hedef olmaktan çıkarmalı, diğer kültürleri ne “asimile” etmeli, ne de diğerlerine sadece müsamaha göstermiş olmalıyız. Herbirinin diğerinden öğreneceği çok şey olduğu gerçekliğine dayanan kültürler arasında gerçek bir diyalogu kabul etmeliyiz. Artık ister ekonomi, ister çevre, emniyet, kültür ve İslâm inancı konusunda olsun bütün sahalarda bir olması düşünülmemeyecek bir dünyanın ihtiyaçlarına ancak ve ancak bu karşılıklı etkileşim cevap verebilecektir.

Ya hep beraber kaybedeceğiz ya hep birlikte kurtulacağız.

İkinci Bölüm İSLÂMCI ENTEGRİZMLERİN SEBEPLERİ

Sömürgeciliğin Sıkıntıları: Cezayir İslâmcılığı

Bugün bütün entegrizmlerin ana kaynağı bir cemaatin kimliğine, kültürüne ve dinine karşı yapılan baskı ve menettir.

Bunun en yakın misali Cezayir’de entegrizmin doğuşudur. Fransız sömürgeciliği bu toplumun öz değerlerini bir asırdan fazla bir süre sadece tanımamakla kalmadı, istilayla birlikte gelen vahşi tahribatlardan sonra kimliğini kaybetmeyi kabul eden insanları “entegre” ve “asimile” etmeye çalışmaktan geri durmadı. Toplumun en gerici ve en entegrist unsurları olan mağrip dervişlerini (murabıtları) sistematik bir şekilde destekledi ve teşvik etti. Onların iktidara itaatleri, işlerini kolaylaştırıyordu. Bu arada da, çağımızın ihtiyaçlarına cevap veren ve açık bir İslâm tedrisi yapan Şeyh bin Badis veya Şeyh İbrahimî gibi “ilerici ulemâyı” çok yakından takip ediyor ve onların kurtuluş hareketi ve bağımsızlık sa-

vaşı yöneticilerinden bir çoğunun fikir babaları olmalarına yol açıyordu. Cezayir'in sömürgeci "asimilasyonculardan" kurtuluşu, ülkenin geleceğini batı büyüme modelinin iki şeklinin taklidinde gören iki yönetici akımını doğurmuştur. Bilindiği gibi ilki üretim için Sovyet tarzını işleyerek, dev sanayilerin kurulmasını ve taşranın boşaltılmasını getirmiştir. İkincisi imtiyazlı şehirlerin tüketimi için kapitalist tarzını işleyerek, borçlanmayı, küçük bir azınlığın lüksü uğruna geniş halk kesiminin zararını, Batılı firmaların yeni ekonomik "işbirlikçileri" haline gelen yöneticilerin ahlâksızlığını getirmiştir.

Bu iki şeklin de taklidi iflasla son bulmuştur. Dört nala giden bir nüfus artışının yaşandığı ve nüfusun % 50'sinin 16 yaşın altında olduğu Cezayir'de gençler arasındaki işsizlik büyük boyutlarda ve gelecek için genel bir maarif ihtiyacı kendini her geçen gün daha çok hissettirmekte. Eylemini nereye kanalize edeceğini bilemeyen bu gençlik, demagoglar için kolay bir av haline gelen bir umutsuzlar kitlesini oluşturdu. Cezayir'de entegrizm işte bu temel üzerine kuruldu. Önceleri son derece öfkeli bir milliyetçilik akımı olarak görülür. Dili dahi reddedilen eski işgalcinin bir zamanlar yaptıkları bu milliyetçiliği besler. Arap dilinin veya Berberi dilinin sömürgeci tarafından yıllarca küçümsenmesinden sonra bu halkın kendi öz dili ile kendini yeniden düşünmeye ve kendi öz kaynaklarından yeniden beslenme hakkını istemesi son derece tabii. Fakat, Hind'in kutsal metinlerinden meselâ felsefenin veya biyolojinin en son çalışmalarına kadar evrensel kültürün büyük bir kısmı Arapçaya çevrilmediği için, bunu sağlayan ikinci taşıyıcı bir lisanın reddedilmesi hem maneviyat için, hem tenkitçi akıl için ve hem de bilimsel ve teknik gelişmeler için önemli bir handikaptır.

Dinde yeniden doğuş görüntüsü veren bu entegrist milliyetçiliğin ikinci yüzü, geçmişe kapanmaktır. Kendi mantığı

içinde anlaşılabilir olan ilk tepkisi de, kültürünün ve inancının yıllar boyu baskı altında tutulmasından sonra, kendine bu baskıdan önceki dönemlerden bir hareket noktası bulmaya çalışmak olmuştur. Bu da Cezayir için Fransız işgali öncelerine, hatta Türk hakimiyeti öncesine gitmek demektir. Yani altın çağı asırların ötesinde, katışıksız bir Araplık zamanında aramak demektir. Matematik ve deneysel bilimden, bu bilimin ilâhî ve insanî gayeler üzerinde düşünme bilgeliğinden, aziz Jean de la Croix ve Dante'ye olduğu kadar, ortaçağ saz şairlerinin terbiyeli aşkına da ilham veren insan sevgisi ve tasavvufun en yüce şekillerine kadar bütün modern kültürün ışıldama merkezleri olan Bağdat ve Kurtuba'da yaşanan Arap-İslâm kültürünün bu en parlak dönemi çok iyi bir çıkış noktası olabilirdi, meselâ.

Ne var ki entegristler, çağımızın hayatî sorunlarına cevap verecek bir İslâm'ı yeniden yaşatmak için buradan yola çıkmamaktadırlar. Sanki onlar için müslüman olmak, on asır önce Abbâsî halifelerinin bir tebası gibi yaşamaktır. Tıpkı katolikliğin ancak ve ancak karşı Reform ve 30 konsili dönemindeki haliyle yaşanabileceğini söyleyen monsenyör Lefebvre gibi düşünülmektedir.

"Kaynaklara dönüş", aslında "şekillere dönüş"tür. Böylece geniş halk kitleleri arasında bir altın çağ umudu uandırılmakta ve bu umut söz konusu dönüşün sembolik bir takım ifade biçimlerine doğru kanalize edilmekte, güzel ve aslına uygun bir katışıksızlık isteğini şekilci bir püritanizme indirgeyen kılık kıyafet yasakları veya ayin merasimlerine getirilen kısıtlamalar, öne çıkartılmaktadır.

Hal bu olunca da, entegristler bir toplum projesini, 20. yy'ın fikhını geliştirmekte yetersiz kalmaktadırlar. Bugünün Cezayir'inde yaşanan en can alıcı meselelerin hiçbirisine "programlarında" çözüm getirildiğini göremezsiniz. İşsizlik, taşralının şehirlere akını, beslenmede kendi kendine yeterli

olma, çokuluslu şirketlerin ve dünya bankasının dayattıkları borç ve bağımlılıklar, ordu, geleceğini ilgilendiren bu problemlere çözüm bulunmasında halkın katılımı gibi problemlere.

Meselâ işsizliği ele alalım. “İslâmcıların” bu soruna getirdikleri çözüm, kadınları iş hayatından çekmek ve onların işlerini erkeklere vermek, yanıltıcı ve üstelik ekonomik açıdan gerçekçi olmayan bir teklif. Zira, bugün Cezayir’de kadınların sadece % 7’si evlerinin dışında çalışmaktadır.

Bu çözüm yolu, Fransa’da işsizlik problemini, bu sefer kadınları değil de, göçmenleri ülke dışına sürerek halledeceğini demagoji yaparak iddia eden Le Pen’in tekliflerine çok benzemektedir.

İslâmcı yöneticilerin programı, Kitap’ta ve tarihte bütününden koparılmış vaziyette Kur’ân’ın ve bin sene öncesine ait geleneğin soyut formüllerinin bir tekrarından, bir ahlâk düzelticiliğinden ibaret. Bu durumda insanları düşünme çabası göstermeye ve katılıma çağırmamış aksine dinî liderlere, dinin profesyonellerine, kendilerini Kur’ânî prensiplerin tamamen hilafına da olsa mutlağın hizmetkârları gibi gösterenlere pasif bir itaate davet etmiş oluyorlar. Bu kabil hareketler, onları cömert bir şekilde finanse etmeye hazır —zira böylece bütün iktidara sahip olma kapıları açılır— dış güçler için kolay bir av teşkil ederler. Bu da onlara ekonomik bir bağımlılıkla da olsa ideolojik vesayetlerini kuvvetlendirme imkânı tanımaktadır.

Batının Gerilemesi:

İran İslâmcılığı

Entegrizmin ikinci kaynağı Batı’nın ahlâki çöküntüsüdür ki, yazık ama gerçek, mazide olmayanın topyekûn reddedilmesine bir mazeret teşkil etmiş ve hareketin manevî “he-

defi" olarak Batı'nın karşısında çıkarılmasına imkân tanımıştır.

Bizim toplumlarımızda, Rönesans'dan bu yana, yani kapitalizm ile sömürgeciliğin aynı anda doğumundan beri, insanın yüce boyutunun giderek zayıflaması, onun tekboyutlu bir varlık haline getirilerek indirgenmesine yol açmıştır: O artık sadece üreten ve sadece tüketen biridir, tek bildiği de menfaattir. Pazarın serbest oluşu vahşi bir rekabeti doğurmuş, grupların büyüme, tasarruf etme ve güçlenme istekleri ile milletler arasında, sokaktaki şiddetten tutun da güçler arası "terör dengesine" kadar uzanan bir orman hayatı mücadelesi başlamıştır.

Sınaî gelişme ise, bugün hem tabii kaynakları tüketmesi hem de nükleer artıklar ve atmosferdeki ozon tabakasının tahribata dikkate alındığında, dünyayı kirletmesi hasebiyle evrenin ekoloji dengesini tehlikeye sokmuştur.

Bu arada, büyüme ve güçlenme arzularının çarpıştığı bu ortamdan insanî ilişkiler de nasibini alırlar ve yok olurlar: Bir yanda dünya çapında "terörde nükleer dengeler" kurulur ve üçüncü dünyanın katliamı yapılırken, diğer yanda kişilere ve gruplara karşı girişilen şiddet hareketleri görülür.

Bu ahlâkî çöküş giderek artan ve durmak bilmeyen suç işleme oranlarında kendini göstermektedir. 1989 yılında New-York şehrinde her saatte bir kişi öldürülüyor, her üç saatte bir bir kadının ırzına geçiliyor, her üç dakikada bir bir kişi saldırıya uğruyordu. Bu da sadece bu şehir için 1905'i öldürme, 3254'ü ırza geçme, 93.377'si hırsızlık olmak üzere senelik 712.419 muhtelif vakanın yaşanması demektir. Tabii bu arada polisin ancak kendisine yapılan başvuruları değerlendirebildiğini de unutmamak lazım. ABD'de bugün tam on dörtmilyon esrar müptelası vardır. "Hür" dünyanın bütün te-

levizyon kanallarında her akşam yayınlanan Amerikan filmleri işte bu tür bir “hayat tarzını” bizlere yansıtmaktadır.

Punk’ların T-shirtlerine “Yarın Yok” sloganı işlemeleri gibi, gayesiz ve geleceği düşünmeden yaşayan insanlarla dolu toplumun böylesi bir çözülüşü Roma’nın son saatlerindeki kargaşa ve çöküntü anlarını çağrıştırıyor.

Batı’nın, hür dünya, liberalizm, demokrasi, modernlik vs. gibi çeşitli yaftalar altında dünyaya dayattığı kanunsuz ve inançsız zincirlerden boşanma “modeli”, işte böyle.

Beş asırdan bu yana sürdürdüğü hegemonyası ile gezen çok kötü bir yönetime düşer etmiştir. Sömürgeciliğin ortadan kalkmasından sonra uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası’nın temsil ettiği kollektif sömürgecilik sayesinde ulusların, kendilerine olan bağımlılıklarını devam ettirdiler. Bu kuruluşlar vasıtasıyla halkları, borçlarının faizlerini ödeyebilmeleri için, kendi ihtiyaçlarına uygun olmayan tek bir tarım ürününe, tek bir sanayi ürününe dayalı ve ihracata yönelik geçersiz ekonomi modellerini empoze ettiler. Sonra, açlıktan veya kötü beslenmeden ölen elli milyon insan. Batının ekonomik hakimiyeti Üçüncü Dünya’ya hergün bir Hiroşima’ya mal olmaktadır böylece.

Yalnızca pazar ekonomisi kanunlarına teslim edilmiş, kelimenin tam mânâsıyla insanî olan hiçbir gayesi bulunmayan, manevî hayatın ne insanoğlunun tahribatına değil gelişmesine yardımcı olacak bir bilim ve teknik anlayışının yönlendirilmesinde, ne sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde hiçbir rol oynamaksızın sadece ruhların derinliklerinde varlığını sürdürebildiği anlamsız bir dünyanın çöküşü, ilk olarak kişisel kaçışları doğurdu: Katmandu yolları, gizli kuvvetlere inanma, kurtarıcı ruhanî lider arayışları... Sonra da çürüyen Batı medeniyetini toptan reddeden siyasî tepkiler geldi.

Çin kültür ihtilali işin başında sosyalizmin Avrupalı yö-

nüne karşı isyan etmiş, marksizmin kaynakları olan Hegel'in diyalektiğini Tao'nun diyalektiği, İngiliz economiciliğini Konfüçyus'un ahlâkçılığı, ütöpik Fransız sosyalizmini Çin köylü isyanları geleneği ile değiştirmiş ve sonunda bütün batı kültürünü topyekün reddetmiştir: Beethoven artık burjuvazi müziğidir!

Bu reddiyelerin en benzersiz olanı da İran devrimidir. İran devrimi bir siyasî rejime, bir ekonomik ve sosyal yapıya değil de, bir medeniyete, Batı medeniyetine karşı yapılan ilk devrimdir.

Büyük medeniyet sahibi olan bu ülke, İslâmî geçmişine ait en büyük ne varsa hepsinin ayaklar altına alınışını ve inkâr edilmesini şah rejiminde uzun yıllar yaşadı. Birleşik Devletlerin malî, teknik ve askerî açıdan tam desteğine sahip bir ordu ve en feci işkence metodlarını uygulayabilecek şekilde geliştirilmiş bir polis teşkilatı, Sawak ile, Şah, İran'ı terörist bir tiranlığa dönüştürmüştü. Köylülerden işçilerden ve küçük esnaftan oluşan nüfusun büyük bir kesimi, Batı'nın dev şirketleriyle çalışan birkaç milyarder tüccarın menfaati lehine, bin yıl öncesinin hayat standartına layık görüldü. Batılıların özellikle de Amerika'lıların uyguladığı politika, Şah'ı Körfez petrollerinin koruyucu jandarması konumuna soktuğu için "İran mucizesi" dedikleri bu yutturmacanın sembolü persepelis mizansenidir. Şah burada kendini (Pers İmparatorluğunun kurucu hanedanı) Arkamanışların bir devamı gibi tanıtıyordu. Körfez halkları üzerindeki vesayetin devamında menfaati olan ilgili ülkelerin bütün yöneticileri, açlığın hüküm sürdüğü bir çöle milyarların gömüldüğü bu debdebeli maskaralığa alkış tuttular.

Muhalefet ise, ancak camilerde sesini çıkarabiliyor, Ayetullah'lar, Hüccetülislâm'lar veya Mollalar sistemin bozukluğuna, yönetimin Amerika Birleşik Devletleri'nin uşağı olduğuna, baskıların barbarlığına dikkati çekiyorlardı. İşte

bu ahlâki vaazlar içinde zamanla devrimci hareketin kadroları oluştu. Rejimin hapsettiği ve işkence ettiği —ki, sayıları oldukça fazladır. Ali Şeriati gibi katlettiği veya Ayetullah Humeyni gibi ülke dışına sürdüğü insanların herbiri militan bir İslâm'ın birer “şehit”leri olurlar. “Şehit” kelimesinin İran'da dinî ve toplumsal bir çağrışımı vardır, çünkü şehitliğin prototipi, Emevilerin ilk kralı tarafından katledilen, peygamberin torunu Hüseyin'dir.

Böylece, din ve politika, tirana ve onun yabancı dostlarına karşı verilen savaşın potasında buluşuyordu.

Şah, kitlelerin gürleyerek ilerleyen hareketini demir ve ateşle bastırmak görevini ordusuna, polisine ve Şahpur Bahtiyar'a bırakarak ülkeden kaçır. Fakat bu insan selini durdurmakta materyal güç aciz kalır. Yasaklamalara ve tehditlere rağmen, Ayetullah Humeyni korkunç bir kalabalığın kendini beklediği Tahran havaalanında uçaktan iner. İran müslümanlarının yaşayan ruhu “Gizli İmam”ın vaadini tamamlamak üzere nihayet geliyordu.

Şahpur Bahtiyar sokağa çıkma yasağı ilan eder ve bu yasağa uymayanlara ordunun ateşle karşılık vereceğini söyler. İmam Humeyni ise yasağın başlayacağı saatte bütün halkın sokağa dökülerek yürüyüş yapması emrini verir.

İşte o zaman ne olduysa oldu: Muhafız alayının “ölüm-süz” askerlerinin ve “dünyanın beşinci büyük ordusu” denen ordunun karşısına silahsız çıplak kalabalıklar dikiliverdiler. Yüzlerce insan can verir ama hiçbir “şehidin” yeri boş bırakılmaz. “Allahu Ekber” yani Allah büyüktür çığlıklarının dışında kendisine tek bir kurşun bile atılmadan ordu yenilir ve silahını bırakır.

Kuvvetli olmayı sadece ateş gücüne ve lojistiğe göre ölçen siyasî ve askerî strateji uzmanlarının bütün tahminleri, Vietnam ve Cezayir'de görüldüğü gibi, böylece bir kerre daha yalanlanmış oluyordu. Kendi dar pozitivist görüşlülükleri

içinde Batı'lı strateji uzmanları hezimetlerini bir türlü anlamıyorlardı: Zira inanç onların elektronik devrelerinde bir parametre olarak yer almıyordu. Silahların materyal gücü karşısında manevî güçle ve şiddete başvurmaksızın elde edilen bu harikulade zaferin getirdiği şan ve şeref İmam Humeyni'yi Amerika'lı "şeytanın" ve onun uşağı eski Şah'ın zulmüne karşı Rabbanî maneviyatın temsilcisi olarak ülkenin-karizmatik lideri yapar. Geniş kitleler için nihayet Hakkın Batıl ile mücadelesi zafer ile başlıyor gibiydi.

Şah'ın yaşatmaya çalıştığı Amerikanvarî hayat tarzını reddeden İran devrimi önce sembollerle işe başladı. Şiddete dayanan ve paranın hakim olduğu bir yaşam biçimini sergileyen filmleriyle birlikte Amerikan sinemaları yakıldı, gece klüpleri tahrip edildi, dağlar kadar viski şişeleri kırıldı. Böylelikle, Batı medeniyetinin sadece ahlâksızlığı ve çöküşüne karşı değil, aynı zamanda bizatihi ilkesine karşı da savaştan ilk devrim doğmuş oluyordu. Artık bir yanda Avrupa'nın tekniğine olan ihtiyaçlar vardır, diğer yanda Şah'ın ve onun Amerika'lı efendilerinin terör rejimi tarafından uzun yıllar alaya alınmanın daha bir katı kıldığı entegrizt bir İslâm'ın en arkaik şekilleri.

Bir ahlâk sistemi bir rejimi devirmeyi ve bir toplum projesine ekonomisinin ve politikasının ilahî ve insanî hedeflerini geçirtmeyi başarabilirse de, bu maksatlarına ait ne teknikleri ne de metodları kazandıramaz. Öyleyse nasıl oluyor da böyle bir manevî yöneliş entegrizmi doğurabilmektedir?

Burada iki tarihî olay devreye giriyor: Birincisi, iktidarın kişileştirilmesine yol açan şia "imamet" geleneği; ikincisi, dünyanın İran-Irak savaşı boyunca İran'a karşı tek cephe oluşturması ve dolayısıyla rejimi daha radikal bir tutum içine sokması.

Şia İslâm'ına has bir gelenek olan "imamet" yani kendisinden "dünyayı yeniden düzene sokması" diğer bir ifadeyle yeryüzüne yeniden gelişi beklenen "gizli imam" inancına dayanan bir gelenek. Humeyni onun "görünen" temsilcisi olarak kabul ediliyor. Etrafında da derece derece gerçek bir ruhban sınıfı vardır: Ayetullah, Hüccetülslâm, Molla. Şah despotizmine ve Batı âdetlerinin istilasına karşı açtıkları savaş ve bu mücadele uğruna verdikleri "şehit" sayısı onları inkâr edilemez bir itibarla şereflendirmiştir. Bu şekilde Kur'ânî mesajın "gizli mânâsının" mutemeti olan, "gizli imamın" dönüşünün hazırlayıcısı yanılmaz rehberleriyle bir ruhban sınıf teokrasisi kurulmuş olur.

Humeyni şunu söylüyordu: "Dinî açıdan ben, benim yaptığım şeyleri yapmaya mezunum." Halkın ezici çoğunluğu tarafından kabul edilen bu ilahi berat din adamları hiyerarşisinde onu en tepeye oturttuğu gibi, bütün iktidarı onun eline verir.

İran İslâm devrimiyle ortaya çıkan yeni ve büyük bir olay var aslında. Bilindiği gibi politikanın "kutsanması" bugüne kadar prenslerin veya imtiyazlı sınıfların despotizmine hizmet ediyordu. Oysa Tunus'lu İslâm'cı yönetici Gannûşî'nin de yazdığı üzere; "Çağdaş İslâm hareketi bir ölçüde, İslâm'ı, yönetici sınıfın nüfuzundan kurtarmıştır. İran'da olanlar, İslâm'ın kitlelerce sahiplenilmesidir. Kurtuluş hareketleri açısından büyük ehemmiyet taşıyan bir hadisedir bu: İslâm'ın, yabancılar hesabına çalışan iktidarların nüfuzundan kurtuluşu ve devrimci akımlar içindeki rolünün ortaya çıkışıdır."

İran olayının "devrimci" mahiyeti dünyada halen işbaşında olan bütün iktidarlarda bir korku ve kin hissi uyandırmıştır. Bu yüzden Irak'ı savaşa itmişler ve İran devrimine karşı genel bir ittifak kurmuşlardır. Tıpkı Avrupa'nın, tahtlarını tehlikeye atan Fransız ihtilaline karşı birleşmesi, veya

1917'de Ekim devrimine karşı yine Avrupa burjuvazisinin tek cephe oluşturmaları gibi.

Saddam Hüseyin'in İran'a açtığı bu topyekün savaşta, Amerika Birleşik Devletleri'nin tavsiyeleri üzerine, Sovyetler Birliği ve Fransa, kimyasal silah kullanarak savaş suçları işlemesine rağmen, saldırganlara silah temin ederler. Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri Irak'ın borçlarını öderken, Arap Birliği 1988'de İran'ı "baş düşman" ilan etmeye kadar işi götürdü.

Bu muhasara altına alınma durumu, Fransa'nın 1793'de, Rusya'nın 1920'de müttefik güçlerin işgali üzerine yaptıkları gibi İran'ı sertleşmeye ve teröre başvurmaya sevketti.

Tabiatıyla İran'ı "öcü göstermek" için İran entegrizmi ve fanatizmi aleyhinde sözlü yazılı her türlü basın vasıtalarıyla büyük gürültüler koparıldı. Suudi Arabistan'ın daha kan dökücü olan entegrizmi karşısında muazzam bir sessizlik hakim iken, medyaların bütün dikkatleri İran üzerinde toplamaları biraz tuhaf değil mi?

Meselâ İran'da bir takım el kesme ve işkence ile nitelendirilebilecek vakalar olduysa da bu, Rafsancani'nin belirttiği gibi, "zekâdan ve kalpten yoksun" bazı küçük bölge hakimlerinin marifetleriydi, merkezden bu yönde hiçbir direktif verilmemişti. Hükûmet diyor, bunları hareketlerinde serbest bırakıyor, çünkü yürütmenin yargıya hiçbir şekilde müdahale etmemesi gerekir. İran vatandaşlarının ellerini kesmek için makine kullanıyor tarzında basının korku salıcı bültenlerinin zihinlere yerleştirmeye çalıştıklarının aksine aslında, ne yazık ki evet bir iki barbarca ceza uygulaması olmuş ama ondan sonra da hemen sona ermiştir bu tür uygulamalar. Oysa ki Suudi Arabistan'da her Cuma, üstelik hükûmetin emriyle ve halka açık infazlarla kendini ispat etmiş bir sadizm örneği verilerek, el kesme veya kırbaqlama hatta bazen taşlama cezaları uygulanmakta, Batı basını bu devlet

suçlarıyla ilgili İran'daki infazlar için yapılan yayınların binde biri kadar dahi yayın yapmamaktadır. Böyle söylüyoruz ama basın bu tarafgir tutumu entegrizmi hiçbir şekilde temize çıkarmaz. Mesela, Humeyni'ye küfrettiği için bir yazarı ölüme mahkum etmeye sürüklemiştir bu entegrizm. Kur'ân ile esasta ayrı düşmektedir bu kararın ifade ettiği mânâ, Küfrü, ruha karşı işlenen bir günah, hataların en büyüğü olarak kabul eden İncil gibi (Matthieu XII, 320 Luca XII, 10; III, 29) ele alan Kur'ân neticede hükmü Allah'a bırakır: "İşte bunların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetlerinin üzerlerine olmasıdır" (3/87).

Medyaların ulumalarıyla itaatkâr sessizliği birbirinden ayıran İran ile Suudi Arabistan arasındaki bu hudut çizgisinin Batı'nın çöküşüne işaret edenlerle, onunla hemhâl olanlar arasında çizili olduğu, dolayısıyla görülmektedir.

İsrail Entegrizmi ve Ortadoğu'da Entegrizmler

FKÖ'nün denge sağlamaya yönelik gayretlerini boş çıkarırcasına özellikle Lübnan'da ve en aşırı uçlarda ve bu arada tabii bütün Arap dünyasında entegrizmin gelişmesine çanak tutan üçüncü faktör, Batının sömürgecilik ve milliyetçilik bayrağına sarılan İsrail'li yöneticilerin politikası olmuştur.

Siyasî siyonizmin koruyucusu Theodor Herzl, *Diaries*, adlı eserinde daha o zamanlarda "bir yahudi devletinin tüm Avrupa'nın menfaatine olduğunu" Avrupalılara gösteriyordu. *Yahudi Devleti* adlı kitabında ise bu devletin "Şark barbarlığının karşısında batı medeniyetinin ileri karakolu vazifesini göreceğini" ilan eder.

Yahudi peygamberlerin büyük geleneğinden tamamen kopuk ve zamanın hahamlarının hemen hemen tamamı ta-

rafından İsrail'in tanrısı yerine İsrail devletini ikame eden Theodor Herzl ve onun siyasi siyonizminin kökten mahkûm edilmesine rağmen saldırganlığı, yayılcılığı, işgal altındaki toprakların sömürgeleştirilmesini sürekli bir politika haline getiren ve böylece en arkaik prensipler üzerine kurulan bir devlet ortaya çıkar. Bu devlet ırkçı ve mezhepçi bir devlet anlayışı etrafında teşkilatlanmaya başlar.

Kırkiki yıllık geçmişine rağmen hâlâ bir anayasası olmayan İsrail'de geçerli olan temel yasaya göre:

- Bir yahudi anneden doğan (ırkçı kriter)
- Halakah meşrebince dine giren (mezhepçi kriter) her kim olursa, yahudidir.

Yahudi devleti bunun dışında bir başka entegrizm örneği daha vermektedir: Filistin üzerinde kavmiyetçi ve gerici bir din anlayışı adına hak iddia etmek. Tanrılar şerefli kıldıkları kavimlere toprak veriyorlardır. Gerçi bu Mısır'dan Mezopotamya'ya kadar bütün Orta Doğu'ya hakim genel bir olgudur. Firavun üçüncü Tutmazis'in Karnak dikili taşı üzerinde, tanrı, Firavun'a bütün yeryüzünü verir. Mezopotamya'da ise tanrı Marduk, Babil Yaratılış Şiirine göre her topluluğa ait toprakları "tespit eder". Bu iki kutup arasında ise Hititliler tanrı Arinna'ya "ülkenin hudutlarını belirlediği" için teşekkür ederler. Eğer yahudilere de böyle bir söz verilmiş olsaydı bu bir istisna olurdu.

Tora'yı "tanrının" imzaladığı bir mülkiyet senedi imişçesine ellerinde sallayan entegrist hahamlar, Filistin'in yerli halkı olan müslüman veya hristiyanları katletmenin ve onları topraklarından sürmenin ideolojik bahanelerini bulmuş gibilerdir. Bu devlet terörizmi, Amerika Birleşik Devletleri'nin hem siyasi hem mali açıdan kayıtsız şartsız desteği ve bütün Avrupa'nın suç ortaklığı sayesinde kırkiki seneden beri hiç ceza görmeksizin yaygınlaşıp bugünlere gelebilmiştir.

Müslüman dünyaya bu kadar yakın ve ona karşı bu kadar küstah bir Batı'nın mevcudiyeti tepki olarak "İslâmcı" akımları besledi. Hatta hakimiyetlerini ve despotluklarını İsrail'in varlığına sebep gösteren askerî diktatörlüklerin kurulmasına bile imkân verdi.

Nihayet İsrail yasasının da ilan ettiği gibi, dünya siyonist hareketi İsrail devletinin bütün dünyada faaliyet gösteren bir organıdır. 29 Kasım 1952 tarihli Knesset yasası, "Dünya Siyonist Teşkilatlanması" hususunda 5. maddede şöyle der: "İsrail devleti bütün yahudilerin ve bütün yahudi kuruluşlarının devletin inşasına katılmalarına güvenmektedir" 9 Haziran 1990'da İsrail radyosuna Kudüs'de yaptığı bir açıklamada Fransa hahambaşısı Joseph Sitruk "Her Fransız yahudisinin İsrail'in bir temsilcisi" olduğunu söyler. Aynı gün İsrail başbakanı İzak Şamir'e ise "Şuna emin olunuz ki Fransa'daki her yahudi sizin savunduğunuz şeylerin birer savunucusudur." der. Paris'e dönüşünde de "çifte merbutiyetli olduğuma dair en küçük bir düşünce bile yok kafamda" beyanında bulunur.

Dinin bu derece politize olması ve bir politikanın bu kadar kutsallaştırılması entegrizmin hüviyetlerindendir.

Bu anlayış 1954 Temmuzunda 59 madde ile Knesset'in aldığı karar sonucu resmîleştirilir, "Dünya Siyonist Teşkilatı ile mutabakat içinde ve hükûmet ile siyonist icra arasındaki mukavele gereği hükûmet, siyonist harekete açık desteğini verecektir" Böylece siyonist hareket İsrail devletinin resmî bir organı olmuş olur, âdeta elçiliklerinin bir nevi propaganda şubeleri gibi çalışır: 1948'deki ilhaklardan 1967'de Lübnan'ın işgaline, işgal altındaki topraklarda başlayan İntifadanın kanlı şekilde bastırılışına kadar uzanan İsrail'in bütün teşebbüslerini öncelikle ABD'nin aynı zamanda Avrupa'nın kayıtsız şartsız desteğini ve muvafakatini veya en azın-

dan sessiz kalmalarını sağlamak için çok etkin bir şekilde faaliyet gösterir.

ABD'nin İsrail devletinin bütün tecavüzlerine yeşil ışık yakması ve medyalarda İslâm'a karşı haçlı zihniyetinin bir orkestra ahengi içinde sistematik olarak işlenmesi müslüman halkların kafalarında muhasara altına alındıkları ve bütün dünyanın katıldığı bir komplo ile karşı karşıya kaldıklarını endişesini yerleştirdi.

Böyle bir atmosfer, tabiatıyla, çoğunluğu müslüman olan ülkelerde Batı'ya ve onun yeni haçlı seferlerinin öncü kuvveti İsrail entegrizmine karşı İslâm geleneğinin saf ve katı müdafileri olduklarını iddia eden bütün entegrist softalıklara ve bütün demagojilere elverişli ortamı hazırlamış olur.

Suudi Entegrizmi ve Müslüman Kardeşler

Entegrizmin dördüncü kaynağı ve onbeş seneden bu yana da ana kaynağı, Suudi Arabistan'ın petrol gücü sayesinde müslüman dünyadaki üstünlüğüdür.

Sahip oldukları devasa imkânlar sayesinde Suudi yöneticileri bugün, hangileri olursa olsun, dünyadaki İslâmî hareketlerin hepsini gayelerine erebilmeleri için finanse edebilirler.

Suudi idarecilerinin ana meşgalesi Batı'ya olan tam bağılıklarını gizlemektir. 1928'de krallığını kuracak olan Abdülaziz daha 1913'lerde iken Büyük Britanya siyasetinin izinden gidecek, bunun karşılığı olarak da Büyük Britanya onu gerektiğinde koruyacaktır. Biri için koruyucu olmaya, diğeri için ise uslu olmaya dayalı bu ilişkiler 1927'de Cidde anlaşması ile yenilenir. İngiltere taahhütünde durur: 1948 Katif silahlı ayaklanmasını ezer.

Bundan altmış sene sonra İran devrimi ertesinde Rea-

gan: “Suudi Arabistan’ın yeni bir İran haline gelmesine asla müsaade etmeyeceğiz” beyanında bulunur. 1990 ağustosunda Suudi yöneticileri sömürgeciliğin hizmetinde olduklarını tamamen açığa vururlar: Amerika Birleşik Devletleri’ni kendisini “savunmaya” çağırmakla ona Körfezi baştan başa işgal edebilmek için beklediği vesileyi böylece sunmuş olurlar.

Aslında, emir Sabahın Kuveyttten atılmasından sonra Kral Fahd’ı korkutan şey işgal değil, ama sirayettir. Zira onun monarşisi Kuveyt’tekinin bir benzeridir, kralın mutlak keyfi yönetimidir. Bütün bakanlar kral ailesinin birer ferdidir. Tıpkı Kuveyt’te olduğu gibi, burada da ne halk ne millet, devlet yönetiminde herhangi bir rol almazlar. Hatta bir parlamento, veya bir seçim veyahut bir anayasa uydurma da olsa yoktur.

Halktan kaynaklanmayan ve siyasî bir temeli olmayan bu rejim tam dört çeyrek asırdır önceleri İngiliz ve bugün ise Amerikan himayesi ile ayakta durabilmektedir. “Kutsal toprakların müdafii” olmakla övünen Kral Fahd’ın ülkenin Amerikan ordusu tarafından işgal edilmesi için yaptığı bu çağrı kölelik geleneğinin devam ettiğini gösteriyor ve onun ABD’nin ve CIA’nın orta doğudaki ajanı rolünü teyid ediyordu.

Şah’ın düşüşünden sonra Amerika’lıların umutları aynı görevleri yerine getirmesi beklenen kral Fahd üzerinde toplandı. Benzerlik oldukça heyecan verici: Bir zamanlar Şah’ın yaptığı yatırımlardan kat ve kat üstün ABD’deki Suudi “plasmanları” bugün 172 milyar doları aşmakta ve bunun büyük bir kısmı da Birleşik Devletler’in ve İsrail’in silahlanmasına doğrudan tahsis edilmiş bulunan “hazine bonolarına” yatırılmıştır. Bu plasmanlar kölenin uslu durmasını sağlayan birer teminattır adeta. Tıpkı İran devrimi sırasında Şah’a ait fonların bloke edilmesi gibi.

CIA bu yatırımların gizli kalması için büyük gayret gös-

termektedir. CIA eski başkanı Casey, *Hatıralarım* adlı eserinde kral Fahd'dan 1984'de 200 milyon, 1985'de ise, 240 milyon dolar kopardığını övünerek yazar. Bunun en güzel örneği, ülkedeki yabancı yatırımları araştırmakla görevli temsilciler meclisi alt komisyonunun 6 Mayıs 1982 tarihli Suudi Arabistan'a hasredilen gizli oturumlarına ait bütün yazılı kayıtlara ajanları vasıtasıyla CIA'nın el koymasıdır. Başkan Reagan 17 Şubat 1982'de Kongre üyelerine gönderdiği şahsi mektubunda bu gizliliğin gerekliliğini izah etmiş bulunuyordu. Bu suç ortaklığı, özellikle idare heyetinde iki eski CIA yöneticisinin de bulunduğu Bechtel Corporation gibi Amerikan şirketlerini ABD'nin Orta Doğu'daki aleti durumuna sokuyordu.

Bu sömürge diyarında Amerikan ordusunun üsleri vardır. Suudi Arabistan'ın itaatkâr tutumundan emin olan Amerikan ordusu, ona, Awacs gibi karadan şifre çözücü laboratuarlara sahip, Amerikan ordusuna körfezdeki bütün hareketleri kontrol imkânı veren, ve bahşişleri hariç sekiz buçuk milyar dolara malolan en karmaşık silahlardan kolda taşınabilen stinger füzelerine kadar her türlü silahları satmayı bilmiştir.

Suudi Arabistan ordusunun bütçesi, ülke bütçesinin %30'unu teşkil ediyor ki, bu da kişi başına düşen askeri harcamalar açısından ABD'den sonra gelen dünyanın ikinci ülkesi demektir. Elbette bu silahlar sadece diğer müslüman ülkelere karşı kullanılmak özel şartıyla teslim ediliyorlardı. Suudi tenkil kuvvetleri yani "Millî Muhafızlar" ABD Vinnel Corporation eğitmenleri tarafından eğitilmişlerdi. 1 Ağustos 1987'de isyan bastırma teknikleri uzmanı Alman general Ulrich Wegenner Suudi tenkil kuvvetlerini organize etmekle görevlendirilir.

Suudi hanedanı bu bağımlılıklarını, kendi anladıkları bir İslâm'ın dış görünüşünün müdafîi gözükersen maskeley-

mektedirler. Hususî ibadet üzerinde boş mütealalarla vakit geçirilmesi, Kur'ân'ın en gerici bir şekilde sadece lafzî olarak okunması, iktidara ve iktidarın bir aleti durumuna gelen bütün dinlerde olduğu gibi hükümdarların dalkavukları olan ve "halkın afyonu" vazifesini gören müfessirlerine kayıtsız şartsız saygıyı isteyen geleneklere körü körüne itaat. Hırsızın elini keserek "şeriatı uyguluyor" olduğunu sanmak Suudi Arabistan'a has bir durum.

Bu ürkütücü cezaların Suudi buyurucuları sadece ve sadece küçük suçluları yakaladıkları için sistemin ikiyüzlülüğü apaçık ortaya çıkmaktadır. Zira, silah siparişleri veya büyük işlerin kotarılması için batının büyük firmalarından "masa altından" 500 milyon dolar alan ve gayri meşru yoldan elde edilen bu servetleri ABD'de yapılan milyonlarca dolarlık plasmanlarla gizleyen, veya Divonne kumarhanelerinde veya Marbella içki alemlerinde dağıtan prenslerin ellerinin keşildiği bugüne kadar hiç görülmemiştir.

Entegrizmin bütün çeşitlerinin menbağı olan bu fesat yüklü nüfuz merkezinin kolları oldukça fazladır. Herşeyden önce dünyanın belli başlı camilerini idare etmek üzere imamların tayini ve sevki buradan yapılır. İmamlar farklı milletlerden olabilir yeter ki, Suudi dogmatizminin, lafziliğinin ve cehaletinin kalıbına uygun dökülmüş olsunlar.

Cenevre'de yapıldığı gibi debdebeli veya Roma ve Madrid için düşünülen heybetli camilerin masrafları Suudi Arabistan tarafından karşılanmaktadır. Bütün bunlar yapılırken ilgili ülke insanlarının ve onların oradaki müslüman cemaatlerinin değil de yabancı bir gücün eseri olan bu tür girişimler karşısındaki tepkileri kaale alınmamaktadır. Bu tür siyasî operasyonlar müslüman olmayanlara İslâm'ın mesajını tanıtmada faydalı olamazlar. Çünkü İslâm'ı anlatmak üzere onda doğmayanlara hitap edecek hiçbir gayret ihtiva etmemektedirler. Oysa herkese açık, bu arada tâbi olarak

müslümanlar için bir ibadet yerinin de bulunacağı kültür merkezleri İslâm'ın, tıpkı hicretin birinci asrında olduğu gibi, bütün halkların kültürü ve dilinde ifadesini bulabileceği yerlerdir. Tamamen aksi bir davranışla âdeti "Paraşütle" toplumlar içine indirilen camiler müslümanları Suudi modelinden taklit ruhsuz bir ibadet yaşantısı içinde farklılıklarını işleyip durdukları, kendilerini tecrit ettikleri ve güvensizlik duyguları besledikleri bir getto içine hapsetmektedir. Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde müslüman cemaatlerin kendi imkânlarıyla yapmak istedikleri mütevazî ibadet yerlerine izin vermemek için bin türlü engel çıkartılırken, Suudinin parasını ödediği dev camilere kolayca evet denmesi bir hayli dikkat çekici.

Suudi kaynaklı "İslâmî" kitap ve risaleler, bu içine kapanışı yansıtmakta ve bunun sür git devam etmesini sağlamaktadır. Kadim ve derin ruhaniyet ülkesi Hindistan'daki camilerde, jimnastik hareketlerini anlatan bir kitap gibi Allah ile yakınlaşmanın özüne hiç temas etmeden ibadet sırasında yapılacak hareketleri yazan risaleler deste deste dağıtılmakta. İslâm'ın çok çabuk girdiği ve "çalışmak ibadettir" diyen Amadou Bamba gibi kişilerin yetişmesini sağlayan hem aksiyon ve hem de mistik yönü ağır basan mahallî hareketlerin doğduğu Afrika'da, özellikle petrol "patlamasından" sonra, sadece "din değiştirenlerin" sayısıyla meşgul olan bir Suudi nüfuzu gelişti. Bu yapılırken de sömürgecilik dönemi, eski hıristiyan misyonerlerinin uyguladıkları metod uygulandı, yani "din değiştirenlere" maddî imkânlar verildi. Bu petrol "İslâm'ı" nebevî ve Kur'ânî İslâm'ı suyun dibine bastıran bir petrol örtüsüdür.

Yaşayan bir İslâm'ın ilkbaharını hazırlayabilecek her şeyin takatsız bırakılmasına en iyi örnek Müslüman Kardeşlerin hikâyesi ve gelişmesidir.

19. asırda, entegrizm ile katılaşmış bir İslâm'ın karşısı-

na yaşayan bir İslâm ilkbaharı teşebbüsü çıkar. Bu yolu açan, Ernest Renan ile 1883'de Paris'te yankı uyandıran bir tartışmaya giren Cemaleddin el-Afganî'dir (1838-1897).

Renan o sıralarda Sorbonne üniversitesinde "İslâm ve Bilim" adlı bir konferans vermiştir. Renan'ın önüne çıkmakta tereddüt etmeyen el-Afganî, onun delillerini çürütmek üzere, *Müzakereler Günlüğü*'nün 13 Mayıs 1883 tarihli basısında bir makale ile Renan'a cevap verir. Bu yazı modern İslâm tarihinde bir dönüm noktasını teşkil eder. Asırlardan sonra ilk defa olarak, Hint mistiğini inceleyen el-Birunî, Yunan düşüncesini araştıran İbn Rüşt, ilk mukayeseli dinler tarihini yazan İbn Hazm gibi dünyanın büyük kültürlerinin özünü yakalamaya çalışan büyük İslâm düşünürlerinin yolunda bir Afganî sözünü ettiği kültürleri tanıyordu. Yalnızca kendi gelenekleri içinde hapsolmuş, diğerlerinden bihaber sayısız ulemadan farklı olarak el-Afganî çok gezmiş ve çok dinlemiştir. Hindistan'da bilgelerin ruhaniyetini tanımış, İstanbul'da o dönemin hakim entegrizminin başı Türk hilafetinin en yüksek müslüman otoritesi olan Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi'yle korkmadan karşı karşıya gelmiştir. el-Afganî Mısır'a sığınmak zorunda kalır ve orada mektebini kurar. Müritlerinden biri Muhammed Abduh, Mısır büyük müftülüğü ve el-Ezher Üniversitesi Rektörlüğü görevlerinin yanında, İslâm'a evrensel vasfını yeniden kazandıran ve diğer dinlerin otoriteleriyle diyalog yollarını açan büyük reform hareketinin öncüsü de olur. Bu bir yerde, büyük Hind şairi Muhammed İkbal'in (1877-1938) "İslâm'ın Düşüncesini Yeniden İmar Etmek" gayretinden başka bir şey değildi.

el-Afganî ve Muhammed Abduh'un açtığı yoldan ilerleyen Mısırlı Hasan el-Benna (1906-1949) 1928'de Müslüman Kardeşler teşkilatını kurar. Gayesi, "İslâm'ın üzerine zarar verici tasvir ve tariflerin düştüğü" asırları geride bırakarak İslâm'a ilk dinamizmini yeniden vermektir. Kaynağın ilk fış-

kırdığı noktayı yakalamak ve buradan da çağımızın insanı olarak hareket edip, güncel meselelere vakıf olmak ve onlara yeni çözümler üretmekti. Ekonomiden politika ve kültüre kadar global bir hayat sistemi geliştirecek yaşayan bir İslâm için mücadele etmekte.

Her türlü softalıktan uzak kalan Hasan el-Benna yönetim kurullarına hristiyanları da alır. Modernizmi batılılaşma ile karıştırmayan Hasan el-Benna sosyal adalet esası üzerine kurulu devlet içinde bir devlet oluşturarak İslâmî modernliğin taslağını hazırlar. Kişiyi gelirinin değil de servetinin bir kısmını dağıtmaya mecbur tutan dinî zekât müessesesini çok ilerici bir yaklaşımla devlete vergi şeklinde yorumlamıştır. Kasabalarda öz yönetimli mahallî kooperatif bankaları, kooperatif işletmeleri kurar. Eğitimde derinlemesine bir reformun temellerini atarak halkın yabancı güçlerin, feodallerin, Mısır'lı madrabazların ve bürokrasinin siyasî ve iktisadî hakimiyetinden kurtarılmasını hedeflemiştir.

1948 yılında İngiliz hakimiyetine ve “işbirlikçi” ahlâksız hükûmete karşı birlikte mücadele vermek üzere komünistlerle ve sosyalist “Genç Mısır” hareketine katılır.

Hasan el-Benna 12 Şubat 1949'da katledilir. 23 Temmuz 1952 silahlı Ayaklanmasıyla iktidarı ele geçiren Nasır, başarısı için gerekli olan halk desteğini Müslüman Kardeşler'den alıyordu. Bu ihtilâli kendilerine ait bir ihtilâl gibi gören müslüman kardeşler programını hemen belirler:

- (1) Herkese iş verilecektir.
- (2) Fakirler için sosyal dayanışma yapılacaktır.
- (3) Tarıma elverişli toprakların sahipliğinde sınırlama getirilecektir.
- (4) Toprağın çalışanlara giderek daha çok oranda ait olmasını sağlayacak çiftçilerle ilgili düzenleme yapılacaktır.
- (5) İşçileri korumak için iş yasaları çıkarılacaktır.

- (6) Bürokrasi ve merkeziyetçilikle mücadele etmek ve ücret kademelerini küçültmek için kamu görevleri reformu gerçekleştirilecektir.
- (7) İmtiyazlar kaldırılacaktır.
- (8) Camiler sosyal, dinî ve kültürel hayatın canlı birer merkezi haline dönüştürülecektir.

İngilizlerin Mısır'ı terkedip, gitmeleri, derinlemesine düşünülen bu reformun bir şartı olarak ayrıca talep edilir.

Bu program, üçte birine yakını Müslüman Kardeşler'den oluşan Nasırcı "Hür Subaylar"ın hazırladığı programa çok yakındır. Fakat iki sene gibi çok kısa zamanda ayrılıklar baş gösterir: Geleceğin "bağılantısız"lık şampiyonu Nasır, 1952'de Batı'ya yavaşmanın yollarını aramaya başlar. 1954 temmuzunda İngiltere ile bir anlaşma imzalar ve özellikle de bütün iktidarı elinde toplar. Müslüman Kardeşler tarafından İslâm adına teklif edilen köktenci tedbirlerin hiç üzerine gitmez olur.

İskenderiye'de 23 Ekim 1954'de kendisine yapılan ve gerçek mi yoksa mizansen mi olduğu şüpheli bir suikasttan sonra Mısır Müslüman Kardeşler'e karşı amansız bir baskıyı başlatır: Hapishane, işkence, temerküz kampları, idamlar, topluca katliamlar, tâ 1977 yılına kadar sürer.

Bütün bunlar olurken "hapishane kardeşleri" sorumlusu Seyyid Kutup'un (1906-1966) baş teorisyen olduğu doktrin geliştirme çalışmaları hapishanelerde vargücüyle devam eder. *Yoldaki İşaretler* adlı kitabı Kur'ân'ın köktenci ve yıkıcı bir tarz içinde tercüme edildiği bir tefsiridir. *İslâm'da Sosyal Adalet ve Kapitalizm ile İslâm'ın Çatışması* adlı daha önceki eserlerinde ise Şeyh Muhammed el-Gazalî'nin "İslâmî sosyalizm" dediği düzenin tarifini yapar: Tarım reformu, mülkiyetin Kur'ân'da kayıtsız şartsız bir hak değil, sosyal bir fonksiyon olarak tarif edildiği unutulmadan, zenginli-

ğin bir kutupta fakirliğin ise diğer bir kutupta toplanmasını engelleyecek bir toplumun yeniden inşası.

Ne var ki, altmışlı yılların akışında, Kardeşlerin istikametinde bir sapma gözlemlenir. Mısır'ı terkederek baskıdan kurtulmayı başaranların büyük bir bölümü Suudi Arabistan ve Körfez'de sürgünde idiler. Hasan el-Benna ile birlikte modernliği müslümanca yaşamak için "Asr-ı saadet" İslâmının yaşayan kaynaklarına dönüşü ifade eden kendi "fundamentalizmleri", fosilleşmiş bir geleneğe dönüş oluvermiştir. Suudi entegrizminin yaydığı ve savunduğu, prensler ve dalkavuk ulemâların dilinde Allah iradesinin mutemeti olduklarını sanan hükümlerlere karşı kayıtsız şartsız itaati gerektiren bir geleneğe dönüş.

Suudi yöneticileri İbn Teymiyye'nin "Sultan —yani siyâsî iktidar— tanrının yeryüzündeki gölgesidir" veya "Âdil olmayan bir hükümdarla geçirilen altmış gün bir gecelik dahi olsa yaşanan karışıklıktan evlâdır" gibi sözlerini hemen her tarafa dağıttılar. Despota ve "âlîme" böylesine kayıtsız şartsız teslim olma adeta Tanrı hakimiyeti yerine geçirilir ki, Tanrı Kur'ân'da bunun aksine her türlü yeryüzü hakimiyetini izâfî kılmıştır.

Kur'ânî eğitim üzerinde yapılan bu geleneksel kalpazanlık, Kur'ân'ın reddettiği babadan oğula geçen monarşinin ilk kaynaklarına kadar uzanır. Emevîlerin ilki Muaviye şöyle diyordu: "Yeryüzü Allahındır ve ben de Onun vekiliyim." Bir asır sonra II. Abbasî hükümdarı Ebu Cafer el-Mansur (754-776) aynı nakaratı tekrarlar: "Ey insanlar Allah'ın bize bahşettiği hukuk sayesinde sizlere baş oldum ...ben Allah'ın yeryüzündeki vekiliyim".

Fesadın kaynağı işte burada: Peygamberin sadece bir "halefi" olan halife, kendini "Allah'ın vekili"olarak görebilmektedir. Allah, Kur'ân'da Hz. Muhammed'e "İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmet" (4/105 ve

4/65) derken, Peygamber'e ve yalnızca ona hitap ediyordu. Prenslerin yorumu, hem peygamberlik sıfatının hem de ilâhî hukukun gaspedilmesinden başka birşey değildir.

Bu noktadan itibaren Müslüman Kardeşlerin istikame-tinde köklü bir değişiklik vukubulur. Irak'lı kardeşlerin şefi Muhammed el-Savvaf'ın 1961 yılında Cidde'de kitabı yayın-lanır: *İslâm'da Sosyalizme Yer Yok*.

1970 yılında Enver Sedat iktidara gelip, bir yandan ABD'ye diğer yandan da Suudi Arabistan'a yakınlaşınca, Körfez'de sürgünde bulunan Müslüman Kardeşler ülkelerine geri dönerler. Hasan el-Benna'nın İslâmî kooperatif düşünce-sine ait küçük banka tasarıları Körfez'deki milyarderler ta-rafından yönetilen, yine "İslâmî" sıfatını haiz güçlü bankala-rın sahtekârlıklarının teori olarak haklı çıkartılmasını sağla-mıştır. Oysa, bu bankalar Üçüncü Dünya'nın gelişmesine yardımcı olacak üretime dönük yatırımlarla hiç mi hiç ilgi-lenmeyip aksine batının ve özellikle de Amerika'nın para borsalarında spekülasyonlar peşinde koşmayı yeğlemektedirler. Pay oranlarının her sene değiştirilmesi gibi kurnaz-lıklarla, diğer bütün bankalarda verildiği gibi burada da fa-izlerin ve ribanın söz konusu olduğunu maskeleymeye çalış-maktadırlar.

Sürgünden gelen Kardeşlerin kimileri politikaya, kimi-leri ticarete ve kimileri de malî işlere atıldılar, veyahut da İslâmî bankalara doğrudan "danışman" olarak girdiler.

Artık herhangi bir tiranlık "şeriatı uyguluyorum" iddia-sıyla kendini haklı gösterebilirdi. Hırsızın elini kesmek veya kadının aşağı konumda olmasını ve ayırım yapılmasını iste-mek gibi, içinde yer aldığı metnin bütününden ve "indikleri" tarihi ortamdan soyutlanmış Kur'ân'ın bazı âyetleri ile "İlahî Kanunu" birbirine karıştırmaktan öte bir şey değildir bu uy-gulama.

Entegristler İslâm'a İslâm'ın en kötü düşmanlarının

vermek istedikleri görüntüyü vermektedirler. Örnekleri çok: Sudan diktatörü Numeyrî kendi “şeriat uygulamasının” 1983’deki yıldönümünü kutlarken, din ileri gelenleri, despotu ve onun “şeriatı tam uyguluyor” olmasını göklere çıkartmak üzere Hartum’a doğru yola çıkıyorlardı. Allah’tan Numeyrî devrilir ve “şeriat uygulaması” askıya alınır da ortalık yatıştır.

Entegrist İslâm’cılığın en müessir teorisyenlerinden biri de Pakistan’lı Mevdudî’dir. 1979’da ölen Mevdudî “İslâmî” politikayı şu dört esas üzerine oturtur: Ulemânın ellerine teslim edilmiş kuvvetli bir iktidar, halkın bu iktidara itaati, bu iktidar tarafından geliştirilecek manevî düşünce sistemi, kuralları uygulayanların ücretlendirilmesi ve mükâfatlandırılması. Entegrizmin bundan âlâ tarifi mi olurmuş! Eserleri Suudi Arabistan yöneticileri tarafından dünyanın her tarafına yayıldı. Mevdudî’nin Pakistan’daki Ziyaü’l-Hak diktatörlüğüne itilafını ve teminatını verdiğini de bu arada hatırlayalım.

Üçüncü Bölüm

İSLÂMÎ ENTEGRİZMLERİN ORTAK PAYDASI

Fıkıh ile Karıştırılan Şeriat

Bugün hepsi de üç ana “modelden” esinlenmiş olan entegrizmin çeşitli şekillerinin ortak paydası nedir? Bu üç ana model Suudi Arabistan’da entegrist kalıba giren Müslüman kardeşlerin ikinci grubu, Suudi prensleri tarafından dünyanın bütün müslüman ülkelerine yayılan Mevdudî’nin Pakistan’daki “İslâm cemaati” ve İran “İslâm devrimi”dir.

Hepsi de geleneğe saygıyı yani sünneti(*) dayatırlar. Kur’ân’da bu kelime çoğunlukla kötülüğü ifade eden mânâda kullanılmıştır: Kur’ân’ın onlarla ilişkilerin koparılmasını istediği İslâm öncesi alışkanlıklara işaret eder.

Hız. Muhammed’in ölümünden sonra gelecek için bir peygamber sünneti tasavvur edilmediği gibi, üstelik birçok yerde Allah, elçisine, Kur’ân’da aktarılan vahyin dışında

(*) Kur’ân’da sadece eskilerin (VIII 38, XV, 13, IV 26) çoğul) âdetini ifade etmediği durumlarda iki kereşi çoğul olmak üzere tam onbir kere yer alan bu sünnet kelimesi Allah’ın sünnetini, Allah’ın hareket şeklini (XVI, 77, XXXIII, 38, XXXIII, 62, XXXV, 43, XI, 85, XLVIII, 23 ve III, 137) yani peygamberî mesajın sürekliliğini ifade etmek için kullanılmış olması bakımından dikkat çekici.

“Ben de sizler gibi bir insanım” (18/110; XLV, 6) demesi gerektiğini hatırlatır. “Sen ancak Allah’ın kelâmını hatırlatmak için buradasın. Senin onlar üzerinde bir kudretin yoktur.” (88/2-22)

Kur’ân’da ona itaat edilmesi emrolunmuştur. (24/54) imanı dışında onun taklit edilmesi değil (33/21). Zeyd bin Sabit, Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hüdrî gibi kendisine en yakın sahabîlerin naklettiklerine göre, peygamber dahi Allah’ın kelâmıyla karıştırılması tehlikesini önlemek gayesiyle kendisine ait sözlerin yazılmasını istememiş, sadece Kur’ân âyetlerinin kaydedilmesini emir buyurmuştur. (el-Katip el-Bağdadî, *Takiyed el-İlm*, 29-35)

O, şahsî değerlendirmelerinin ancak Kur’ân’ı dile getirdiği ölçüde bir mânâ taşıdığını belirtmiştir. “Ölümünden sonra bana mal edilecek sözler çoğalacaktır, tıpkı benden önceki peygamberlere onlara ait olmayan sözlerin mal edildikleri gibi. Bana ait olduğu söylenen sözleri Allah’ın kitabıyla karşılaştırın, ona uygun düşenleri bendendir, onları gerçekten söylemişimdir yahut da söylememişimdir.”

“Din ile ilgili bir emir verdiğimde, onu kabullenin. Fakat dünya işleri ile ilgili bir emir veriyorsam, biliniz ki ben de bir insandan farklı birisi değilim.”; “Benim sözlerim Allah’ın kelâmını yürürlükten kaldırmaz, lâkin Allah’ın kelâmı benim sözlerimi geçersiz kılabilir” (Şeyh Veli el-Din Muhammed İbn Abd-Allah 1, 6. 3-mektup *el-Miskat el-Masabih*)

Peygambere atfedilen sözlere-hadislere sistematik olarak bir kural değeri kazandıran peygamber sünneti kavramı, peygamberin ölümünden sonra ve Kur’ân’ın dışında sokulmuştur. İki asır boyunca, otantik bir kaç hadisten sonra, tam mânâsıyla bir hadisler enflasyonu yaşanmıştır. “Büyük imamların”, der İbn Haldun(*), “hepsi de birbirinden farklı

(*) İbn Haldun’un, *Evensel Tarih Üzerine Nutuk*, adlı eserinin Mukad-

sayıda hadis biliyorlardı. Ebu Hanife sadece onyedî hadis nakletmiştir. Malik, *Muvatta* adlı eserinde üçyüz tanesini yazar, Hanbelî ise *Musned*'inde otuzbin hadisten bahseder.”

Meselâ, Kur'ân'ı ve peygamber hayatını tanımadâ çağının en bilgili kişisi olarak kabul edilen Hasan el-Basrî (mîlâdî 642-728, hicrî 21 ilâ 100 seneleri) bir çağdaşının anlattığına göre, irade-i cüz'îye ve alınyazısı meselesi üzerine kendisine soru soran Emevî halifesi Abdülmelik'e verdiği cevapta, bu mesele hakkında hiçbir şifâî geleneğin bulunmadığını ve Kur'ân'ın hiçbir yerinde insan hürriyeti ve sorumluluğunun unutulmadığını söyler. Hür olma zorunluluğuna gösterilen bu muhalefet, der “insanların uydurduğu bir bidattır.”^(*)

Fakat, daha hicretin birinci yüzyılına sonuna gelmeden Emevî halifesi Ömer İbn Abdülazîz sünneti ve şeriatî öğretmek üzere etrafa memurlar gönderir. Bu eğitim, ifsat etmiş ve ahlâkî bozulmuş dahi olsa bir krala kayıtsız şartsız itaatı haklı çıkartan bir determinizm anlayışı üzerine bina edilmişti. Kral o ise, Allah böyle istediği içindir. Ona karşı gelmek Allah'ın iradesine karşı gelmek demektir. “Bir mütecavizin arkasında bile olsa, ibadetlerinizi yapmalısınız.”

“Alın yazısının” bu tür siyasî suistimaline çok yakın bir örnek verebiliriz. 1990 Haziranında Mekke'de tünelde çıkan bir panik neticesinde kimi boğularak kimi de ezilerek 1500 hacının ölmesinden sonra bir açıklama yapan Kral Fahd, milyonlarca müslümanın gözleri önünde bu katliamdaki yüzdeyüz sorumluluğunu maskeleyemeyi umarak “Allah böyle istedi” diyebilmiştir. Suudi Devletinin ihmali yüzünden her sene yüzlerce insan Hac vazifesini yapmak için geldiği Mekke'de hayatını kaybetmektedir. Suudi Devleti hac organizas-

dimesi, 3. cilt s. 918. Vincent Monteil tercümesi, 1968, Beyrut Baskısı.

(**) Fazlurrahman'ın *İslâm* adlı eseri, s. 55, Chicago Üniversitesi, 1979 Baskısı.

yonu için gerekli harcamaları yapacağı yerde, milyonlarca doların Batı ülkelerine yatırılmasına ve servetlerin rezilane bir şekilde israf edilmesine göz yummaktadır. “Asr-ı Saadet” İslâmı döneminde ise halife Ömer şöyle diyordu: **“Bana bağlı ülkelerde bir katırın takılıp tökezleyeceği bakımı kötü yapılmış bir yoldaki en küçük engebeden bile ben sorumlu-
yum.”**

Entegrizm, insanın sorumlu hürriyeti ile Allah’ın irade-si olan dünyada genel bir nizamın gerekliliği arasında, Allah’ın manevî kanunu şariat ile iktidarların kaza hakkı fıkıh arasında, Allah’ın kelamı ile insanın sözü arasında sürekli bir karışıklığa düşmektedir.

Kur’ân, peygamberinden bahsederken “Onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder” (7/157) der. Şurası açık ki, peygamber “iyiliğin menfaatine” icraat yapar. Bir hukukçu veya boş şeylerle uğraşan bir kazüist gibi hareket etmez. Günün yirmi dört saatini Allah’ın şeffaflığında yaşa-mayı gerektiren bir temel ahlâkı, gerçek şeriatı, gerçek “ilâhî kanunu” öğretir.

Hicretten dört asır sonra “içtihad kapılarının kapatıl-ması”, dolayısıyla bunun gerektirdiği tefsirin ve münekkıt aklın yasaklanması özünü, ruhunu, sonuçlar üzerinde sorgu-lama cesaretini kaybetmiş bir şariat kavramının empoze edilmesine yol açtı. Yalnızca ilk üç asırda gerçekleşen kazai düzenlemelerden doğan kanunlara ve ibadet şekillerine lafzi ve dışarıdan riayeti tazammün eder oldu. Ve böylece geçmiş üzerine kurulu ve geçmişi kutsallaştıran bir otorite kanıtı galip geliyordu.

O zaman şöyle bir hadis de peygambere atfedilir: “En iyi nesil benimki, ikinci sıradaki onu takip eden sonra diğer-leri...” Hadis kendi kesintisiz çöküşünü bizzat kendisi tasdik ediyordu.

Entegrist “İslâmcıların” uyguladığı yol, eserin başların-

da sözünü ettiğimiz *Kutsal Yazıdan Çıkarılan Politika* adlı eserin yazarı Bossuet'nin uyguladığı yol ile aynı. "Neydi yapılan, Kutsal kitaptan bazı âyetlerin bütünden ve vahyolundukları tarihi ortamlardan tecrid edilerek alınması ve bunlardan bütün zaman ve mekânlarda uygulanabilecek neticelerin çıkarılmasıdır." Bu metodun bizi şaşmaz bir şekilde kurulan iktidarın ve en arkaik değilse, en tutucu kanunların kutsallaştırılmasına götürmesi dikkat çekici. Bossuet'de bu XIV Lui'nin mutlak monarşisinin, el-Maverdi'de *Ahkâmu's-Sultaniyye* adlı eseriyle çöküş yıllarının başındaki Abbasîlerin mutlak hakimiyetlerinin meşrulaştırılması şeklinde ortaya çıkar. Meselâ, el-Maverdi bir Kur'ânî icapdan olan şura'yı halifenin vazifeleri arasından çıkartır.

İbni Teymiye, *Kamu Hukuku Muahedesi* adlı kitabında baskıcı da olsa kurulu düzeni göklere çıkartır ve zulme gösterilen her türlü direnci mahkum eder. Bu "İslâmcıların" isteklerinde ön sıraya koydukları husustur. Bir kere daha bu "İslâmcılar" şeriat adına, düşmanlarının vermek istedikleri itici görüntüyü İslâm'a vermektedirler.

Bu görüntünün Kur'ân'ın mânâ ve ruhunu yansıttığı söylenebilir mi?

Şeriat kelimesi Kur'ân'da (45/18) sadece bir defa zikredilmiştir "Seni bir yol üzere (şeriat üzere) yerleştirdik. Öyleyse sen onlara uy." (45/18)

Musa (Tevrat) ve İsa (İncil), her ikisi de "bir rehber ve ışık" olan önceki vahiylerini hatırlatan Allah Teâlâ şöyle der: "Din olarak size Nuh'a öğütlediğimiz, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya tembih ettiğimiz bir yol (şeriat) açtık. Allah'a karşı dinî vazifelerinizi yerine getirin, onu ayrılık vesilesi yapmayın." (42/13)

Bu metin, "yolun" (şeriatın) insanı Allah'a götüren yol olduğunu açıkca belirtmektedir. Tevrat'daki, İncil'deki ve Kur'ân'daki hükümler farklılık arzettikleri için bu yol huku-

ki bir kural olamaz. Kaldı ki, Allah mesajının devamlılığına işaret etmektedir. Allah Kur'ân'dan önce mesajı alanlara, yani Tevrat'a ve İncil'e sahip olanlara başvurulmasını tavsiye ediyor: "Senden önce ilham verdiğimiz erkekler gönderdik. Bilmiyorsan bilenlere sorunuz." (16/43; 21/7)

Allah mezarlıklarda yazdırılanları hatırlatır (21/105): "Doğrular yeryüzüne sahip olacaktır." İncil'de ise bunu şu şekilde buluyoruz "Ne mutlu o yumuşak başlı insanlara ki, yeryüzünü miras olarak alacaklardır" (Matthiev V, 4).

Bu bağlamda şu âyeti de görüyoruz (5/48) "Onlardan herbirine, peygamberlerimi gönderdiğim insanlara —bir kanun ve bir yol— şir'a verdik" Bu ikisi birbirinden tamamen ayrı: "yol" evrensel maneviyattır, "kanun" tarihîdir; "gaye" evrensel, ona ulaşmak için gerekli olan "vasıtalar" ise tarihîdir.

Şeriat veya yol, şir'a, demek ki bir evrensel manevî yöneliştir. Yoksa, Allah'ın sürekli yarattığı gibi (36/81; 10/4) öylece sürekli değişen tarihî durumlara bağlı bir takım hukukî hükümler değildir.

Şeria veya şir'a terimlerinin kökü aynı fiilden gelmektedir. Şara'a yani suya doğru yönelmek. Yol, suya götüren, kaynağa götüren demektir, mecazi mânâda ise Allah'a götüren yoldur, Allah'ın hoşuna giden faziletlerdir. Bu ise, insanların, her devir ve her toplumda cemiyet hayatına bir nizam vermek için bu prensipleri esas olarak geliştirdikleri hukukî hükümlerden tamamen ayrıdır. İslâm hukukçularının, yani fukahanın fıkıhı (mahkemeler icthadî) işte budur. Fıkıh ve fukaha kelimelerinin Kur'ân'da yer almaması ayrıca ilginçtir.

Medine örnek toplumunda günümüzün dinin profesyonelleri mânâsında ne ulemaya ne de fukahaya rastlıyoruz. Manevî ve dinî yöneliş, "Allah'a uzanan yol", kelimenin tam mânâsıyla şeriat, Kur'ân'ın temel unsurudur: Kur'ân'daki

6000'den fazla âyetin yalnızca 80'i hukukî kararları ihtiva eder.

—*Cezalandırma Konusunda:* Hırsızlık, ırza tecavüz, iftira, şakilik ve adam öldürme ile ilgili Kur'ân'da beş ceza uygulaması vardır.

—*Medenî Hayat Konusunda:* Ticaret ile ilgili iki hüküm vardır "Allah ticareti mübah kıldı, tefeciliği ribayı yasakladı (2/275); bir diğeri de borçlarla ilgili hüküm (2/282).

—*Kişinin Statüsü Konusunda:* "Teşrii" diyebileceğimiz diğer bütün âyetler, evliliğe, boşanma ve mirasa ait kuralları formüllendirir.

Dolayısıyla mümini Allah nezdinde makbul kılan yolu, şeriati şu birkaç âyete indirgemek ifrattan başka bir şey değil. Kaldı ki, Kur'ân'ın %95'den fazla bir bölümü Allah'ın rızasını kazanmak için edinilmesi gereken gayeleri işler.

Kur'ân, dinî ve ahlâkî bir çağrıdır, hukukî bir kanun kitabı değildir. Öyle olsaydı eğer, cemiyetin anayasasından iktisadî düzenine kadar sosyal hayatın bütünü için kanunlar yapardı. Oysa o, her devirde toplumun ihtiyaçlarına uygun düzenlemelerin yapılabilmesi için ahlâkî prensipleri veriyor. Lâkin herhangi bir kanun teklifinde bulunmuyor. Politikaya gelince de, sadece tek bir kelime o da şûra kullanılıyor. Şeklinin nasıl olacağı hususu inananlara bırakılıyor. Ekonomi için bir başka kelime, riba kullanılıyor, onun da nizâmî tanımını yapılmıyor. Dolayısıyla hep ahlâkî düsturlar veriliyor.

Kur'ân'ın altını özellikle çizdiği hususlar, ahlâkın hukukun, aşkın ise kanunun üstünde olduğudur. Bir örnek, kısas kanunundan vazgeçilmesidir. "Tevrat da onlara vaaz ettik cana can, göze göz, dişe diş.... fakat merhamet ederek hakkından vazgeçen günahlarından affolunur." (5/45) Veya bir başkası: "Ceza suça denk olmalıdır, fakat affedip barışan, Allah katında mükâfatlandırılır" (42/40). Kanunla müeyyide

uygulamak bir sosyal gerekliliktir, ama kalbindeki aşk ile af etmek insan ilişkilerinde manevî bir zarurettir.

“Teşriî” olarak görünen âyetler iyiden iyiye sınırlı bir takım müesseseler hakkındadır. Evlilik, miras ve beş özel suç için cezalar gibi. Binaenaleyh, bir medeni kanun veya bir cezai kanun bütünüyle karşı karşıya değiliz. Oysa tarihe baktığınızda, şariat önce Kur’ân’da formüllendirilmiş birkaç hukuki kurallara indirgenmek istenmiş sonra da ona hadislerde yer alan hükümler ilâve edilmiş, son olarak da, hukukçuların yorumları ve içtihadları yani fıkıh, karıştırılmış.

Taşlaşmış gelenek tarafından kutsallaştırılmış böylesi bir bütün, Allah’ın bildirdiği yol şariat ile, tamamen insanî, tarihî olan hukukî düzenlemelerin, yani fıkıhın birbirine karıştırılması neticesini doğurmuş, Böylece “teşriî” âyetlerinin on asır öncesi hukukçularının yaptıkları tefsirlerine dokunulmaması gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım hem Kur’ân öğretisine, hem de Medine’nin “iyi eğitilmiş” halifelerine ve büyük İslâm hukukçularına ters düşmektedir.

Allah, İncil’de de Kur’ân’da da tarih içindeki insana hitap eder. Kur’ân’ın ilk büyük müfessirleri, Taberi gibileri, her âyet için indirildikleri tarihi ortamın ahvalini hatırlatmışlardır. Allah’ın her seferinde peygamberin kendi cemaati için sorduğu sorulara somut cevap vermesidir söz konusu olan. Bu “tarihîlik”, mesajın evrensel ve ezeli olma değerinden hiçbir şey kaybettirmez. Ezeli olanın tarih içinde bu inişlerinden her biri, o zamanın ve o ülkenin içinde bulunduğu şartlara bağlı özel bir kalıpta, bütün toplumlar ve bütün zamanlar için geçerli bir eylem plânı içermektedir.

Kur’ân, içinde bulunulan şartlara göre aynı bir probleme hep aynı ilâhî maksattan hareketle çok sayıda farklı ve müteakip cevap örnekleri verir. Âyetlerin “yürürlükten kaldırılmaları” yeni yapılanmalara göre yeni talimatların getirilişidir. “Biz bir âyeti bir diğeriyle değiştirdiğimiz zaman Al-

lah neyi indirdiğini çok iyi bilir” (16/101). “Bir âyeti yürür-lükten kaldırır kaldırmaz onun yerine bir benzerini ve daha iyisini getiririz.” (2/106)

Bu “fesihler” ve bu değişiklikler, kültürel problemler üzerine olduğu kadar, ahlâk üzerine, sosyal düzenlemeler veya cezalar üzerinedir. Meselâ, ibadet ve kıbleye yöneliş ile ilgili olarak, Medine’deki ilk on ay boyunca müminlere Ku-düs’e yönlerini çevirerek namaz kılmaları emrolunmuşken, bu hüküm kaldırılır ve mü’minlerin Mekke’ye doğru yönel-meleri çağrısında bulunulur. Bu fesih kararı için Kur’ân şu ana ilkeyi hatırlatır: Allah her yerdedir: “Akılsızlar haykırırlar:” ibadet için yönlendikleri kiblede kim çevirdi onları? “De ki! Doğu da Batı da Allah’a aittir” (2/142)

Burada görüldüğü gibi, yahudilerle ilişkilerin bozulma-sı gibi özel tarihi bir durum bu ikameye yol açıyor ama, me-saj hiç değişmiyor. Talimatın (kanunun) tarihîliği, prensibin (şeriatın) mutlaklığıyla zıtlaşmıyor.

Kaldı ki, bu fesihlerin bizzat kendileri ilâhî vahiylerin, Allah’ın mesajlarının soyut şekillerde ifade edilmeyip, eyle-min ezeli prensiplerinin her toplumun anlayış seviyesine hi-tap edecek biçimde somut örneklerle anlatıldıklarını doğru-lamaktadır. Kur’ân bunu açıkça belirtmektedir. “Biz her topluma o toplumun dilinde konuşan peygamberler gönder-dik”(14/4) Ve daha da açık bir ifadeyle. “Belli her bir zaman için bir kitap gönderilmiştir” (13/38).

Muhammed peygambere gelince dolayısıyla o da evren-sel değeri olan bu mesajı Arap dilinde ve, daha önceki mesaj-larda olduğu gibi, belli bir toplumun belli bir dönemindeki anlayış seviyesine uygun haliyle getirmiştir. Atom enerjisi veya çokuluslu şirketler üzerine söyleyecek bir şeyi yoktur elbette. Aynı şekilde bu meselelere edebî bir takım cevaplar bulmayı ummak da çok çocuksu olurdu. Buna karşılık, Kur’ân’da yedi yüz defadan fazla sözü geçen “anlamak” için

gerekli olan sorumluluk ve kişisel gayret ile Kur'ân'ı okuyarak manevî prensiplere, şeriata vakıf olunabilir. Bu manevî prensipler bugünün kararlarına nefes verir ve bu meselelere hakim olunmasını kolaylaştıracak kanunların yapılmasını, yani 20. yüzyılın fıkhnın kurulmasını sağlar.

İnsanları, tarihlerinin belirli bir döneminde ve o andaki seviyelerine uygun olarak ele alan, onların böylece mutlak prensipleri kavramalarını sağlayan bu ilahi pedagojiye en tipik örnek, Kur'ân'ın şarapla ilgili altı âyetidir. "Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve bağlardan sarhoş edici bir içecek elde ediyorsunuz. Gerçekten de burada anlayan bir kavim için bir işaret vardır." (16/67) Demek ki, burada Allah'ın lütuflarından bir "işaret" var. Mamafih sarhoşluk bu ulvi mevcudiyetin mânâsını insana unutturabiliyordu. Yine deniyor ki, (4/43). "Müminler, içkili iken ibadete yaklaşmayın. Ne söylediğinizi bilene kadar bekleyin." Bu lütfun kötüye kullanılmasına karşı açık tedbir! Sonra da aşırılıklarda ısrar edilmesi durumunda şu uyarı: "Sana şaraptan ve talih oyunlarından sorarlar, de ki: "Onların ikisi de insanlar için büyük bir günah ve bir faydadır, lakin günahları faydalarından daha çoktur." (2/219)

Nihayet, Medine'de peygamberin vefatından üç sene önce suistimal o raddeye varır ki, karışıklıklar ve kavgalar baş gösterir. Böylece tüketimi ve fazlası üzerine yapılan uyarılardan on yedi sene sonra daha köklü tedbirler indirilir (5/90). "Şarap ve talih oyunları iğrençtir ve şeytan işidir. Onlardan uzak durun" (5/91) ve "Şarap ve talih oyunları ile şeytan aranızda düşmanlığı ve kini yaymak ister. Yine sizleri Allah'ı hatırlamaktan ve ibadetten çevirmek ister. Bundan kaçınmayacaksınız?"

Bütün bu âyetlerde tek bir tenakuz bulamazsınız, talimatlar, şehirdeki genel duruma ve insanların kendilerine hakim olma derecelerine uygun olarak veriliyor. Fakat pren-

sipte oynama yok: İman sahibi bir insan sarhoşluğun kendisinde Allah şuurunu gölgelemesine ve kendisine hakim olma melekesini yok etmesine müsaade edemez. “Saf ve temiz” olanlara cennette nadide ve mühürlenmiş şaraplar sunulacaktır” (83/25) ve “İçenlere büyük lezzet verecek şarap ırmakları olacaktır” (47/15)

İlgalar, yani bir âyetin bir başka âyet yerine getirilişi, hep aynı hedefe varmak gayesiyle yeni bir realite karşısında vasıtaların değiştirilmesi meselesidir. Allah’ın yarattığı ve “yeniden yaratmaktan geri durmadığı” (35/16); “yaratmaya başladığı ve yeniden hep yeniden başladığı” (10/4) bu dünyada ortaya çıkan yeni şartları hesaba katarak hayatı değiştirmek. O, “yaşayandır” (2/255; 3/2, vts).

Yürürlükten kaldırma vakıasının bizzat kendisi, değişmez ahlâkî prensipten hareket ederek yapılan hukukî normlarda gelişimin varolduğunu gösteren gerçek bir kanunu içermektedir. Allah tarih içine elçileri ile indi. Ezeli prensiplerin farklı tarihi ortamlarda farklı farklı uygulanması gereğinin örneğini bizzat Kur’ân’da verdi.

Peygamberin ilk ve en sadık halefleri Kur’ân’daki “yürürlükten kaldırma”nın mânâsını çok iyi kavramışlar, tarihin her döneminde mânâyı lâfza üstün tutmanın gerekliliğine inanmışlardır.

Peygamberin rahle-i tedrisinde derinlemesine bilgilennmiş arkadaşı halife Ömer, lafzî uygulamaların Kur’ân’ın ruhuna aykırı sonuçlar doğurabileceğini görünce, Kur’ân’ın açık âyetlerine karşı tavır almakta tereddüt etmez. Meselâ, servet üzerinden dinen mecburen alınan pay olan zekâtın aralarında “kalpleri İslâm’a ısındırılacakların”da bulunduğu muhtaçlara dağıtılması gayet açık bir şekilde ifade edilmiştir (9/62). Müslüman olmanın tehlikeleri beraberinde getirdiği, ilk müslümanlara zulüm eden güçlü hasımlara karşı fedakârlıkları gerektirdiği, İslâm’ın ilk dönemi için normal

sayılabilir bir durumdur bu. Fakat İslâm bir imparatorluk haline gelmeye başlayınca, “birarada olmanın”getirdiği bir takım avantajlar doğdu. Yeni gelenleri imtiyazlı kılacak paraca desteklemenin mantığı kalmamıştır artık. Bu tarihi değişikliği hesaba katan Ömer, dine yeni girenlere yapılan bütün yardımları keser.

Aynı mantıkla, Suriye’ye hakim olduğunda, askerlerine, ganimetin galipler arasında pay edilmesini öngören Kur’ân âyetinin uygulanmasını yasaklar (59/7). İlk zamanların düşman ortamı içinde Arap geleneğine uygun olarak İslâm’ı müdafaa etmek için hayatını tehlikeye atanları mükâfatlandırmak gerekiyor idiye de, zengin Suriye topraklarını galiplere dağıtmak Kur’ân’ın ruhuna aykırı olan bir feodalitenin doğmasına yol açacaktı.

Yine aynı endişeyle Ömer, kıtlık döneminde hırsızın elinin kesilmesi cezasını askıya alır. Bunda peygamberin örneğini takip etmiş olur.

en-Nesâî ve Ebu Davud şu hadisi naklederler: “Affad bin Şarabbil anlatır: ‘Baba tarafından akrabalarım ile birlikte Medine’ye geldim. Bir buğday tarlasına girdim. Bir kaç başak kopardım ve tohumlarını ayırdım. Bir müddet sonra tarla sahibi geldi. Elbiselerimi aldı ve beni dövdü. Ben de peygambere giderek onu şikâyet ettim.

Peygamber tarla sahibini getirtti ve ona sordu:

— Seni böyle davranmaya iten nedir?

Adam cevap verdi:

— Ey Allah’ın elçisi, bu adam benim tarlama girdi, başakları kopardı ve tohumlarını aldı.

Hz. Peygamber, (sav):

— O bir cahildi ve sen onu eğitmedin, karnı açtı ve sen onu doyurmadın elbiselerini geri ver ona, dedi ve Allah’ın resûlü bana bir ölçü buğday verdirdi.”

İşte bu örnek, merkezî monarşi ülkesi olan, karmaşık

bir parasal ekonomiye sahip, bin yıllık kültürün hüküm sürdüğü, kısaca Medine'deki peygamber cemaatinde olmayan her şeyin var olduğu bir İran'da yaşayan Ebu Hanife gibi ilk büyük hukukçularca takip edilmiştir. Ebu Hanife'nin dehası, İslâm'ın, içine doğduğu toplumdan tamamen farklı şartlar içinde nasıl yaşanabileceğini göstermiş olmasındadır.

Mısır'a yerleştikten sonra verdiği hukuk eğitiminin İran'da yaşadığı dönemde verdiği hukuk eğitiminden farklı olduğunu görerek, şaşkınlıklarını ifade edenlere Şafii şöyle cevap verir: "Eğitim aynı eğitim ama, burada şartlar farklı."

Şeriatin ahlâkî prensipleri kaynak teşkil etmeye devam eder, ama hukukî uygulamalar, yani fıkıh, özellikle de şeriatla sadık kalabilmesi için tarihî durumları hesaba katmalıdır.

Sözde ulemâ veya fukahının zamansız ve soyut kazüistliğinin öğrettiğinin aksine her dindar müslüman şu veya bu âyeti tarihi muhtevası ve Kur'ân'ın bütünü dışında "lafzî" olarak okumanın insanı ancak günaha değilse bile, saçmalıklara sürükleyebileceğini anlayabilir. Meselâ Ramazan orucu hakkında: "Şafak vaktinde, beyaz ipi siyah ipten ayırdedinceye kadar yiyiniz, içiniz. Sonra da geceye kadar tam oruç tutunuz" (2/187) deniyor. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zamanın altı ay sürdüğü Eskimolarda bunu lâfza uygun olarak nasıl uygularsınız.

Köleliğin hüküm sürdüğü bir toplum içinde efendinin hak ve görevlerini açıklayan metinlerin lafzî uygulaması için ne yapmalı? Bunu mümkün kılmak için köleliği geri mi getirmeliyiz? Sonra efendinin kölesini, "savaş esirlerini" cariyesi olmaya zorlamasını kabul mu etmeliyiz? (33/52; 4/25) Allah'a hoş görünmek için "yol" mu bu? Yoksa peygamberin en yamanlarıyla mücadele ettiği, zamanında hepsini ortadan kaldıramadığı İslâm öncesi adetlerini yaşatma mı?

Allah'a hoş gelen hayat, der Kur'ân, ne şekilcilikde ne de merasimciliktedir. "İyi müslüman"ın tarifini yaparken,

“iyi müslümanı” ibadetlere riayet eden kişi olarak değil de, Allah aşkıyla, sevdiği şeylerden başkasına veren kişi olarak tanıtır: “Dindarlık yüzünü Doğuya veya Batıya çevirmek değildir” (2/177). Allah’ı öncelikle kendi içimizde (50/16) değil de başka yerlerde aramak (2/115; 47/4 vs.) gerçekte ne saçmalık!

Yine Kur’ân der ki: “Sevdiklerinizden başkalarına da vermedikçe hakikî dindar olamazsınız” (3/92).

Şekilci riayet ve yalancı bağlılık softalığına dikkat çeken Ebu Hüreyre peygamberin şu hükmünü bildirir: “Bir gün bir adam peygambere yaptığı ibadetler, tuttuğu oruçlar ve verdiği sadakalarıyla tanınan ama dili ile yakınlarını çok yaralayan bir kadından bahseder.” Onun yeri cehennemdir diye hükmeder peygamber. Sonra aynı adam ibadetini ve orucunu ihmal ettiği için kötü bir nâma sahip olan, ama muhtaçlara elindeki vererek ve yakınlarını hiç yaralamayan bir diğer kadından bahseder. Bu sefer “Onun yeri cennettir”, hükmünü verir peygamber”.

Özet olarak, Kur’ân’ın her âyeti somut bir probleme ilâhî bir cevaptır ve bir vahyin bir toplum hayatının, bir kültürün, bir tarihin belli bir dönemine indirilmiş olması onun ilâhî özelliğini hiçbir şekilde tartışma konusu yapamaz. Tarihi bir soruna verilen cevap bir ilâhî ilhamdır, bir “örnektir” (17/89; 39/27 vs) yoksa ondan sonuçlar çıkarmanın yeterli olacağı bir soyut hukuk kaidesi değil. Roma hukukunun karşıtıdır bu.

Lâfzî tekrar, mesajı anlaşılmas kılıyor ve aksiyonu felce uğrattıyor. Bunun içindir ki Fazlur Rahman, prenslerin dal-kavukları olan ulema ve fukahanın “Bin seneden beri halkı Kur’ân’ı anlamaz duruma soktuklarını” yazar. Tenkitçi aklı öldürerek ve kitleleri sürüklemek için geçmiş üzerinde demo-gojiyle spekülasyon yaparak Kur’ân’ın evrensel mânâsını kazanmasını ve yeni tarihî şartlar içinde hayat bulmasını en-

gellemektedirler. İnsani ilişkileri tarihin arkaik bir döneminde donduran ve iman sahiplerini mesajın yaşayan ezeli prensiplerinden faydalanarak gelecek için tasarı yapmak imkânından mahrum bırakan mesajın yorumlanmasına bu karşı duruş, düşünme aksiyonunu kötürümleştirmektedir.

İslâm'ın sahibi olduğu iddiasındaki entegrizm, Kur'ân'ın ve geleneğin yorumunu ulemâ ve fukahaya bırakmaktadır. Böylelikle de bir ruhban rejimi, halkın, geleceğin inşasında gerçek katkıda bulunmasını reddeden, akıldan mahrum ve murahhas bir teokrasi temin etme eğilimindedir.

İslâm, içinde hazır çözümlerin bulunduğu bir ambar değildir. O bir kaynaktır. Düşüş dönemlerinden çıkış için gerekli yeni yollar üzerinde inatçı bir arayışa ve düşünceye yön verebilecek prensiplere sahiptir. Ki, Kur'ân buna hep başvurmuştur.

İslâm, daha ilk yüzyılı içinde iken, Atlantik Okyanusu'ndan Çin'e kadar dünyayı ele geçirdi. Bunu bir yandan, mülkiyeti "kullanma ve aldatma hakkı" esasına dayandıran Roma anlayışını yıkan ve zenginliğin toplumun bir kesiminde fakirliğin ise diğer kesimde toplanmasını engelleyen sosyal bir devrim ile, diğer yandan da katılaşmış Bizans ve İran imparatorluklarının tekellerini ve softalıklarını silip süpüren ruhani bir devrim ile yaptı. Bu bir askeri fetih değildi. Bütün büyük kültürlerle açılış ve kucak açış, önceki bütün peygamberleri ve yaşayan bütün ruhanilikleri tanıydı.

Kaynağa bu dönüş geçmişe bir dönüş olamazdı zira: "Bir nehir denize doğru aktıkça kaynağına sadık kalır."

Entegrizm ancak bu şekilde yani lafziliğinin, şekilciliğinin, "İslâm'ın sahibi" olma iddiasının yaşayan İslâm'a bir ihanet olduğunu ve çöküşüne bu tür tavırların sebep olduğunu göstererek hiç taviz vermeden mağlup edilebilir.

13 Eylül 1990'da, Kral Fahd'ın daveti üzerine, müslüman ülkelerden gelen ulemâlar, (metinde isim zikretmeksi-

zin) Amerikan varlığını kayıtsız şartsız destekleyen “Dünya İslâm Konferansı’nın” Emir Sabah’a iktidarın tekrar teslim edilmesini ve Arabistan’ın Amerikan ordusu tarafından işgalini haklı gören “karar ve tavsiyelerinin” altına imzalarını attılar. Suudi yöneticileri Arabistan’ın her tarafıyla kutsal bir cami olduğunu ve bir hristiyan kilisesinin bu topraklar üzerinde varlığının İslâm’a saygısızlık olacağını hep açıklayagelmışlerdir. (kaldı ki bu görüş Necran hristiyanlarının bir heyetini Medine camisinde ibadet etmeye davet eden peygamberin davranışı ile tezat teşkil etmektedir.) Bugün ise, ibadet hiç söz konusu edilmeden Amerikan ordusuna ölüm makinelerini ülkeye yığması için çağrıda bulunuluyor. Ulemâlar yaptıkları beyanlarda Kur’ân ve Şeriat adına petrol savaşını ve Amerika’lıların yardıma çağrılmalarını haklı göstermektedirler. Sanki Riyad, Amerika CIA teşkilatının İslâmî bölümü olmuştu.

İslâm Rönesansı mı?

Yaşayan İslâm’ın bugün yeniden doğuşu, kendini bütün boyutlarıyla yeniden keşfederse eğer, ancak mümkündür: Başlangıçtaki ve 9ncu asırdan 12nci asra kadar olan zirve dönemlerindeki büyüklüğünü sağlayan:

Evrensel Boyutu, Kur’ânî boyut: İslâm Orta Doğunun ve kendi geçmiş dönemlerinin şu veya bu geleneği ile sınırlanmamalı. Genelde hep farklılığını işleyip durduğu ve mesajı yaymak yerine zaten iman sahibi olan insanlarla birlikteliğini açıklamakla meşgul olduğu, kendi içine kapanık halden kurtarılmalıdır.

Aşk ve derunî boyutu: Zü’n-Nûn’dan İbn-i Arabî’ye kadar bütün büyük sufiler, kurutan lafziliğe ve merasimciliğe, her türlü şekilciliğe karşı İslâm’ın bu boyutunu savunagelmışlerdir. İslâm’ın temel direkleri hayat biçiminin de taşıyıcılarıdır: Allah’la bir olmak için ibadet, insanlarla bir olmak

için zekât, ümmetle bir olmak için hac, hem 'aç olanların halini ve hem Allah'ı hatırlamak için oruç. Bu direkler Allah'ın ve insanların hizmetine hasredilmiş bir hayata kuvvet verirler. Onlar böyle bir gayenin böyle bir hayatın gerçekleşmesine yarayan vasıtalarlardır. Gayelerinden uzaklaşırlarsa bu vasıtalar ne olur? Hiçbir şeyi taşımadıklarında bu direkler neye benzer? Antik Yunan mabetlerinin günümüzdeki boş kollarını ıssız göğe açmışçasına sütunlarını dikmiş harabelerine benzerlerdi.

Sosyal boyutu: Menfaat çatışmasını, zenginliğin toplumun bir kutbunda, sefaletin ise diğerinde toplanmasını önler. Kendi prensiplerinin devrimci ruhunu İslâm yeniden bulacak ve prensler ve onların yordakçılarının hizmetinde bir alet olmaktan kurtulacaktır.

Tenkitçi boyutu: (Metinlerin ve geleneğin tenkitçi şerhi olan) ictihadı nüfuzları altına almak için prenslerin ve onların suç ortağı hukukçuların bin senelik gayretlerine rağmen. 1955'de Paris'teki "Maison Neuve" yayınlarında çıkan *İslâm'ın Dinî Düşüncesinin Yeniden İnşası* adlı eserinde İkbal'in sözünü ettiği ictihad, yani bu tenkitçi akıl, İslâm'ı büyük hastalığından, Kur'ânı bir ölü gözüyle okumaktan koruyabilir ancak.

Demek ki, İslâm dünyasının yeniden doğuşu dinî eğitimde köklü bir değişimle yapılmasından sonra ancak başlayabilecektir. İslâm'ın entegrizm ile marjinalleştirilmesinin tüm sorumlusu, bir kısım ulemâdır, müfessirlerdir. Ve bunların şeriatı kurutan ve meşruiyetçi şekilcilik kalıbına oturtan çürümüş düşünceleridir.

Yorum (ictihad) tekeli, milyonlarca inanan insanın hayatını düzenleme ve İslâm topraklarında entellektüel bir çöl yaratmak hakkı bu fosilleşmiş ve zararlı oligarşinin elinden sökülüp alınmadıkça, hiçbir şey yapılmış olmayacaktır.

Kur'ân'ın ana mesajı, her müslümanı herhangi bir din

adamının aracılığı olmadan kendi başına düşünmeye çağır-
maktır. Kendinden sorumlu olmak (5/105), kuvvet yanlıları-
nın ve kabarmış iştihaların hakim olmadığı bir sosyal düze-
nin kurulmasına, ahlâk temeli üzerine oturan bir ekonomi
ve bir politika geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bunu
kendini dünyadan soyutlamadan ve farklılığını vurgulama-
dan, aksine hıristiyanlar ve tanrıyı inkâr ettiklerini söylese-
ler bile nereye bağlı olduklarına bakmaksızın bütün insan-
larla kardeşçe bir rekabet içine girerek, yapmalıdır. Dünya-
nın bir anlamı vardır ve birdir, her türlü seçkinciliğe karşı
bu birliğin, pazar ekonomisinin ve totaliter politikaların kao-
tik sapmalarına karşı bu mânânın zaferinden şahıslar ola-
rak hepimiz mesûlüz.

İslâm, İslâmca yaşayan ve İslâmî şehitlik mertebesine
erişinceye kadar yaşayabileceğini gösteren milyonlarca insa-
nın imanı sayesinde, bugün dünyadaki gelişmeye uyum sağ-
lamış ve bundan dönüş de hiç mi hiç müsaade etmeyecek
diğer inançların yanında önemli bir rol oynayabilir.

Latin Amerika ve Afrikadaki kurtuluş teolojileri bütün
entegrizmlere karşı geleneksel teolojide köklü bir değişimi
gerçekleştirdiler bile.

İslâm'ın da bir kurtuluş teolojisine ihtiyacı vardır.

Dördüncü Bölüm

ENTEGRİZMİ NASIL YENE BİLİRİZ?

A) Yapılmaması Gereken

20. yy'ın sonlarına geldiğimiz şu dönemde bütün dinleri ve bütün politikaları sarmış bulunan bu öldürücü hastalık entegrizm ile nasıl mücadele etmeli? Belki öncelikle yapılmaması gerekenler üzerinde mi düşünmeliyiz. Ne taviz, ne fikrî oyalama, ne baskı.

Tavizler

Tavizler, entegristi başarıya ulaştıran tezlerinden bir kaçını ondan ödünç alarak, onun taraftarlarının kazanılabileceğine inanma hatasından doğmaktadır. Oysa, Le Pen'in siyasî entegrizmi karşısında bütün Fransız partileri onun oyun kurallarını kabul etmek ve onun sahasında oynamak gibi bir felaketli yola girdiler.

Televizyonda "Le Pen gerçek problemlere kötü çözümler getiriyor" açıklamasını yapan eski başbakan ve Millet Mecli-

si başkanı Laurent Fabius bunun tipik örneği, kamuoyunu bundan daha iyi şaşırtmak ne mümkün. Zira dikkatleri gerçek problemlerden başka yerlere çevirerek, Fransa'daki siyasi tartışmaları çarpıtan Le Pen'in bizzat kendi sorularıdır.

Le Pen tarafından ortaya atılan ana sorulardan bir tanesi şu: Göçmen işçileri ülke dışına sürerek Fransa'daki işsizlik problemini çözebilir miyiz? Verdiği cevap ise şu slogan: "2.500.000 işsiz, 2.500.000 fazla göçmen demektir."

Sorunun içinde gizli olan yalan ve kusur işsizlik probleminin göçmen işçiler problemiyle bağdaştırılmasıdır. Tıpkı, politika adamlarının içine düştükleri bir diğer tuzak olan, göçmen probleminin ırkçılık problemine bağlanması gibi.

1974'de Fransa'da bugün olduğu kadar göçmen işçi vardı, ama işsizlik bugüne nazaran dört defa daha azdı. Dolayısıyla işsizliği göçmenlerin varlığına bağlamak doğru değil. İşsizlik ekonominin dinamizmiyle alâkalıdır. 3 Temmuz 1974'de göçmen işçi kabulünü yasaklayan hükümet kararı işsizliğin artışıını durduramamıştır.

Aslında bu bütün dünyada yaşanan bir ekonomik gerçektir. İşsizlik aşırı nüfusun bir fonksiyonu değildir. Nüfusu çok olan Japonya herkese iş veriyor. Buna karşılık nüfusun yeterli olmadığı Kanada'da işsizlik %10'un üstünde.

Görüldüğü gibi Le Pen'in sorusu dikkatleri ana mesele üzerinden uzaklaştırmaktır. Silahlanma ve nükleer güç peşinde koşacak ve işsizliği sürdürececek bir politikaya kapı açmak neden? Çünkü bu sanayiler en az istihdam ile en çok yatırımın sağlandığı sanayilerdir.

Doğru soru ise şudur: **Fransa bütçesinin dörtte birini gereksiz bir silahlanmaya ayırmadan Fransız halkının gerçek ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomiye nasıl hayat verilebilir?** Araştırma ve geliştirme imkânlarını tahrip eden nükleer santral programlarını bir kenara bırakıp, enerjiyi daha az tehlike ve daha az yatırımla başka bir yoldan elde

etmeliyiz. Oysa, enerjiyi ihraç etmek maksadıyla yeni nükleer santraller hazırlanıyor, bunların riskleri ve tehlikeli atıkları, gelecek nesillere korkunç birer miras olarak bırakılıyor.

Ekonomide uyumlu ve global bir yeniden yapılanma projesi üzerinde derinlemesine düşünüleceği yerde, en kötü neticelerin birbirini takip etmesi, düzeni bozulmuş bir toplum içine atılan eğitimsiz ve hedefsiz gençlere iş bulma zorluğu karşısında bir durgunluğa kendimizi mahkûm etmişiz. Bu ekonomik durum Le Pen'in popülist demogojisini, toplumdaki zayıflar arasında en zayıf kesim olan göçmen işçilere karşı kolay ve vurucu kılmaktadır. Aynı şekilde bir arada yaşamak sadece dışardan gelen göç yüzünden değil, fakat sosyal imkânların ve lojmanların yetersizliğinden de giderek zorlaşmaktadır. Hem Fransız'ları hem de göçmenleri ilgilendiren can alıcı problem işte burada. Göçmen çocuklarının okul hayatı, öncelikle de lisan handikapı yüzünden sekteye uğramaktadır. Bu problemin çözülmesi gerektiğini ciddi bir şekilde ele almayan eğitim politikası, diğer çocukların da okul hayatını etkiliyor ve bu da haklı olarak ebeveynleri isyana sürüklüyor. Çocuk suçlarındaki oran hayat seviyesinin tersiyle orantılı olarak büyüyor: Bu da etnik kökene bağlı değildir ve insanlık dışı hayat şartlarının bir sonucudur.

Gerçek "sorunlar" işte bunlar. Jean Marie Le Pen bizi bu sorulardan uzaklaştırmakta ve onun yanlış sorularını kabul edenler, göçmen işçilerle Fransız'ların en zayıf kesiminin menfaatlerinin aynı olduğunu, etnik bir ayırım uygulayarak değil, global bir sosyal ve ekonomik çözüm ile bunun üstesinden gelinebileceğini göstermeliydiler.

Jacques Chirac, o da, aynı tavizler ve aynı yanılgı içinde. Başkanlık kampanyası sırasında Marsilya'da yaptığı konuşmada yabancı düşmanlığını sözleriyle suçlarken, şu hissiyatını açıklamaktan da geri durmaz: "Yabancı düşmanlığını kabul edemesem de pekâla anlayabilirim." Yabancıları

düşman belleyen bir hissiyatın “anlaşılır” olması ne garip? Bu anlayışın seçimler süresince Le Pen’in millî cephesi ile kurulan ittifaklara dönüştüğünü gördük. Sosyal ve ekonomik şartların gereğince anlaşılmasa ırkları ve milliyetleri ne olursa olsun fakirleri ezen sistemin uyandırdığı haklı öfkeleri göçmen işçiler üzerine çevirerek gerçek zorlukları sömürme imkânını popülist demogojiye vermektedir. Başbakan her ne pahasına olursa olsun bir “konsensüs” peşinde. Öyle bir şerir konsensüs ki “nükleer savunma” konusunda ve göç problemlerine bağlı olarak “başörtüsü olayı” konusunda gerçekleşir. Bütün bunlar Le Pen’e sunulan nadide hediyelerdir. Yazılı ve sözlü basını arkasına alan ırkçı politikacı histerisi üç başörtüsünü bir devlet sorunu haline getirdi. Bir başka çağın nefretini, korkusunu ve ürpermelerini taşıyan ısıltılı kelimeler bir tragedya aktörleri gibi sahneye çıkarlar: Entegrizm ve lâiklik, İslâm ve göç, çadora dönüşen başörtüsü, sonra giderek artan bir tempoda “dinini yayma gayretleri”. “Fransız kimliği için üzüntü verici” bir durum.

Bu hezeyanın başlangıcında ne vardı sahi? Creil’de ve Montfermeilde ırkçı bir ayrımcılık eylemine şahit olundu: Tıpkı daha önceleri, dinî kimliğini açığa vuruyor diye, boynunda haç taşıyan veya Davud yıldızı takan kız talebelerin kınanmaları gibi.

Bu sefer şerir konsensüs entegrist bir haçlı havası oluşurur. Le Pen bu yekvücut oluşu artık alkışlayabilir. Başörtüsünü yasaklamak onu zorla taktırmaktan daha mı az entegrist bir davranış yani? Suudi Arabistan’daki gibi başörtüsü takmaya mecbur etmek veya Türkiye’deki gibi üniversite kapılarında kız talebelerinin başörtülerini çıkartmak, ikisi de aynı.

Yani, “Suudileşen” bir Fransa veya “Türkiyeleşen” bir Fransa tercihini yapmaya kadar dûçar mı olduk? Ne ilk ne de ikinci çözüm en ufak bir gelecek vaat ediyor. Fakat öyle

görünüyor ki, bazıları kendi kuruntuları içinde kalarak sanki “Türkiyeleşmeye” taraftarlarmış gibidirler. Ve bütün bunları bir takım garip mazeretlere dayanarak yapmaktalar: Başörtüsü kadının köleliğini ve toplum dışına itilişini ifade ediyormuş. Tabii burada unuttukları bir şey var: Bütün hristiyan ikonalarının şahit olduğu üzere Meryem de başörtüsü takıyordu. Bütün rahibeler de asırlardan beri başörtüsü takıyorlar. Televizyona çıkan bir “feminist” ise başörtüsü yasağının okuldaki lâiklik çerçevesini de aşan bir mânâ ifade ettiğini açıkladı. Ona göre söz konusu olan “kadın haysiyetinin savunulmasıdır.” Ne yani, şimdi kalkıp rahibelerin başörtüsü takmalarını mı yasaklayacağız? Böylesi bir ayırımcılık her iki tarafta da fanatizmin semirmesine yol açar. Topluma “entegrasyon” kültürel kimliğin yok edilmesini gerektiriyorsa eğer, göçmenleri, entegrasyon ile müsamahasızlığın cesaretlendirdiği entegrizm arasında bir tercih yapmaya zorlanmış oluyoruz.

“Göç ve ırkçılık” teması üzerine bir yuvarlak masa toplantısı tertiplendi. Şu postulatın kabul edilmesi bile daha işin başında Le Pen’in hareket sahasına girmek demektir: Göç ile ırkçılık arasında biri diğerini doğurması hasebiyle, bir sebep ilişkisini varsayan postulat.

Bu iddianın hiçbir aslî temeli yoktur, zira böyle bir ilişkiyi tasdik etmek, ırkçılığın bütün sözlüklerde üstün ırkların ve aşağılık ırkların mevcudiyetine inanan bir ideoloji şeklindeki tarifini unutmak demektir. Fransız’ları büyük korku içine iten bu ideoloji mi, yoksa daha somut, çoktan belirlenmiş sosyal problemler mi: Konut sorunu, iş sorunu, eğitim sorunu. Hepsi de hiç bir ırk veya kimlik ayrımı yapmaksızın toplumun en talihsiz kesimleri için uygulanması gereken gerçek bir politikanın yokluğundan kaynaklanmaktadır. Söz konusu aldatıcı “istişarî” toplantının getirdiği bakış açısında veya girdiği çıkmazda Le Pen’in, muhalefet tarafından bir

ton aşağıdan söylenen, Rocard'ın ise "küçük yasasına" taviz üstüne taviz demek olan pahalı iddialarının ortaya çıktığını görüyoruz.

Birinci taviz, prensiplerde geri adım atılması anlamına geldiği için önemli: Mahallî seçimlerde göçmenlerin oy kullanmasını öngören teklifin geri çekilmesi. Daha da fecisi, "göçün genel durumları" üzerine yürütülen önyargıların ve baskıcı ifadelerin "küçük yasaya" girmesidir. Meselâ, bazı Afrika'lıların kadınlara uyguladığı "sünnet" hakkında veya çok evlilik aleyhinde kanun tasarıları hazırlamak gibi. Oysa ki, her iki durum da bugün göçmenler arasında çok nadir görülmektedir. Kaldı ki mevcut kanunlar bile bunları önlemek için zaten yeterlidir.

İnsanın, aynı kişilerin, işi hukukî müeyyideleri düşünmeye kadar götürmek için niye böylesine uzun süre beklediklerini sorası geliyor. Öyle ya Fransa da İngiltere de bir asırı aşkın süre boyunca kara Afrika'nın efendileri olmadılar mı? Kalkmış şimdi Fransa'da son derece de az uygulanan bu âdeti, göçmenleri ülke dışına sürmek için bir bahane olarak kullanmaya çalışıyorlar.

Fransa bir asırdan fazla bir dönem müslüman Arap dünyasının büyük bir kesimine hükmetti. Çok evlilik Fransa kanunlarınca yasaktı ama, geleneklerinde müraice yer edinmişti. İşte bu yüzden bir hukukî durumdan bir olgu haline geçişin açıkça sağlanması oldukça zordu. Kaldı ki, kanunlar bu hususta zaten belli belirsizdi. Bugün bunun sert bir biçimde ayrımcılık sebebi yapılmasını anlamak zor. Sömürgecilik döneminde bu durum bizleri hiç mi hiç rahatsız etmiyordu. Aksine aşırı nüfusun neticesi olarak ucuz bir el emeği sağlıyor ve genişleme döneminden 1974'e kadar da bu insanları Fransa'ya çağırıyorduk. O günlerde bu konuda kanun teklifi hazırlanmasını kimse düşünmüyordu.

Bizim faziletli aile savunucularımız bugün kalkınmış

parçalanmış ailelerin biraraya gelmelerini önleyen yasal engeller çıkarmakla meşguller. Bunun korkunç bir tehlike olmaktan öte —1989'da 29 bin kişi— inisiyatifi Le Pen'e bırakamayacak bir demojik tema olmasıdır mühim olan.

Böylesi bir politika, hem sadece baskıcı yollarla susturabilen entegrizmin yükselmesine, hem de taviz üstüne taviz vererek istekleri her geçen gün daha da çok kabul edilen millî cephenin yükselmesine yol açmaktadır.

Mitterand "hoşgörünün de bir sınırından" bahsederken, Michel Rocard da Fransa, dünyanın bütün sefaletine kucak açamaz" derken aslında 1982'de Nice'de yapılan Millî Cephe Millî Oturumlar sırasında Le Pen'in bizzat formüle ettiği şu büyük sloganı daha edeplice, veyahut daha tumturaklı bir şekilde dile getirmiş oldular: "Bizler sınırlarımızı dünyanın işsiz insanlarına açtıkça, içerideki işsiz insanımızın sayısı katlanarak artmaktadır."

Eğer bütün partiler, Le Pen'in sözlerinin peşinden böyle giderlerse, onun en inandırıcı kişi olmasını anlamak kolaylaşıyor. 1974'deki oylamada %1, 1981'de 44.000 olan parti desteği, 1982'de ücretlerin ve fiyatların frenlenmesiyle 1988 başkanlık seçimlerinde 4.400.000'e çıkmıştır.

1992'de "Rekabet edebilir olma" bahanesiyle el emeğinin bedelini ağırlaştıran herşeyin aşağıya çekilmesini isteyecek olan Avrupa ile Le Pen'in yükselişi daha da artacaktır. Bilindiği gibi Fransa'da "sosyal haklar" Avrupa ortalamasının %5 üstündedir.

Le Pen bir yandan Avrupa'yı tenkit ederek, halkın gözünde Fransa'nın menfaatlerini savunuyor görüneceği gibi, diğer yandan da Üçüncü Dünya'ya kapıları kapayarak meseleyi esastan saptıracaktır. Oysa halkımızın menfaati, diğer milletlerin de olduğu gibi, üçüncü dünyaya açılmamızı gerektiriyor.

Fikrî Oyalamalar

Fikrî oyalamalar bizleri gerçek problemlerden uzaklaştırmaktadır. Siyasî çıkışlar, gerçek soruların atlanmasına sebep oluyor. Şöyle ki, Fransız'ları sağa veya sola aitmiş gibi gösteren siyasî kriterin ırkçılık olduğuna inanılmaktadır. "İrkçi" Fransızlar "entegrist" müslüman göçmenlerin hasmı olmaktadır böylece. Bir kere daha tekrarlayacak olursak "ırkçılık" yani üstün ırkların ve aşağı ırkların varolduğu —Dreyfus olayındaki Drumont'un ırkı gibi— inancı bin Fransız'dan birinin bile kafasında yoktur. Göçmenler arasındaki "entegrizm" oranı da aşağı yukarı budur. Meselâ Rüşdi'nin ölümünü isteyen "entegristler" bir kıskırtıcının çağrısına uyarak Sivastopol bulvarında Fransa'da yaşayan milyonlarca müslümandan ancak üçyüz kişiyi biraraya getirebilmişlerdir ki, içlerinden çoğu da saf insanlardır. İşte bu sunî kutuplaşma Le Pen için kaçırılmaz bir fırsattır. Le Pen ile S.O.S. ırkçılık akımının paralel büyümesine çarpıcı bir işarettir. Harlem Desir'in basındaki yükselişi ve hareketine hükûmetin tanıdığı imkânların bolluğu, mücadele etmesi gereken hasmı Le Pen'in ve Millî Cephe'nin yükselen grafiğini takip etmektedir. Neden? Çünkü burada da Le Pen'in oyununa gelinmekte, ırkçılık ve yahudi aleyhtarlığı sanki onun hareketinin bir konusuymuş gibi algılanmaktadır. Hitler ve Nazizm, yani entegrizmin en âli ifadesi, Versailles antlaşmasının Alman halkına dayattığı sıkıntıları ve gurur kırıcı şartları bir adamın istismar etmesi üzerine doğmuş değildir. Yalnızca, tıpkı bugün IMF ve "Dünya Bankası'nın" düzenleyici politikalarının "dayattığı sıkıntılara ve gurur kırıcı şartlara karşı Üçüncü Dünya ülkelerinde entegrizmin ve isyanların doğması gibi. Hitler ve Nazizm, önlerinde bir çıkış ışığı göremeyen milyonlarca alman işsizın öfkesinden doğmuştur. Hitler iktidara bir darbe sonucu değil, çoğunluğun oylarını elde ettiği "demokratik" seçimlerden sonra gelmiştir. İşsizliği

ve hizmetkârlığı sona erdireceğini vaadettiği milyonlarca işsizinin sesini kendine doğru çevirebilmiştir. İşsizlik sorununu Hitler kendince halletmiştir. Önce işsizleri silahlanma uğruna birer işçi olarak çalıştırmış, sonra da onları birer nefer, sonunda da birer ceset haline sokmuştur.

İleriye dönük bir projesi bulunmayan, iktidara gelmek veya iktidarı korumak için birbirleriyle kısır çekişmelerin içine girmiş siyasi partilerin karşısında, onların bu didişmelerinden ve yaptıkları yolsuzluklardan bıkmış olan halkın nabzını iyi tutan Hitler'in demogojisi inandırıcı geliyordu. İdarecilerin karikatürümsü politikaları ve kitlelerdeki umutsuzluk, bu korku çiçeğinin büyümesi için verimli bir toprak ve gübre vazifesi görmüştür.

Şu anda Fransa'da bir irkilme ve köklü bir değişiklik olmadığı müddetçe, aynı sebeplerin aynı neticeleri meydana getireceği, benzer şartların mevcut olmadığı söylenebilir mi?

Hitler için "ırkçılık" ekonomik krizden istifade ederek iktidarı ele geçirmek hedefine matuf bir bahaneden başka bir şey değildi: 1933'de Almanya'da dokuz milyon işsiz vardır, Weimar parlamenter rejimi çözülmüş, partiler kokuşmuş, Versailles Antlaşmasının aldatıcı sonuçları halk tarafından görülmüş, bir kelime ile inandırıcı bir toplum projesi oluşturamayan partiler karşısında halk, işsizler ve gençlik tam bir umutsuzluğa düşmüştür. Bu bir "Nihilizm" devrimiydi. Bütün değerlerin yok olduğu bir dönemde kendini açıkça böyle isimlendirebilen en bayağısından halk istismarcısı demogojinin bir neticesi olarak topluma bir gelecek ve perspektif oluşturamamanın yarattığı milyonlarca umutsuzu bir araya getiren bir nihilizm devrimi.

Le Pen'e hayat veren benzerliklerin aynen bugünkü durumu.

Hitler sözde "liberal demokratların" her türlü müdahalesini daha işin başında kendini "bolşevik aleyhtarlığı" şam-

piyonu ilân ederek tesirsiz bırakmayı bilmıştır. 24 Aralık 1936'da Fulda'da toplanan Alman piskoposları şu çağrışı yapacaklardır. "Reich şefi ve şansölyesi Adolf Hitler, Bolşevizm'in bir çığ gibi büyürerek gelişini zamanında görmüştür. Kendini, Alman halkını ve bütün Batı'yı bu korkunç beladan kurtarmaya adanmış bulunmaktadır. Alman piskoposları, Reich şefini bu mücadelesinde dinî sahada sahip olduğu bütün imkânlarıyla desteklemeyi bir görev addetmektedirler." Aynı mantıkla, Bolşevizme karşı verdiği savaşta Hitleri daha da yüreklendirmek için, Daladier ve Chamberlain 1938'de Münih'de Çekoslavakya'yı Almanya'ya terk ederek, Avrupa'nın işgali için gerekli olan anahtar da böylece eline vermiş oldular.

Milliyetçilik ve ırkçılık Hitler için Avrupa'ya hükmetme hedefinin birer ölçüsüydü. Yahudi'yi hem büyük malî çevreleri hem de Bolşevizm ile özdeşleştiren odur. Şamar oğlanı olan yahudi, Almanya'nın yaşadığı bütün uğursuzlukların sebebiydi. Tıpkı bugün Le Pen için Magrip'lilerin işsizliğin, konut eksikliğinin, güvensizliğin vb. sorumluları olmaları gibi.

Le Pen'de basitce bir "yahudi aleyhtarlığı" görmek aynı oyalanmanın içinde olmak ve aynı kuruntuyu paylaşmak demektir. Ona karşı yürütülen politikayı eyleminin değil de sözlerinin etrafında kutuplaştırmak anlamlı. Basın milyonlarca göçmeni sınır dışı etme gibi somut tekliflerini bir kenara bırakıp "detaylara" daha çok yer vermektedir.

Le Pen'in aşağılık bir şekilde ifade ettiği yahudi aleyhtarlığı ile Fransız'ları Mağrib'lilerin karşısına dikmek için yaptığı sistematik eylemi aynı planda ele almak mânâsız. Zira Mağrib'liler Le Pen'in gerçek hedefidir ve bu konuda Arap göçmeni iş dünyasında, konut temininde kendine rakip olarak gören veya ona potansiyel suçlu olarak bakan milyonlarca saf insanı harekete geçirebilir.

Akıl hocası Julien Dray ve Bernard Henri-Lévy'nin ustaca uzaktan kumanda ettiği Harlem Desir ve S.O.S. ırkçılık akımının saptırıcı rolünde kavganın gerçek merkezini başka yerlere kaydırma vardır. Bu harekete iyi yüreklilikle katılan kitlelerin düşüncesi hiç de böyle değil. Bu oyalama saptırma taktığının en belirgin örneğini Carpentras'daki kutsal değerlere saldırı olayına karşı yapılan gösteride görüyoruz.

Dev boyutlu bir seferberlik.

Kime karşı?

Soyut bir düşünceye, ırkçılığa karşı. Çünkü bugün bile kimse eylemin sahibi kim, bilmemektedir.

Fakat kimin için yapıldı bu eylem? Hergün onlarca insanın katledildiği İsrail devleti bayrakları dalgalanıyordu eller üzerinde. Bu tür bayrakların taşınmasını bir tek Mme Veil beğenmemesi cesaretini gösterdi ama bu cesaretinden ötürü de hemen ertesi günü kınandı. Lübnan'ın Sabra ve Şatila kentlerinde yapılan katliamların ertesi günü, yani 27 Eylül 1982 Çarşamba günü *Le Monde* gazetesinde çıkan yazar Tahar bin Cellun'un düşüncelerini hatırlatmanın tam sırası: "Hep tekrar ede gelen öyle çakışmalar var ki, sonunda önemli birer gösterge oluyorlar. Artık bugün Avrupa'da yapılan yahudi aleyhtarı bir saldırının nereye yaradığı ve bu suçun kimin işine geldiğini çok iyi belirtmektedir."

Carpentras'daki alçak saldırının Hayfa'da yedi Filistinli işçinin öldürüldüğü günlere rastgelmesi şimdiye kadar görülmemiş bir ince hesap işi. İşgal ordusu tarafından Filistin'de öldürülen onbeş yaşından küçük çocuk sayısı Amerika ve İsveç tarafından kurulan çocukları koruma komitesine göre yüz altmıştır. İntifada'dan bu yana ise, yedi yüz Filistin'li katledilmiştir. Carpentras'daki ürkütücü tahrik üzerine acaba birileri kalkıp da, İsrail'li yöneticilerin üç yüz Filistin köyünü mezarlıklarıyla birlikte buldozerlerin kepçeleriyle yer yüzünden silip süpürdüklerini hatırlatmadı mı?

Bastırma

Baskıcı metodun zararlı olduğuna dair en belirgin örnek, yahudi mezarlarına karşı işlenen bir suçu bahane ederek göçmenlere yüklenmek ve Le Pen'e vuruyorum derken sadece basın özgürlüğünü katletmekle kalmayıp, tarih araştırmalarını da yok etmektir.

Böylelikle ister istemez istisnai hal kanunlarına başvurulmaktadır. Carpentras olayının sonuçları incelenmeye değer mahiyettedir. Bir kere sosyalist parti göçmenlere oy hakkı tanıyan kanun yasasını geri çekti, her ne kadar olayla bir ilgisi olmamasına rağmen. İkincisi, komünist parti şerir bir konsensüsün kurulması için inisiyatifi ele aldı ve hazırladığı kanun teklifiyle İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili tarihi hakikatleri hakimler kurulunun kararlarına terk etti ve tarihçileri Nurenberg dâvâsının sonuçlarını tartışmaktan menetti.

Geçen asrın demokratlarının dediği gibi "hürriyeti öldüren" "şerir kanun" gereğince 1881 basın hürriyetine ait kanuna 24 nolu bir karar eklenir: "8 Ağustos 1945 Londra antlaşmasına ekli, Uluslararası Askerî Mahkemenin 6. maddesinde ifadesini bulan insanlığa karşı işlenmiş bir veya birden çok suçların varlığını inkâr edecek olanlar (...)öngörülen cezalarla cezalandırılacaklardır. (...)”

Tarihi hakikat artık bundan böyle resmileşmiştir. Ve dokunulmazlığı vardır. Kanun tarafından kutsallaştırılmış ve İkinci Dünya Savaşı tarihi hakkındaki gerçeğin kesin ve yanılmaz ilkesi haline gelen Nurenberg Mahkemesinin kararlarını hiçbir şekilde tartışma konusu yapamayacaktır. Tarih boyunca hiçbir ülkede bir mahkemenin hiçbir kararı böylesine azizleştirilmemiştir.

Oysa, bizzat kendi hakimlerinin ve kurucu üyelerinin itiraflarıyla, Nurenberg mahkemesi "istisnai bir mahkemedir" ve "savaşın son eylemidir". Birleşik Devletler başsavcısı

Robert H. Jackson, 26 Temmuz 1946 oturumunda şöyle di-yordu: “Müttefikler halen Almanya’da savaş durumundadır. Askeri bir mahkeme olması hasebiyle, bu mahkeme müttefik milletlerin savaş gayretlerinin devam ettirilmesini temsil et-mektedir.” Bu mahkemenin statüsü şöyle belirlenmişti: “19. Madde: Mahkeme delillerin ortaya konmasına ait teknik ku-rallarla kendini bağlamayacaktır. Şekilci olmayan ama mümkün olduğu kadar hızlı bir yargılama usulünü kabul edip uygulayacak ve ispat edici bir değeri olduğuna inandığı her vasıtaya başvuracaktır. 21. madde: Mahkeme delilinin herkesçe biliniyor olmasına bakmayacaktır. Ama olayları bil-gi mahiyetinde saklayacaktır. Birleşmiş Milletler Hükûmet-lerine ait resmî raporları ve dökümanları doğru deliller ola-rak da kabul eder”.

Bir Sovyet raporuna inanacak olursak, Auschwitz’de ölenlerin sayısı dört milyondur. Auschwitz’e dikilen anıta ka-zınan ve herkesin hafızasında yer eden rakam bu. Kudüs’de-ki Yad Vachem müzesi ise, “Günümüzün Tarihi Enstitüsü” müdürü Frangois Bedarida’ya göre gerçeğin çok üstünde bir toplu ölüm veriyor. (23 Temmuz 1990 tarihli *Le Monde*). Oy-sa Auschwitz müzesi “Dört milyon rakamının hiçbir ciddi te-mele dayanmadığı için kabul edilemeyeceğini” gösteriyordu. (19 Temmuz 1990, *Le Monde*) Eğer bir de en yeni araştırma-lara ve en emin istatistiklere kulak verecek olursak, Ausc-hwitz’de yaklaşık bir milyon kişinin hayatını kaybettiğini öğ-reniriz. Bugün uzmanların üzerinde anlaştıkları ölü sayısı 950.000 ila 1.200.000 arasında değişmektedir. Bu da zaten korkunç olan bu rakamlara en yakın sayı olarak bir milyon üzerinde mutabakatı kuvvetlendirmektedir. Üç milyon daha az ölü, kim sevinmez buna?

Günümüzün Tarihi Enstitüsü müdürünün de hatırlattı-ğı gibi hiçbir uzman tarafından inkâr edilmeyen bu tarihi olaylar, içlerinde ırkçılığın ve Hitlerin yahudi düşmanlığının

kurbanı yahudilerin de bulunduğu İkinci Dünya Savaşı sırasında 60 milyon insanın ölümüne ve sayısız acılara sebep olan Nazi suçlarını hafifletmek gibi rezil girişimlere yol açmamalıdır.

Fransa işgal edilir edilmez Hitler dehşetine karşı duruş, 14 Eylül 1940'da tutuklanış ve Yahudi düşmanlığına karşı birliğin kurucusu dostu Bernard Lecade ile üç sene boyunca aynı kampta yaşamış olan bu satırların yazarı kendi kişisel tecrübesiyle bu konuda şahitlik edebilir Çıplak gerçeğin bizzat kendisinde amansız bir suçlama bulunur. Onda ne bir abartma ne de bir eksilme vardır.

"Uzmanların"... yani "revizyonistlerin" sayısı tuhaf bir şekilde artmakta. Çünkü 1990 mayısında çıkarılan o şerir yasa uyarınca Nurenberg Mahkemesi kararları kabul edilmelidir. Oysa 21. madde "Birleşmiş Milletler Hükümetlerinin resmî raporlarını ve dökümanlarını doğru deliller olarak ele almaktadır." İşte size Sovyet raporu ve Auschwitz ve Yad Vachem'deki mermere kazınan ve "ulusların hafızasına" işlenen "dört milyon" rakamı.

Nurenberg mahkemelerinin kararları, diğer olağan mahkeme kararlarında olduğu gibi, birer ictihad teşkil edemeyecekler, ama tarihî araştırmalara, bu araştırmaların tartışılmasına, neşredilmesine veya basında söz edilmesine adli takibat cezası ile asılamaz sınırlamalar getirmekle ilkeli bir değeri ifade edeceklerdir.

Böyle bir oylamanın aldatıcılığını ölçmek için artık kanunun pençesinde olan iki kitaptan bahsedelim. Buraya alacağımız metinler İsrail tezlerinin kayıtsız şartsız ve en ateşli savunucularına ait iki kitaptan alınmıştır ki, isimleri bile yazarlarının niyetini çok açık ortaya koymaktadır: Lean Polikov'un *Nefretin Dua Kitabı* ve Gerard Reitlinger'in *Nihai Çözüm* adlı eserleri.

Eserinin ilk baskısında (1951) Poliakov "Topyekün im-

ha planı görüşüne gelince üç veya dört ana oyuncu öldü. Hiçbir döküman kalmadı. Belki de hiç olmadı” diye yazarken mahkemelerin bir imha planının varlığı üzerinde “şüpheler uyandırmaları” işten bile değildir. 1979 son baskısında ise Polikaov “revizyonizm” suçu işlemektedir: “Yahudi meselesine nihâî çözüm” düşüncesinin oluşumuyla ilgili gelişmelere ait dökümanlar eksik. Buraya kadar yahudileri imha etmek için emir kimin tarafından ne zaman ve nasıl verildi, bunu söylemek oldukça zor”.

Nihâî Çözüm kitabını yazan Gerard Reitlinger’i de İsrail tezlerinin en katı savunucusu olarak mahkemeler anabılır. Bütün çalışmalarına rağmen yahudi kurbanlarının sayısını 4.500.000’un üstüne çıkaramamaktadır. Nurenberg Genel Savcısı’nın ortaya attığı altı milyon rakamına ulaşamayan bu yazarın “Kanun gereği insanlığa karşı işlenmiş bir veya birden çok suçu inkâr etmek” suçundan adalete verilmesi gerekecek. “Altı milyon” demeyerek nazi cinayetlerini küçültmeye çalışmak, hatta Hitleri masum ilân etmek ve neo-nazizm çalışmaları yapmakla suçlanabilecektir. 1972 yılında çıkarılan kanunu daha da ağırlaştıran bu kanunun zararlı olduğuna ben şahsen tanıklık edebilirim.

17 Haziran 1982 tarihinde papaz Michel Lelung ve papaz Matthiat ile birlikte “İsrail’in Lübnan’a Saldırılarının Nedeni” adlı bir makaleyi *Le Monde* gazetesinde yayınladık. Bunun üzerine “yahudi düşmanlığı ve ırk ayrımını teşvik” ile hakkımızda dâvâ açmaya kalkıştılar. Dâvâ 3 kere reddedildi ve tazminat ödemeye mecbur kaldılar. 24 Mayıs 1983 tarihli Paris Mahkemesi’nin kararı şöyledir: “Bir devletin politikasını ve bu politikanın ilham aldığı ideolojinin yasal çerçeveler içerisinde kalınarak tenkit ediliyor olması ve herhangi bir ırkçı teşvik unsurunun bulunmayışı nedeniyle dâvâ reddedilmiş olup davacılar tazminat ödemeye mahkûm edilmişlerdir.” Tabii bu kararı, yöneticisi Jacques Fauvet’in bizimle

birlikte suçlandığı gazete dışında hiçbir gazete yayınlamadı. Şimdi ise cevap hakkını ancak bazı derneklere tanıyan yeni şerir kanun sayesinde Yahudi düşmanlığına karşı birlik, kim yahudi düşmanı kim değil ve kim hakkında soruşturma açıldı, buna karar verme hakkına sahip oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında altmış milyon insanın ölümüne sebep olan Hitler bu kanuna göre, insanlık suçunu tabii sadece yahudilere karşı işlemiş addediliyor. Nazi mezalimi geniş bir yahudi katliamından başka bir şey değildi. Bütün diğer suçlar sıradan “savaş suçları” sınıfına giriyordu ki, bunlar da 26 Aralık 1964 kanununa göre zaten zaman aşımına uğrayan suçlardır. Resmî tarih bu doğmaya saygı duyulmasını istiyor artık.

Öğrenciler veya araştırmacılar kutsalın kutsalı bu kitapla yetinmek zorunda kalacaklar.

B) Gerçek Çözümler

Her cinsden entegrist kanserlerin sebep oldukları problemlerin gerçek çözümleri nelerdir?

Bir kere politikalarda radikal bir değişiklik şart. Üçüncü Dünya'ya Avrupa'ya, işsizliğe ve sosyal politikanın bütününe, hem kendimizin hem de başkalarının kültürlerine karşı bakışlarımızı değiştirmeliyiz. Bu dört problem birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Göçmenler Meselesi:

Entegrizm ve Entegrasyon

Göçün sebepleri:

En yoğun göç dalgaları 1945 İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren 1974'deki ekonomik krizin başlangıcına kadar olan zaman dilimi içinde gerçekleşti.

Fransa'da Eğitici Enformasyon Merkezi tarafından “Göç eylemi” üzerine hazırlanan dökümanda (s. 35) ilk ana

olgu olarak “sanayileşmiş ülkelerin göçün en büyük sorumluları” oldukları zikredilir.

Geleneksel ekonomik sistemlerin ve sömürge ülkelerdeki yapıların tahribatı şu anlayışın doğmasına yol açtı: Ham madde ve düşük ücretli el emeği deposu olarak kabul edilen sömürge ülkelerindeki madde ve insan zenginliklerinin yağmalanması, metropolde üretilen mallar için buraların birer pazar olarak görülmesi, bu ülkelerde kendi öz kültürlerinin ve ekonomilerinin çözülmesine yolaçtı, ve bu ülkelerin her türlü faaliyetleri metropolün ihtiyacına göre şekillenir oldu.

Geçmişin dürtmelerine maruz kalmaktansa yeni bir gelecek icad etmeyi yeğlemek herşeyden önce göç meselesinin zamanımızın ana problemine ait özel bir keyfiyeti olduğunu kabul etmektir. Nedir bu ana problem? Üçüncü Dünya ile olan ilişkiler, bir diğer ifadeyle eski sömürge insanlarıyla olan ilişkiler. Göç, evimizdeki Üçüncü Dünya'dan başka bir şey değildir.

Gelecek ile ilgili meselelerimizi ciddiyetle ele almak için, bugün içinde bulunulan durumu doğuran göçün sebeplerini hatırlamak ve bu durumun bir bilançosunu çıkarmak lâzım.

Yeniden yapılanmayı gerçekleştirebilmesi için Fransa'yı 1945-1974 yılları arasında binlerce yabancıya kucak açmaya iten üç ana sebep var. İlk olarak Avrupa'da savaş neticesinde insan kaybının yüksek oluşu, buna mukabil Fransa'da iki savaş arasında doğum oranlarının çok düşük gerçekleşmesi ister istemez yabancı işçinin ülkeye davet edilmesini gerektiriyordu.

İkinci olarak, çöpçülük, inşaat, demir-çelik veya otomobil sanayinde “montajcılık” gibi işlerde çalışacak Fransız'ların artık bulunamaz oluşu geliyordu.

Üçüncü olarak ise, sömürge ülkelerindeki ekonomilerin çözülüşü ve bunun neticesinde fukaralığın ortaya çıkışı, işsiz

kitleleri para kazanma umuduyla yabancı ülkelere göçe zorlaması geliyordu. İlk dalgaları da dolayısıyla Kuzey Afrika ve Kara Afrika'dan gelen insanlar oluştuyordu.

Eski "sömürgelerin" siyasî bağımsızlıklarını kazanmaları gelişmiş ülkelere bağımlı olma eğilimlerini pek değiştirmemi. 1963'de Fas ve Tunus ile daha sonra da işçi alımını Fransız kuruluşu ONS kanalıyla değilde Cezayir İşçi Bulma Millî kurumu ONAMO'nun yapmasını kabul ettiren Cezayir ile antlaşmalar imzalandı.

1973'de ekonomik konjonktür birdenbire tersyüz olur. Kriz hemen hemen bütün sanayi sektörlerine darbe indirir. Bunun da dışında 1945 ile 1965 arasında Fransa'da doğumların hızla artmasıyla çocuklar büyüyerek tam da işlerin durduğu bir anda iş dünyasına çıkıverdiler. Meseleleri hep tek taraftan kendi ihtiyaçları cephesinde ele alan hükümet 3 Temmuz 1974'te göçü durdurma kararı alır, ve bu arada da göçmen işçileri ülkelere geri göndermenin çarelerini düşünmeye başlar.

1982'den bu yana Fransa'da çalışan yabancı işçi sayısı hep aynı rakamdadır. 1989 eylülünde çıkan "Fransa'daki göçmenler ve yabancılar" dökümanına göre dört buçuk milyon göçmen işçi var. Bunlar arasında çoğunluğu Avrupalı göçmenler oluşturuyor: %56 Avrupalı'ya karşılık %39 Kuzey Afrika ve Kara Afrika kökenli.

Peki bu insanlar nasıl yaşıyorlar?

Şüphesiz hepsi de tali görevlerde bulunuyorlar.

İçlerinden %85, 8'i işçi, bunların da %13,4'ü inşaat işçisi, %34,5 vasıfsız işçi %37,9'u vasıflı işçi, ustabaşı veya yönetici olan sadece %4,7'si.

Bu tabloya göre bir takım neticeler çıkarabiliriz. Meselâ barınma konusunu alacak olursak bu işçilerin %43'ü döşeli ev veya odalarda %17'si ise bakımsız yerlerde kalıyor. Dolayısıyla %60'ı çok kötü barınıyor denebilir. Diğer taraftan,

özellikle 25 yaşın altında olanlar ile toplumda işsizlikten en çok nasibini alan kesim yine bu insanlar. Bu arada iş kazaları oranı millî ortalamanın neredeyse iki katıdır göçmen işçiler arasında ve en çok iş kazası da Mağribliler de görülmekte, çünkü (inşaat, gece işleri vs. gibi) kaza riskinin yüksek olduğu işkollarında çalışmaktadırlar.

Sağlık konusuna gelince, meselâ göçmen işçiler arasında çalıştıkları iş ortamları ve barındıkları yerler hesaba katıldığında Fransız'lara göre altmış kere daha çok veremliye rastlanmaktadır. Bunun da sebebi yetersiz beslenme, gayrı sıhhi evler, uykunun ve sağlıklı bir yaşamın çok zor olduğu kalabalık aile yapıları.

Bütün bunlara intibak zorluğundan meydana gelen hastalıkları ekleyiniz. Mide, bağırsak, ülserleri, depresif hal-ler, akıl hastalıkları gibi moral bozukluğuna dayalı hastalıklar olarak hayat şartlarına karşı fiziksel tepkileri görmekteyiz.

Bundan başka göçmen çocuklarının okul hayatı da, büyük ekseriyetle maalesef başarısızlıkla son bulmaktadır. Herşeyden önce bu öğrenciler de fakir Fransız ailelerinin çocuklarının karşı karşıya kaldıkları handikapı yaşayanlar, sonra buna bir de dil problemi ekleniyor, yaşam biçimine ayak uydurma zorlukları ve eğitim sisteminin farklılığı neticede onları köklerinden söküp alıyor.

Bu Problemler Karşısında Fransızların Tepkisi

Fransızların büyük çoğunluğu bu problemleri anlamalarını sağlayacak hiç bir eğitim almamışlardır. Ne okul yayınlarından, ne basından.

İslâm ve Batı derneğinin yaptığı gibi Fransa'da okul kitaplarına konan bilgileri tenkitçi bir analize tâbi tuttuğumuzda, İslâm imajının çocuklara nasıl bir karikatürsü şekil

içinde takdim edildiğini görür ve bu bilgilerin İslâm'ı anlamaya, onunla diyaloga girmeye ne büyük engel teşkil ettiğini tespit edersiniz.

İşte size birkaç örnek:

—İslâm tek tanrılı (Allah) “yepyeni bir din” olarak tanıtılıyor. Yahudi – Hristiyan geleneğine Roma’lıların Jüpiter’i kadar uzak gösteriliyor. Bu da yahudilerde, hristiyanlarda ve müslümanlarda ortak olan İbrahimî vahdaniyet şuuru-
nun kazanılmasını engelliyor.

—İslâm tamamen ruhanî bir fenomen olarak tanıtılıyor. Bu da İslâmî cemaatin orijinalliğinin idrakini engelliyor ve imân kısmı çıkartılan müslümanca yaşam tarzının folklorik olarak değerlendirilmesine yol açıyor.

—Bu “ruhaniyet” diyen başka bir kitap, “her insanın kaderini önceden tespit etmiş olan” tek bir tanrıya inanç esasına dayanır. Böylelikle küçük Fransız’ların kafalarına müslüman denince “mütevekkil, kayıtsız, kaderci bir insan imajı” sokulmuş oluyor.

—Arap-İslâm kültürü kendi hususiyetiyle ne yazıkki, bilinmiyor ve sanki geçmiş döneme ait bir mirasın batıya aktarılması gibi tanıtılıyor. Sadece öyle olsaydı zaten müslümanlar tarih sahnesinden çekilmiş olurlardı. Ve bu ölü medeniyetten öğrenilecek hiçbir şey de olmazdı. İşte böyle bir bakış açısı diyalogu imkânsız kılıyor (madem ki, diğerinden alınacak hiçbir şey yok, diyaloga ne gerek var) ve vasıfsız müslüman göçmenlerin olası tek “medeniyet” Batı medeniyetine entegre olmaları gerektiği düşüncesine hak verdiriyor.

“Okul eğitimi dünya halklar ve medeniyetlerinin birbirlerini anlamalarını ve birbirlerinin yaşam tarzlarına, birbirlerinin sosyal yapılarına saygı göstermeyi teşvik edici ana unsurlardan biri olmak zorundadır” diyen 1974 UNESCO talimatlarından ne kadar uzakta olduğumuzu gösteren bu tür örnekleri çoğaltmamız mümkün. Bir de buna, okuldan sonra

iletişim imkânlarını daha da çok kilitlemek üzere basın ve radyo televizyonun bayrağı kapışını ilave ediniz.

Göçmen işçiler söz konusu oldumu, savunmasız bu insanların üzerine abartılı bir şekilde yüklenen bu kamuoyu oluşturma merkezlerinin büyük manevraları hemen kendini belli ediyor. Renault-Fins fabrikasında çalışan 15.000 işçiden 8.000'i göçmen ve bunların da 5.000'i müslüman, Renault-Billancourt fabrikasında 12.400 işçiden 7.000'i göçmen ve bunların da 5.000'i müslüman; Talbot- Paissy fabrikasında 16.000 ücretliden 7.000'i göçmen ve bunların da 6.000'i müslüman; Citroen-Aulnay fabrikasında 5.300 işçiden 4.000'i göçmen ve bunların da yaklaşık 3.000'i müslüman.

Ücretleri veya çalışma şartları onların niçin greve gittiklerini pekâlâ açıklamaya yetmekte iken medyalar ve güç odakları hep dışarıdan gelen “gizli bir orkestra şefi” efsanesini işlemeyi yeğlemektedirler. Bir zamanlar bütün grevlerde “Moskova’nın parmağı” var deniyordu, bugün ise “Humeyni’nin işi” veya “İslâmî entegrizm”. Yapılmak istenen, şartlı bir ret refleksi oluşturarak, göçmen işçiler gidince işsizlik probleminin çözüleceği düşüncesine Fransız’ları inandırmak.

Alın size okkalı bir yalan. Çünkü göçmen işçilerin işgal ettikleri işler üzerinde yapılan bir araştırma, bu işlerin %85’ine Fransız’lardan aday çıkmadığını göstermektedir. 2.500.000 göçmenin geri gönderilmesi 450.000 iş imkânı açacak ve geriye kalan %85’lik kesimde çalışacak Fransız olmayacağından ekonomimiz derin bir şekilde yara alacak. İşsizlik o zaman eksilmez daha da artar.

Bugün görülen neo —ırkçı ve neo— faşist gruplaşmalarındaki gibi geleceğin “Fransa Fransızlarıdır” sloganında ve yabancıların sınır dışı edilmelerinde olduğu fikrine Fransız’ların kanmasına seyirci kalınması ne vahim bir hata. Bu göçmenlere ya ülkeyi terkedeceksin ya da benim içimde eriyip gideceksin demekten başka bir şey değildir.

1981-1985 yıllarını kapsayan VIII. plan için hazırlanan “İş ve İş İlişkileri” raporunu kaleme alanlar “göçmen işçilerin Fransız ekonomisindeki yapısal rolüne” dikkat çekerek şu uyarıda bulunmaktan geri duramazlar: “Kendi istekleriyle ülkelerine kesin dönüşe teşvik edilenlerin sayısı artık birkaç yüzbini aşamaz... Aksi takdirde Fransa yarın doldurulması için yeniden çağrıda bulunacağı bir insan gücü boşluğu ile karşı karşıya kalır.”

Bir an için geleceğe dönük iki hipotez üzerinde kafa yoralım. Birinci hipotezde göçmen işçilerin geri dönmesini, ikinci hipotezde ise Fransız toplumunda geleceğin nasıl olacağını ele alalım.

“Dönüş” Hipotezi

Hükûmet 1977’de “dönüşe yardım” adı altında bir politika uygulanmasını kabul etti. İki ay içinde Fransa’yı terketmesi şartıyla her göçmen işçiye onbin frank verilecektir. Fakat büyük bir işçi kesimi için böylesine bir dönüşün neticeleleri hiç de iç açıcı değildi. Ülkesine dönecek orada yeniden işsiz kalacak, vatandaşları tarafından ayrıcalığı olan bir rakip gibi görülecek, bir yerde hükûmetin gözünde muhalif olarak değerlendirilecek, kısaca bu çözüm çözüm olmayacaktır. Bu teşvik kimin işine yarayabilirdi, işte biraz tasarruf edebilmiş olan verilen bu parayı da ekleyerek kendine bir taksi alabilen veya sahip olduğu mesleğini yapabilecek olanlara. Bu gibileri çok yaygın değildir ve ülkeleri için de büyük bir mânâ ifade etmezler. Görüldüğü gibi her halûkarda Fransa’nın işsizlik problemi çözümlenmiş olmamaktadır.

Sınırlı sayıda da olsa kesin dönüşlerin etkili olabilmesi şu üç ana şarta bağlıdır.

—Geldikleri ülkelerin ihtiyaç duyduğu iş kollarına uygun bir kesin dönüş organizasyonu yapılmalı.

—Bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için işçileri mesleki eğitim stajından geçirmeli.

—Ülkelerine döndüklerinde derhal bir iş sahibi olacakları garantisi verilmeli.

Bu yolda önemli bir adım 18 Eylül 1980 tarihinde yapılan Fransız Cezayir anlaşmasıyla atıldı. Ancak gerçek mânâda uygulama Millî Dayanışma bakanlığının 3 Mart 1982 tarihli sirkülerleri ile başlayabilmiştir. Kesin dönüş yapmak isteyenlere üç imkân sunuldu. Ya öncekilere nispetle daha dolgun bir kesin dönüş ödeneği alacaktır. Ya Fransa'da iken bir mesleki eğitim stajı görecektir ve böylece Cezayir, işçi ülkesine dönünce kendisiyle iş akdini imzalayacaktır. Ya da kendi küçük işletmesini kurmasına yardım edilecek ve gerekli alet edevatı Fransa'dan satın alması için kolaylık sağlanacaktır.

Bayan Georgina Dufeix'nin Cezayir hükûmeti ile bu işbirliği ve kuralların insancillaştırılması uğruna özellikle gösterdiği gayretlerle hatırı sayılır bir ilerleme kaydedildiği inkâr edilemez. Bununla birlikte de burada da iki engelle karşılaşılır. Bir kere, bu çözümler göçmen işçilerin küçük bir azınlığına hitap ediyordu ve ne Cezayir de ne de Fransa'da hiçbir problemi çözmeye yetmiyordu. Diğer taraftan, bütün bu tedbirler tam "Batıya" uygun olarak çok ferdî çözümler getiriyordu. Oysa ki İslâm'ın cemaat ruhunu hesaba kattığımızda bir başka formül bulunması gerektiği ortaya çıkıyordu. Meselâ, kişilere bir takım paralar verileceğine, tarım aletlerinin bakım ve kullanımı ile ilgili kooperatifler kurmayı düşünen veya başka bir işletme açmak isteyen kuruluşlara yardım yapılabilirdi. Böyle yapmanın bir diğer faydası ilgili hükûmetin kendi öz kalkınma programına uygun bir işletme için onayı da alınmış olacaktır. Mesleki eğitim de, öyle ferdî terfi için bir yol olarak değil de, üretim veya hizmet sektöründe organik birimlerin kuruluşu için düşünülmelidir.

Bütün bu iyileştirmeler ana problemi yani göçmen işçilerin ezici çoğunluğunun problemini çözmeye yetmiyordu. Özellikle de İtalyan, Portekiz, İspanyol gibi hıristiyan menseli genelde de katolik olan Avrupalı göçmenlere nazaran medeniyet ve din farklılığından ötürü problemleri daha bir keskinlikle yaşayan müslüman göçmenlerinkini.

İnsanî yüzlü bir geleceği birlikte kazanabilmenin ana şartı hiç bir kimseyi şu gayri insani alternatifte mahkum etmemekten geçer: Ya gitmek, ya da bütün kimliğini kaybetmek pahasına kalmak için Batı'nın dünya görüşünü ve hayat tarzını kabullenmek. Aksine, kalmak ve görünüşte kimliğini korumak ise kendini toplumdan tecrit etmek ve marjinalleşmek demek. Kısaca ya entegrasyon ya entegrizm, başka seçenek yok.

Entegrizm ve entegrasyon biri diğerini reddeden iki bakışlımı davranıştır. Bu, bir başkasını, kendisine ait olan herşeyini reddederek, onun bizim dünya görüşümüze ve hayat tarzımıza dahil olmasını istemektir, sanki ondan öğreneceğimiz hiçbir şey yokmuş gibi. Bu bir başkasına ait olan herşeyi reddederek, kendi bütüncül kimliğimizi muhafaza etmek bahanesiyle kendimizi kendi hususiliğimiz içine hapsetmektir, sanki diğerinden öğreneceğimiz hiçbir şey yokmuş gibi.

Biri ve diğeri her iki aşırı uç da böylece fakirleşip giderler.

Üçüncü Dünya ile Olan İlişkilerde Gerekli Değişiklik

Kültür ve kültürler arası diyalog problemleri, Üçüncü Dünya ile olan siyasi ve iktisadi ilişkilerimizde köklü bir değişikliği, gerçek bir diyalogu tek başına mümkün kılacak bir değişikliği içermektedir.

Üçüncü Dünya ile entegrizm ve reddetme tepkileri do-

ğurmayacak bir ilişkiler zincirini oluşturmak için halen koyduğu kuralları geçerli olan (IMF) Uluslararası Para Fonu'nununkinin tam karşısı bir tavrı takınmak gerekir.

IMF politikası eski sömürgecilik nöbetini devralmış zengin ülkelere hizmet eden kollektif sömürgecilik politikasıdır. Bu politikanın askerî işgale ve yönetimin doğrudan doğruya metropolden yürütülmesine ihtiyacı yoktur. Onun hakimiyet vasıtaları esas olarak ekonomiktir. Verdiği borçlara karşılık şart olarak, borcun faizlerini garanti altına almaya yönelik bir iktisadî düzelme politikasını” borçlu ülkeye dayatır.

Bu “iktisadî düzelme” programında neler var? İthalatı zorlaştıran buna mukabil ihracatı teşvik eden paranın devallüasyona uğratılması; kamu harcamalarının, özellikle de sosyal nitelikli olanlarının acımasızca kısılması; beslenmeye ait olanları da dahil olmak üzere tüketim sübvansiyonlarının uygulamadan kaldırılması; kamu iktisadî kuruluşlarının özelleştirilmesi ve/veya (elektrik, su, taşımacılık, vs) fiyatlarının arttırılması; “talep yönetimi”, diğeri bir ifadeyle ücretlere tavan uygulaması getirerek tüketime kısılması; kredilerin azaltılması, vergilerin ve faiz oranlarının yükseltilmesi bütün bunların da enflasyon oranını düşürmek maksadıyla yapılması.

Sosyal bütçelerin sürekli küçülmelerini isteyen IMF, buna karşılık askerî harcamalarda asla indirim talep etmemektedir. Bir halkı iligine kadar kurutmak için bundan alâ askerî rejim mi olur?

En ağır borçların altına imza atanlar askerî diktatörlük dönemlerini yaşayan ülkeler olmuşlardır. Brezilya, Arjantin, Şili ki bu ülke nüfus başına 1540 dolar borç ile rakamı elinde tutuyor. Aynı şekilde Üçüncü Dünya'nın fakir ülkeleri için zengin ülkelerin ekonomilerine bağlanmış ve bu ekonomilerin büyümeleri için gerekli ihtiyaçlara cevap veren bir ekonomi oluşturmak üzere kalkınma modelleri geliştirmekte ve

dayatmaktadır. Böyle yapmakla IMF, geleneksel sömürgecilikten sonra, dünyanın üçte ikisinin az gelişmişliğinden diğerlerinin büyümesini gerekli netice olarak çıkarmaktadır.

1992 Avrupası bu durumu daha vahim hale sokacaktır. Bu “Avrupa”nın tenkiti, bazı Avrupa ülkelerinin (meselâ Fransa’nın) millî menfaatleri açısından “alt seviyede” sıkça yapıldı. Bu tenkidi bir de “üst seviyeden” yani dünya çapında, uluslararası camia zaviyesinde yapmalıyız. Bu Avrupa, Birleşik Devletlere ve Japonya’ya doğru olabildiğince açılacak, ama Üçüncü Dünya’ya karşı da olabildiğince kayıtsız kalacaktır. Yatırımlarını daha şimdiden önemli ölçüde azalttılar. Fransa yarı yarıya Almanya ise beşte dört oranında Afrika’ya olan yatırımlarını kısıtı. Ve doğuya verilen borçlar mütemadiyen Üçüncü Dünya’ya yapılan “yardımlardan” kesilmektedir. Herkes için bir intihar politikasıdır bu. Üçüncü Dünya’yı “marjinalleşmeye” yani daha açık bir ifadeyle iflasa ve açlığa sürükleyecektir ki, Dünya Bankası Afrika üzerine hazırladığı son raporda bunu dile getirmiştir. Zengin ülkeler için ise, borcunu ödeyebilecek kapasitedeki pazarlarını kendi elleriyle yok etmiş olacaklarından, daha önceleri hiç yaşamamış bir ekonomik krizin şartlarını da yine kendi elleriyle hazırlamış olacaklar.

Çözüm, Mabutu veya birkaç diğerleri gibi, halklarının kanlarını emenlerin borçlarını sıfırlamakta değil, IMF’nin karşıtı bir borç politikası izlemekte. Ödünç parayı veya yatırımları gelir getirecek işletmeler için devreye sokmalı. Yoksa IMF’nin yaptığı gibi, parayı ödünç veren ülkelerin menfaatine yarayacak yatırımlara yönelik verilmemeli. Nedir bu yatırımlar, silahlanma, nükleer santral yapımları, çevreyi korunç derecede kirleten büyüklükleri itibariyle delicesine projeler, yönetici ve parazit tüccarlardan oluşan şehirli azınlık için aşırı lüks malların ithalatı. Bütün bunların yerine halkın gerçek ihtiyaçlarına cevap verecek yerlere sarfedilmeli-

dir paralar. Meselâ, tarım sektörünü ele alacak olursak, uygun tohum seçimi ve tedarikiyle tahıl da kendi kendine yeterli hale gelmenin yollarını aramak, köylülerin alışkanlıklarına ve ihtiyaçlarına uygun tarım aletleri geliştirmek gibi. Bir kelime ile, tek-tip ziraat, giderek daha düşük fiyatla ham madde ihracatı ve tektip üretim oyunları ile bu ülkelerin Uluslararası Pazar'a olan bağımlılıklarını kurlmalarına yarayacak şartları oluşturmaktır gerekli olan. Bu kredilerin bir takım menfaat odakları veya yabancı alacaklılarla işbirliğine giderek ülkesini sömüren işbirlikçi bir iktidar tarafından bir kere daha yağmalanmaması için, ödünç paralar kullanıcıların ortak olduğu şirketlere veya teşkilatlara teslim edilmelidir. Bunlar yönetim kademelerinde ağırlık olarak kullanıcıların ve personelin bulunacağı, şehirli nüfusun gerçek sayılarına uygun oranda temsil edileceği ve etnik azınlıkların gireceği kooperatifler veya millî kuruluşlar olabilir.

Sağlık sektöründe, konut edindirmede, eğitimde ve her türlü sahada yerli kadroların formasyonunda yapılacak yatırımlarda da aynı yol izlenmelidir.

Alınan bu borç paralar ve yatırımlardaki öncelikli harcama sıralamasını tamamen değiştirmek bile, bu ülkelerde, halkın katılımı ile gerçek bir demokrasi ve tam bir kalkınma gibi ikili ve birbirinden ayrılmaz hedefin gerçekleşmesini sağlamaya tek başına yetecektir. Bu kalkınma toplum fertlerinin kalkınmasıdır yoksa ülke dışındaki zenginlerin ve onların ülke içindeki ortaklarının menfaatlerinin büyümesi değil.

Böyle bir proje sizce ütöpik midir? Sadece ve sadece "Üçüncü Dünya'cı" olanların manevî hissiyatlarının bir ifadesi midir? Kat'iyyen, zira bu proje aynı zamanda zengin ülkelerin uzun vadeli menfaatlerine de hizmet etmektedir.

Bayan Suzan George, La Decouverte Yayınları arasında 1988'de çıkan *Gırtlığa Kadar Borç* adlı eserinde (s. 369) bu

tekliflerin gerçekliğini vurgulamakta: “Bugün borç altında ezilen Üçüncü Dünya”, diyor, “Kuzey ekonomisinin bütün sektörleri ile uluslararası bankaların menfaatleri arasındaki tezatlardan faydalanmayı bilmelidir. Kriz ortamları bankaları daha da semirtirken, sanayiciler ve çiftçiler, Üçüncü Dünya makina teçhizatı ve gıda ithalatına fazla para ayırmadığı için satışlarda düşüş kaydediyorlar.”

Böyle bir proje dururken borç para vermek için “çok partili sistemi” tek şart olarak getirmek ne kadar istihzalı bir davranış. 1990 Haziran’ında yapılan Fransa-Afrika zirvesinde kıtanın en zalim, en ahlâksız ve halkı tarafından en çok nefret edilen despotlarından birine iki sene sonrasına randevu verildi. Bu demektir ki, bu despot, diğerleri gibi iki sene daha halkı karşısında Fransa tarafından korunacak.

Dünyanın üçte ikilik kısmını oluşturan bir müşteri kesimini iflasa sürüklemek ve onu borçlarını ödeyemez hale sokmak, fikir selâmetinden mahrumluktan başka bir şey değildir.

Buna karşılık, bugün görülen sapmaların da farkında olmak bir gerçekçiliktir. IMF ve Dünya Bankasının lutuflarına mazhar olan bir kalkınma modelini kabullensinler, benimsesinler ve taklit etsinler diye Üçüncü Dünya ülkeleri gırtlaklarına kadar borç batağına sürüklendiler. Bugün Fransa için acil olan “12’ler Avrupası” denen eski sömürgecilerin teşkil ettikleri “Avrupa Klübü”ne üye olmak yerine, dünyanın geri kalan kısmına çok kararlı bir şekilde yönünü çevirmek ve Üçüncü Dünya’ya karşı yapılması gereken bu politika değişikliğini süratle gerçekleştirmektir.

Banka hegemonyasına bir son vermeli ve borç faizlerinin ödenmesini isteyerek Üçüncü Dünya’yı sülük gibi emen ve onun dünya ekonomisinde aktif bir partner olmasını böylece önleyen kısa görüşlü Shylock politikasını da kaldırıp atmalı. Üçüncü Dünya ülkelerinde köklerini kendi tarihinden

ve kendi kültüründen alan ve halkın öz ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kendilerine has “kalkınma modellerini” desteklemeli.

Borç bakiyelerinin ödenmesini isterken ne olduğu belirsiz ekonomik yapıları ve giderek daha da eşitsiz olan mübadele oranlarını dayatan bankaların politikası karşısında her iki tarafında ihtiyaçlarını bir birine uyuşturmak için tek tercih budur. Üçüncü Dünya ülkelerinde de demokratik katılım ve kalkınma mümkün kılınmalı ve böylece daha geniş ve daha sağlıklı pazarlarla batı ülkelerindeki sanayi ve tarıma yeni bir hamle verilmelidir. Batı “dünyasında” küçük işler yerine gerçek mânâda işler ancak bu yolla çıkarılabilir.

İşsizlik problemi hâlâ ana problem olarak durmaktadır. “Büyük Avrupa Pazarı” ile işsizlik meselesinin çözülebileceği doğru değil, aksine, hayat seviyeleri arasındaki orantısızlık, meselâ; aynı vasıflara sahip bir Portekiz veya Yunan işçisi, bir Alman işçisinden beş defa daha az para kazanıyor ve imkân bolluğunun çekiciliği Avrupa’nın içinde bir üçüncü dünya doğuracaktır. Birbirine yakın ekonomik yapı ve dolaşısıyla birbiriyle yarış içinde olan ülkelerin pazarlarını birleştirmek yeni pazarlar oluşturmayacak fakat daha çok rekabeti kızıştıracak ve “sosyal hakları” kısarak maliyetleri düşürmenin yollarını açacak. Zira rekabet edebilir olmanın temel kanunudur bu.

Buna mukabil, Üçüncü Dünya ekonomilerini ve makina donanımlarını sağlıklı bir yapıya kavuşturmak onları halkların ihtiyaçlarına cevap verir hale getirmek banka ve borsa spekülasyonlarının önünde Batı’da sınai ve tarım üretimine öncelik tanınması durumunda yeni perspektifler açacaktır. Çünkü Amerika’da çiftçilerin buğday üretimi veya Fransa’da süt istihsalı sınırlandırılıyorsa eğer, bu herkes ekmeğe veya yağa boğulduğundan değil. Üçüncü Dünya için gerekli makine ve teçhizatı üretmek üzere sınırsız denecek bir potansiyel

pazar var iken, iş az çalışacak insan çok diyerek Fransız çalışanlarını göçmen işçilerin karşısına çıkarmak bir yalandan ibaret.

Fakat bunun için de Üçüncü Dünya'nın alım gücünü yok etmemek lazım. Gelişmiş ülkelere olan borçlarını ve bu borçların faizlerini bankalar kanalıyla eşit olmayan kurlar üzerinden misli misli ödediklerinden bugün bu noktaya gelmişlerdir. İmalatçıların kazançlarını arttıran ve satın alanların ise ülkelerinde baskı kurmasını sağlayan silah satışları bu ülkeleri bitirmiştir. Gerçek ihtiyaçları karşılanmayan halkların isyanları işte bu yüzden değer.

Tersine giden şu dünyada karışıklığa ve kaosa bir son vermek için gerekli büyük değişiklik işte bu. Hakların gasp edilmesinden, itilip kakılmaktan, gerçek ihtiyaçların ve kişisel kimliklerin inkârından demogojilerden, mübalağalardan, saldırganlıklardan, kısaca bu işsizlikte en müsait ortamını bulan her türlü olumsuzluklardan kaynaklanan her çeşidinden entegrizmin yükselişini engelleyecek kesin reçete yalnızca burada.

Politika dünyasındaki kötü aktörlerin ve medyaların bir ağızdan kampanyalarının bütün oylanmalarına hiç kulak asmadan Üçüncü Dünya ile ilişkilerimizin kökünden değiştirilmesinin yarınlarımızın insanında temel taşı oluşturduğunu hatırlatmak gerekir. İşsizliğin büyümesinden entegrizmin çoğalmasına, ekonomiden kültüre kadar diğer problemlerin çözümü de yine bu acil ve kesin sonuçlu tercihe bağlı. Diyalogu olumlu kılacak şartları meydana getirmeden diyalogdan bahsetmek abesle istigaldir. Efendi ile kölesi arasında, aç olanla onu aç bırakmak hakkını elinde tutmaya çalışan arasında gerçek diyalogdan söz edilemez.

Dünya bugün artık birleşmiştir.

Hiçbir problem, bundan böyle tek bir millet çerçevesinde veya tek bir dinî veya ruhani cemaatin görüşleri doğrultu-

sunda çözümlenemez. Bu sebeple yaşadığımız kötülöklere devanın kendinde olduğunu iddia eden ve kendi dışındaki yaklaşımları saf dışı bırakan bütün milliyetçilik akımları, bütün doğudaki, Batıdaki veya Avrupa'daki bloklar tüm çeşidiyle bütün entegrizmler, çaresiz bir şekilde mahkum edilmişlerdir.

Çağımızdaki yeni olgu, bu birleşmiş dünya vizyonunun artık bir ideal olmaktan çıkıp bir gerçek oluşudur. Bu gerçeği tanımamak ölümü göze almak gibidir.

Atomla füzenin ölümcül birleşimi topyekûn bir tehdit oluşturdu. Eskinin kuvvetler dengesi yerini herkesin bir diğeri veya kendi kendini yok etme iktidarına sahip olduğu bir terör dengesine bıraktı. Televizyona irtibatlandırılan uydular kendileriyle yerkürenin her noktasında dünyayı gözlerimizin önüne getirip koyuyor. Dünya pazarı birilerinin az gelişmişliğini diğerlerinin zenginleşmesinin bir neticesi olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bir ve bütün sadece bir davet veya bir ütopya değil artık.

Bu idealden hareketle, en derunî gerçek bize imgesini en modern bilim içinde sunuyor: Atom hakkındaki diğerleriyle aralarında bir boşlukla ayrılan parçacık olarak tanımlanan eski anlayışın tersine fizik bize birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde olan bir evrenselliğı ifşa etmektedir. Her nesnenin evrenin en uç noktalarına kadar uzanan kökleri vardır. Kıyıları olmayan bir enerji okyanusunda sınırsız dalga. Bu okyanusta diğerleri de oturuyor. O bütün diğerleridir de.

Sonuç DİYALOG

İnsanların, insanlığı yoketmek için yeterli teknik imkâna sahip oldukları çağımızda ya “birbirimizi yok edeceğiz” ya da diyaloga gireceğiz, başka tercihimiz yok. Birbirine bağımlı bir evrensellik nedeniyle kısmi bir cemaat çerçevesinde kalarak hiçbir problemin çözülemeyeceği şu andan itibaren, dinî veya siyasî olsun, entegrizm, yani bütün problemleri çözmek ve kendi çözümünü dayatmak için topyekün bir hakikate malik olduğu iddiası, tehlikelerin en beteri haline gelmiştir.

Diyalog, bugünkü durumda bizleri ferdiyetçilik ve milliyetçiliklerin, inanç veya particilik fanatizmlerinin öldürücü ormanından çekip kurtarabilecek yegâne unsur olan mutlak değerleri müşterek çalışma ile keşfetmek gayesi güder.

Fakat gerçek diyalog, eğer herkes diğerinden öğrenilecek bir şeyler olduğuna inanıyorsa, binaenaleyh kendi doğrularını sorgulamaya hazır ise, vardır.

Böyle bir diyalog birtakım eğilimlere karşı da korunma-

sını gerektirir: “Bizim hakikatimiz” denmeyen herşeyi tar-
detmek. Meselâ, “Kilise dışında kurtuluş yoktur” gibi. Diğ-
erinin inancını dercetmek: “Bizim hakikatimiz” herşeyi içine
alır ve inançlar hiyerarşisi içinde biz bu zirveyi işgal ediy-
ruz, diğeri ise bizden önceki bir aşamadan başka bir şey de-
ğildir, gibi. Herşeyi aynı plan üzerine koymak: bizler birbiri-
ne paralel yollarda yürüyoruz. Bu da karşılaşmaları ve alış-
verişleri engelliyor.

Karşılıklı verimlilik ancak ve ancak eklektizm (seçmecili-
lik) ve iltibas içinde gerçekleşebilir. Öncelikle de inanç ile
iman arasındaki ayırım çok açık ve seçik bir şekilde yapıl-
malıdır. İnanç, imanın bir kültür, bir gelenek, bir ideoloji yo-
luyla ifadesidir. İman ise hayatın bir mânâsı olduğu, dünya-
nın bir olduğu kesin bilgisinden hâsıl olan bir hayat tarzıdır.
Ve bizler bu mânânın ve bu birliğin tahakkukundan şahıslar
olarak sorumluyuz. Bu bir postulat’tır. Hayatımızın bir an-
lam ve bir ahenk kazanabilmesi için hem gerekli ve hem de
ispat edilemeyen bir postulat’dır. Tıpkı duvarları ve tablaları
şakulünde inşa etmek için gerekli olan ama ispatlanamayan
Euclide poslulat’ı gibi.

Bu noktaya gelindiğinde, diyalog, ne mukayeseli dinler
tarihi uzmanlarının bir konferansıdır ne de farklı mezhep
ilahiyatçılarının bir çarpışması. Diyalog, diğelerinde ki ima-
nın kendi imanını zenginleştirebileceği, kendilerinde gizli
kalmış bir boyutun keşfedilmesine yardımcı olabileceği yo-
lundaki hayati tehlikeyi ve hipotezi kabul eden iman sahibi
insanların biraraya gelişidir. Burada esas olan, karşısındaki-
ni, kendi dışındaki bilinebilir herhangi bir nesneyi tanımak
gibi değil, sanki bizatihi kendi içindeki bir şeyi tanıyor, ken-
di kendini sorguluyor gibi tanımadır. İman artık bir cevap
değil bir soru mertebesindedir.

Bütün dinler ve bütün bilgiler aynı hedefi gözetmiyorlar
mı?

Mutlak'a olan yaklaşımlarını birbirinden ayrı düşünebilir miyiz? Onları bir arada yaşayabilir miyiz?

Hiçbir iman hiçbir cemaat mutlak'a ait fenomenler bütününe tüketebilemez, hususiliğini korumak isteyen bölgelelerin isyanlarına ve kişilerin, milletlerin, kiliselerin veya partilerin entegrizmlerine karşı dünya birliğini zafere ulaştıramaz.

Geleceğin geçmişe karşı, bir ve bütünün arkaik partikülarizmlere karşı, diyalogun entegrizme senfoninin hegemonyalara karşı zaferi, ruhun zaferi olacaktır. Zira, sözde "gerçekçilerin" inandıklarının aksine, silah demek kuvvet demek değildir. Silahlar askerlerin taşıdığı birer nesnedir ve bu insanların kafalarında veya kalplerinde bir şeyler kırılır gibi oldu mu, ne kadar muhteşem olurlarsa olsunlar bu silahlar, bu insanların ellerinden düşer ve zafer, askerî veya politik strateji uzmanlarının en zayıf addettikleri kişiler tarafından kazanılır, zira iman bu uzmanların yaptıkları elektronik devrelerin hiç birisinde yer almaz. Sözde uzmanların tahminlerinin aksine Hiroshima'dan bu yana çağımızda sürekli yaşadığımız tecrübe budur. Vietnam halkı teknik olarak, atış gücü olarak, lojistik destek olarak kendisinden yüz defa daha üstün Amerikan ordusunu mağlup etmiştir, aynı şekilde Cezayir halkı Fransız ordusunu ülkeyi terke mecbur etmiştir. İran'da elleri bomboş bir halk "dünyanın beşinci büyük ordusuna" ve onun Amerikan desteğine karşı zafer elde etmiştir. Doğu halkları en acımasız boyundurukları kırmayı bilmişlerdir...

En güçlü engeller bizim içimizde ve medyaların entegrist iktidarında. Bu engellerin ruhları içeriden istila etmesi tenkitçi aklı sekteye uğratmıştır. Tá ki, mânâsızlığın hüküm sürdüğü bir dünyaya, kör bir pazarla zafer kazanan ekonomisine, "nükleer caydırıcılık" sahtekârlığına, küçüğünden büyüğüne kadar artık hiçbirisinin millî savunmada pek rolü

kalmayan ancak içerde bir baskı unsuru olarak kullanılan veya sömürgecilik-ötesi çağdışı müdahalelere yarayan ordularına “Hayır” demeye muktedir olana (ve demek isteyene) kadar. Müziğin gürültü tarihine geçtiği, kulakların ve diماغların sağır edilmesine yaradığı, sinemanın Amerikan hegemonyası altında kandökücü davranışları örnek olarak sunduğu, televizyonun filmlerden “haber programlarına”, oyunlarından reklamlarına, spor yayınlarından eğlencelerine kadar tenkitçi aklı uyuşturduğu bir kültür ortamı doğmuştur.

Televizyon, insanı pasifliğe itmekte ve insanda güçsüzlük hissi doğurmakta, dünyanın sadece ya lüksünü ya da şiddetini sürekli göstermekte, kendi doğurduğu ve beslediği kitlenin ahmaklığı postulatını her hareketine temel almaktadır. Ruh düşmanlarının bizi içeriden işgal eden bu entegrizmleri karşısında yaşayanları uyanışa ve mânâsızlığa karşı direnç teşkilatlarını kurmaya çağırmaktır söz konusu olan.

Bütün iman sahiplerinin, hayatın bir mânâsı vardır diyenlerin kuvvetlerini birleştirmelerinin zamanıdır. Geçmişe ait bütün tortuları bir kenara atmalı, insanı diğerlerinden ayırarak kendi öz imanını parçalayan önyargıların hepsinden herkes tek tek kurtulmalıdır.

Ben yanmazsam

Sen yanmazsan,

Bizler yanmazsak,

Karanlıklar nasıl nura gark olur?

İster dinî, ister siyasî olsun entegrizm, yalnızlığın cesaretlendirdiği bir hak gaspından ve gayesiz bir dünyanın anlamsızlığından doğmuştur her zaman.

Yarınları olmayan ümitsiz insanlar, bir yandan hayata artık ne bir mânâ ne de bir kararlılık veremez olan sözde “değerler”i reddeden bütün “nihilizmlerin” kurbanı olurken, diğer yandan da bir tanrının, ama herhangi bir tanrının hü-

kümranlığını vaadeden yalancı mesihlerin kurtarıcılığının kurbanı da olmaktadırlar.

O zaman da, insanları hiçliğe götüren yalancı bilgeliklerin sembolü olarak kitapları yakmak ve tanrı Wotan'ın savaş ayinlerini ve eski mitleri kutlamak üzere ellerinde meşaleler olduğu halde Nurenberg'de kitle halinde geçit yapmanın güven verici sarhoşluğuna şahit olunur.

Entegrizmlerin gerçek olmayan cevaplarından, insanları gerçek soruları bilmelerini sağlayarak, kurtulabiliriz.

Öncelikle, herkese kendinde bulunan zenginlikleri dolu dolu göstermek imkânlarını verecek siyasî, iktisadî ve sosyal bir düzenle ilgili soru. Yine aynı şekilde, böyle bir düzenin üzerine bina edildiği ve dünyayı dinî açıdan görüşün ana kalıpları olan postulatlarla ilgili soru. Pozitivizmin, birbirinden tecrit ettiği nesneler ve kişilerden oluşan parçalanmış bir dünyadan, her varlığın ancak diğerleriyle olan ilişkisi ile var olduğunu ve böylece bir mânâ kazandığı bu dünyanın yaşanmış vahdaniyet şuurunu yeniden diriltmek sorusu.

Sen kendini “bağlı” mı sanıyorsun? Peki ama nereye? Hayatın tam aksi istikametine. Gürültü çağına veya Walkman kulaklıklarına “bağlısın”.

Pub'lardaki, süpermarketlerdeki sinek kanatlarının çıkardığı vızıltıları andıran uğultulara bağlısın. Tabancaların, polislerin ve patlamaların ön planda olduğu, yine pub türü mekânlar kullanılarak unutmak için hafıza oyunları, “çok kolay izleyin kazanın” tarzındaki âdi sloganlı lotaryaları ile yalan hayatların filme alındığı televizyona bağlansın. Uzak-tan kumandalı robotlar, sökün protezlerinizi sökün! Dışarıda hâlâ gerçek insanlar, insan gibi konuşan insanlar var iken, hapishanelerinizden dışarı çıkın! Petrolün yanında hâlâ güzel kokular, şehvetin yanında hâlâ aşklar, histeri yanında hâlâ musiki, “bilgisayar tutkunluğunun” yanında hâlâ aşık veya mistik şair var iken, insanlara karışın.

İşte o zaman, toplum içinde ucuz ve değersiz bir kesimi, fanatizm içinde kolay bir ilahîciliği istismar etmek üzere hiç-bir entegrizme ihtiyaç hissedilmeyecektir.

İnsandaki asıl insanî olan tarafın ortaya çıkmasına yardımcı olmayan her türlü eğitim, sanat ve politika bizi dünya çapında bir intihara sürükler.

Chennevieres

15 Eylül 1990

İNDEKS

Arkamanış, 67
Ali Şeriati, 68
Ayetullah Humeyni, 58
Amadow Bamta, 79
Auguste Comte, 16, 17, 23
Althusser, 27
Antonio Gramsci, 33
Adolfo Perez Esquivel, 45
Bilimsel entegrizm, 15-24
Batı devrimi, 16
Bush, 21
Boris Bazhanov, 33
Bossuet, 40, 92
Banzer planı, 45
Bernard Henry-Levy, 115
Constantincilik, 46
Caninde, 47
Claude Geffre, 48
Cologne Bildirisi, 48, 50
Cezayir İslâmcılığı, 64-72
Cemaleddin el-Efganî, 79
Camille Pelletan, 18
Dom Frogoso, 47

Dom Helder Camara, 47
Diego de Landa, 47
Don Mauro Morelli, 43, 44
Don Angelo Rossi, 43, 44
Ebu Hureyre, 88
Ebu Said el-Hudri, 88
Emir Sabah, 102
Einstein, 24
Engels, 28
Elacuria, 40
Fazlur Rahman, 100
Fichte, 27
Gizli İmam, 68
General Kasım, 20
Gaudium, 39, 40
Gutierrez, 40
Galtieri, 42
Çannuşî, 70
Hasan el-Benna, 80, 81
Holbach, 15
Hegel, 27
Hitler, 110, 111, 118
Hür Subaylar, 82

İslâmcı entegrizmler, 61
İran İslâmcılığı, 64-72
İmamet, 69
İsrail entegrizmi, 72-75
İbn Haldun, 88
İslâm rönesansı, 102
İbn Arabi, 102
İkbal, 103
Jules Ferry, 17, 18, 22
Jules Maigne, 18
John Levis, 27
Jean Paul II, 47, 51, 52, 54, 55
Joseph Sitruk, 74
Jacques Chirac, 107
Julien Dray, 115
Körfez macerası, 19, 20, 21
Kant, 27
Kilise sosyal doktrini, 55
Kardinal Danielou, 56
Konfiçyüs, 67
Knesset yasası, 74
Kral Fahd, 101
Le Guilloutet, 18
Lenin, 30, 31, 32, 33
Lefebvre, 35, 47, 48
Leonardo Boff, 40
Lopez Trujillo, 45
Le Pen, 64, 105, 107, 108, 109,
110, 114
Lavrent Fabius, 106
Madagaskar, 17
Marx, 24, 25, 26, 27, 34, 35, 36
Mannes, 27
Monsenyor Yago, 56
Monsenyor Zoa, 57
Müslüman kardeşler, 79-83
Muhammed Abduh, 80
Mevdudi, 84, 85
Michel Rocard, 109, 110, 111
Maverdi, 91
Mme Veil, 115

Napoleon, 15
Nurenberg mahkemesi, 116,
118
Payyen, 17
Pinochet, 45, 54
Peder Chenu, 46, 47
Peder Jean Marc
Roma entegrizmi, 5
Ratzinger, 41, 43, 44
Rockfeller rahberi, 46
Rafsanjani, 77
Ey 1990
Reagan, 75
Renan, 79, 80
Saint-Simon, 16
Stuart Mill, 17
Stalinci entegrizmi, 4-38
Spes, 39, 40
Segundo, 40
Santa Fe dökümanı, 45
Saddam Hüseyin, 70
Suudi entegrizmi, 75-79
Seyyid Kutup, 82
Suzan George, 131
Shylock politikası, 132
Şeyh bin Badis, 61
Şeyh İbrahimî, 61
Şahpur Bahtiyar, 58
Şeriat, 91, 92, 93, 94
Tunus, 17
Trotski, 31, 33
Theodor Herzl, 72
Üç hal kanunu, 16
Voltaire, 15
Vietnam, 17
Vatikan Konsili II, 39, 42, 46,
48
Yves de Gentil-Bouchin, 39
Zeyd bin Sabit, 88

